

Archeologienota

Leuven – Deberiotstraat 8-14

Deel 2: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Leuven, Deberiotstraat 8-14. Deel 2: Verslag van Resultaten

Auteurs

David Demoen, Anne Vandeplassche
Met medewerking van Tine Faassen (Studio Roma cvba)

BAAC-Projectnummer

2017-157

Plaats en datum

Gent, 22 december 2016

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 366
ISSN 2033-6896

Inhoud

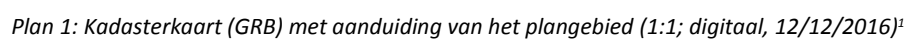
1	Bureauonderzoek.....	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens:	1
1.1.2	Archeologische voorkennis.....	4
1.1.3	Onderzoeksopdracht	4
1.1.4	Gekende verstoringen	5
1.1.5	Geplande bodemingrepen	7
1.1.6	Randvoorwaarden	13
1.2	Methodologie onderzoek	14
1.2.1	Bureauonderzoek: algemene doelstellingen	14
1.2.2	Onderzoeksvragen	14
1.2.3	Heuristiek bureauonderzoek.....	14
1.3	Assessment bureauonderzoek	17
1.3.1	Onderzoeksmethode en -technieken	17
1.3.2	Geografische, geofysische en bodemkundige situering.....	17
1.3.3	Algemeen historisch kader	30
1.3.4	Historiek onderzoeksterrein.....	34
1.3.5	Cartografische bronnen en kadasterplannen	45
1.3.6	Gegevens archiefonderzoek.....	63
1.3.7	Huidige situatie: terreinbezoek	72
1.3.8	Synthese bouwhistoriek.....	77
1.3.9	Archeologische data	79
1.4	Besluit	83
1.4.1	Archeologische verwachting	83
1.4.2	Noodzaak verder archeologisch onderzoek	87
1.5	Samenvattingen.....	89
1.5.1	Gespecialiseerd publiek	89
1.5.2	Samenvatting breed publiek	89
2	Bijlagen	91
2.1	Lijst met figuren	91
2.2	Lijst met tabellen.....	92
2.3	Plannenlijst (bureauonderzoek 2016K448)	93
2.4	Bibliografie	95

1 Bureauonderzoek

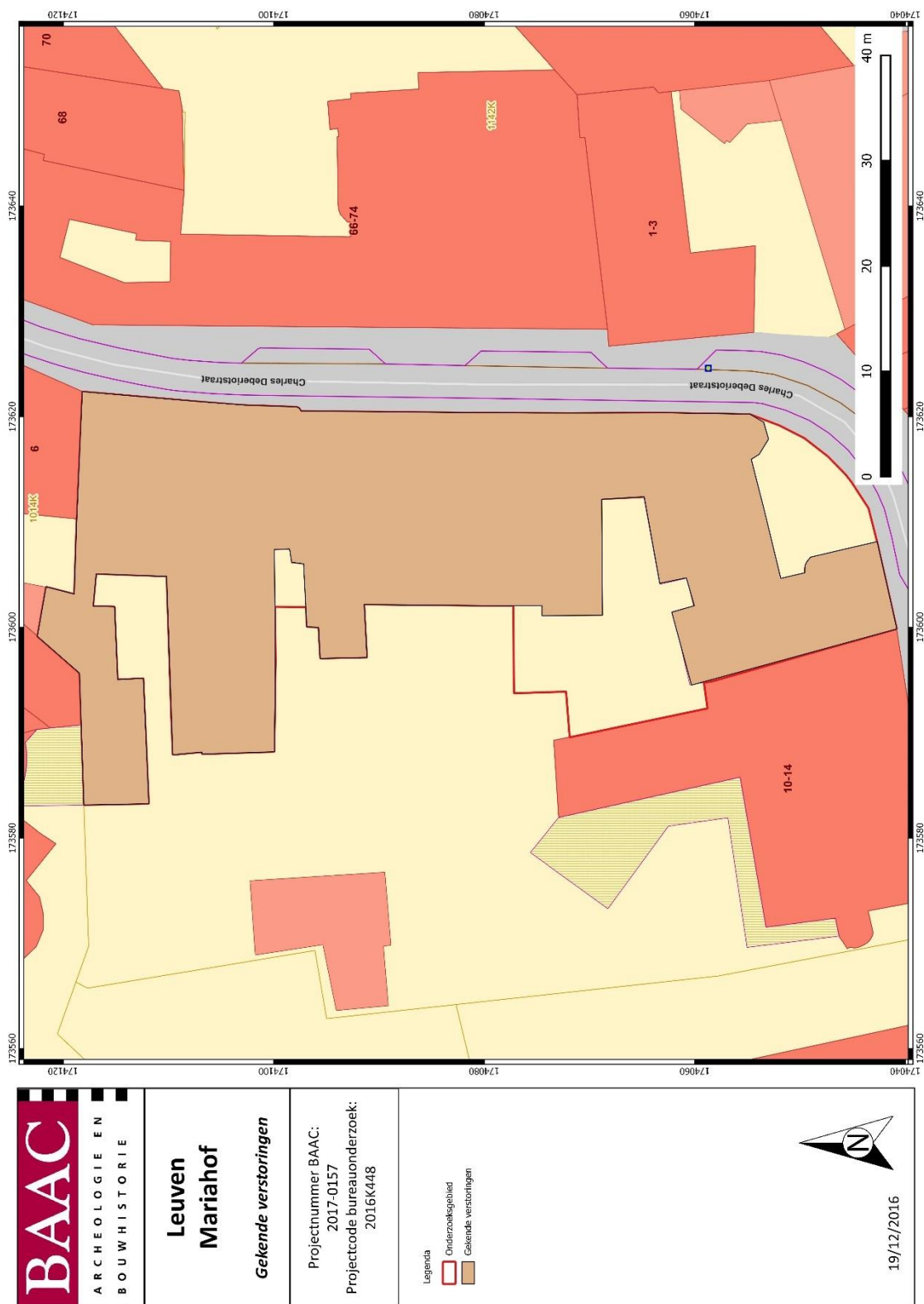
1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Leuven, Deberiotstraat 8-14
Onderzoek:	Bureauonderzoek
Ligging:	Charles Deberiotstraat 8-14 3000 Leuven Vlaams-Brabant
Kadaster:	Leuven, 2 ^e afdeling, Sectie B, 1018/R
Coördinaten:	N x:173599.5 _ y:174122.4 O x:173620.4 _ y:174084.0 Z x:173599.8 _ y: 174040.9 W x: 173583.1 _ y: 174118.1
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba Hendekenstraat 49 9968 Assenede Oost-Vlaanderen
Erkenningsnummer BAAC Vlaanderen:	2015/00020
Projectcode BAAC Vlaanderen:	2017-157
Projectcode bureauonderzoek:	2016K448
Erkend archeoloog:	David Demoen
Erkenningsnummer:	2015/00062
Veldwerkleider:	David Demoen
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba
Grootte projectgebied:	ca 1900 m ²
Uitvoeringsperiode:	november – december 2016 (10 werkdagen)
Aanleiding:	Aanvraag stedenbouwkundige vergunning: nieuwbouw, sloop en renovatie
Wettelijk depot:	BAAC Vlaanderen bvba
Resultaten (termen thesaurus):	Klooster, stadsomwalling, neogotiek, neoclassicisme, kapel, kloostertuin

¹ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

Plan 2: Aanduiding van het plangebied en de gekende verstorings (1:1, digitaal, 12/12/2016)²² Onderkaart GRB: Geopunt 2016.

1.1.2 Archeologische voorkennis

Geen archeologische voorkennis.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

1.1.3.1 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaand aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van dit onderzoek is een analyse van de mogelijkheden om aanwezige archeologische sites of ensembles *in situ* te behouden en, indien dit niet kan, aanbevelingen te formuleren voor verder archeologisch onderzoek.

De voorliggende archeologienota is een verslag van dit vooronderzoek en een overzicht van de voorgestelde maatregelen voor het verder archeologisch traject. Deze archeologienota werd opgesteld conform de Code van Goede Praktijk voor archeologisch onderzoek. De richtlijnen in deze code zijn juridisch bindend.

Om vast te stellen of bij de geplande werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch vooronderzoek nodig. In eerste instantie wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Dit gebeurt door verder vooronderzoek met of zonder ingreep in de bodem. De resultaten van dit vooronderzoek worden weergegeven in het verslag van resultaten.

Na het voltooien van het vooronderzoek wordt nagegaan hoe het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed tegen vernietiging beschermd dient te worden. De te treffen maatregelen worden gemotiveerd en verklaard in het derde deel van de archeologienota, het programma van maatregelen.

1.1.3.2 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een betaalbaar ouderentehuis gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Leuven, Charles Deberiotstraat* bedraagt ca 1900 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt binnen een archeologische zone en komt niet voor op

de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal. Omdat de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt, de ingreep minstens 100 m² bedraagt én het plangebied in een woon- of recreatiegebied ligt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. De bekrachtigde archeologienota wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.1.4 Gekende verstoringen

Het onderzoeksterrein is bij het indienen van de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag vrijwel volledig bebouwd. Deze bebouwing was grotendeels onderkelderd. De vloerplaat van deze kelders bevond zich op een diepte van 1.85 m -mv. Uit de resultaten van deze bureaustudie blijkt dat deze kelders allen uit de 19^e en 20^e eeuw dateren.⁴

³ Geoportaal 2016.

⁴ Voor een synthese zie 1.3.8 Synthese bouwhistoriek.

Plan 3: Overzicht van de bestaande kelders binnen het onderzoeksterrein (groen: te slopen kelders) (1:1, digitaal, 12/12/2016)

Figuur 1: Doorsnede van de bestaande kelders ter hoogte van gebouw C

1.1.5 Geplande bodemingrepen

1.1.5.1 Bouwtechnische details geplande ingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein de renovatie en herinrichting van de gebouwen van het *Sancta Maria*-klooster. Deze werkzaamheden omvatten drie types van ingrepen, elke ingreep met een eigen impact op het bodemarchief. Hieronder worden de ingrepen besproken (zie Plan 6 voor een weergave van de geplande ingrepen):

- De sloop van bestaande gebouwen (geel): bij de herinrichting van het terrein worden de bestaande gebouwen gesloopt. Dit gebeurt tot op het niveau van de huidige keldervloeren (1.85 m -mv). De bestaande vloerplaten worden niet verwijderd. De kelders worden na de sloop gedempt tot op het maaiveldniveau.
- De renovatie van bestaande gebouwen (groen): deze werkzaamheden hebben geen impact op het bodemarchief..

- Nieuwbouw: centraal op het onderzoeksterrein wordt een nieuwbouw gerealiseerd. Deze nieuwbouw wordt niet onderkelderd. Het gebouw wordt op twee manieren gefundeerd. Ter hoogte van de huidige kelders wordt het gebouw op drie balken gefundeerd (lichtrood). Deze balken worden aangelegd in een sleuf van 1 m breed, die tot 1.85 m -mv in de bodem doordringt. Dit is niet dieper dan de diepte van de huidige kelders (zie Figuur 2). Deze zone heeft een oppervlakte van ongeveer 410 m².

Het westelijk deel van het toekomstige gebouw (donkerrood) – waar zich geen huidige kelders bevinden – wordt op een funderingsplaat gezet. De bodem van deze plaat komt op een diepte van ongeveer 55 cm -mv te liggen. Deze zone heeft een oppervlakte van ongeveer 45 m².

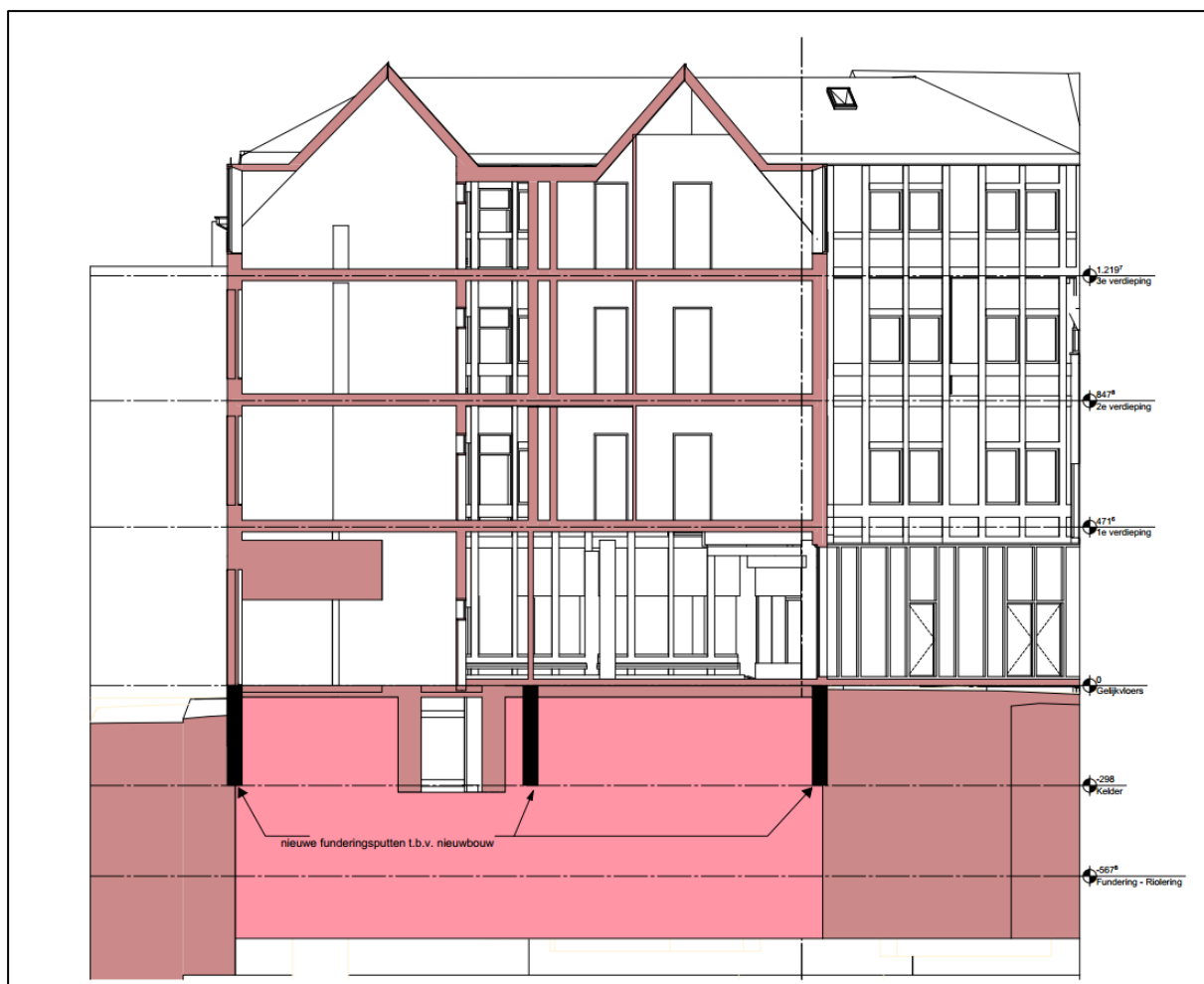
1.1.5.2 Potentiële impact op het bodemarchief van de geplande ingrepen

Bovenstaand overzicht toont aan dat het merendeel van de geplande ingrepen geen bedreiging vormt voor potentieel archeologisch erfgoed binnen het plangebied. Men kan hierbij verwijzen naar volgende elementen:

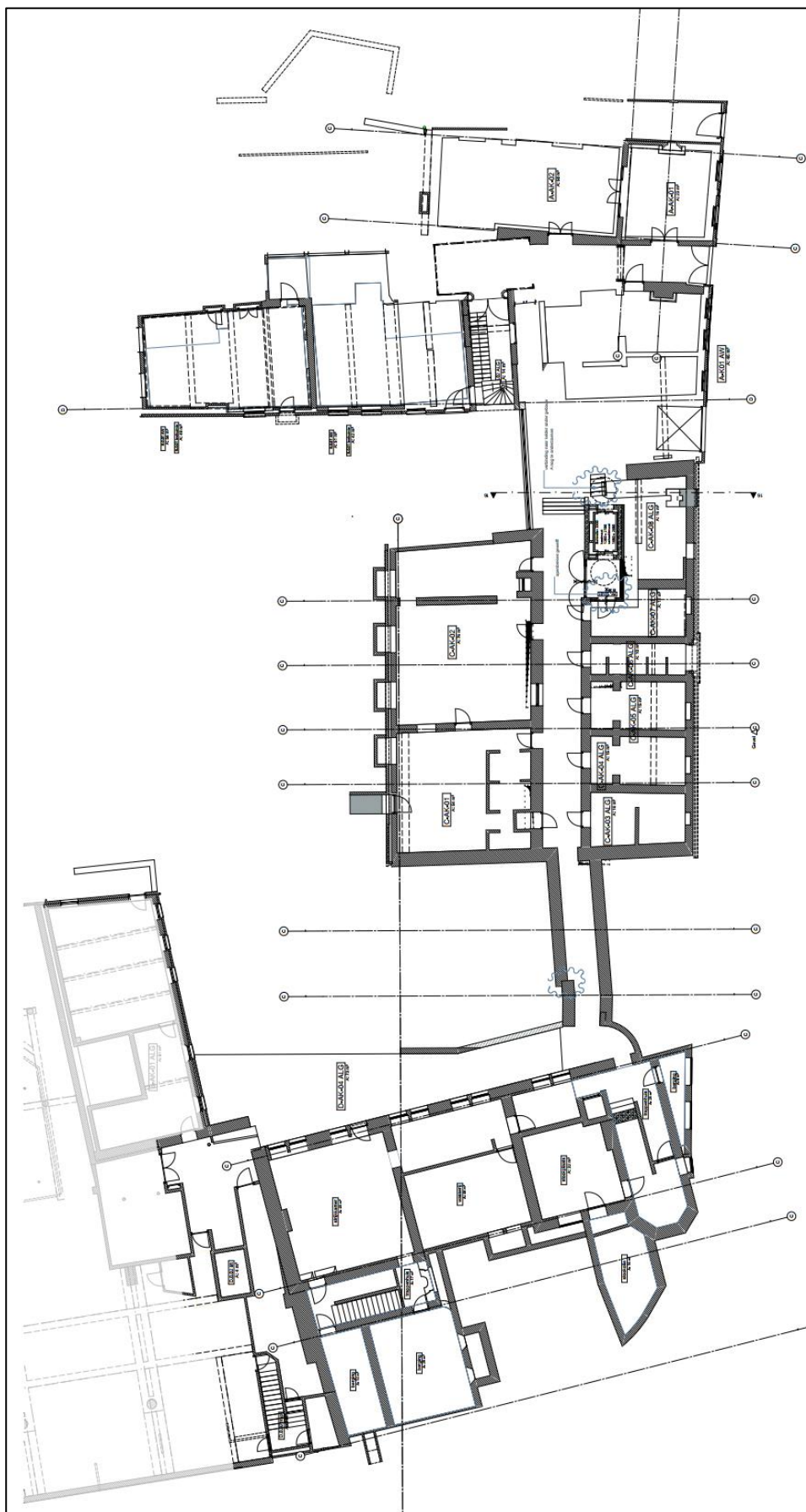
- Bij de renovatie van de bestaande gebouwen worden geen bodemingrepen voorzien.
- Bij de sloop van de bestaande gebouwen worden enkel bestaande muren en funderingen afgebroken. Dit tot op het niveau van de huidige keldervloeren (1.85 m -mv). Dieper gelegen archeologisch erfgoed wordt tijdens deze ingrepen niet bedreigd. De archeologische waarde van de aanwezige kelders – die allen in de 19^e-20^e eeuw gedateerd worden – is laag.
- Het grootste deel van de nieuwbouw – ter hoogte van de huidige kelders - wordt gefundeerd op funderingsbalken. Deze balken dringen niet dieper in de bodem dan de huidige kelders. Er zijn dan ook geen bodemingrepen die eventueel dieper gelegen archeologisch erfgoed bedreigen.
- Een klein deel van de nieuwbouw (45 m²) wordt gefundeerd op een funderingsplaat. Deze komt op een diepte van ongeveer 55 cm -mv te liggen. In deze zone wordt potentieel archeologisch erfgoed bedreigd.

1.1.5.3 Synthese

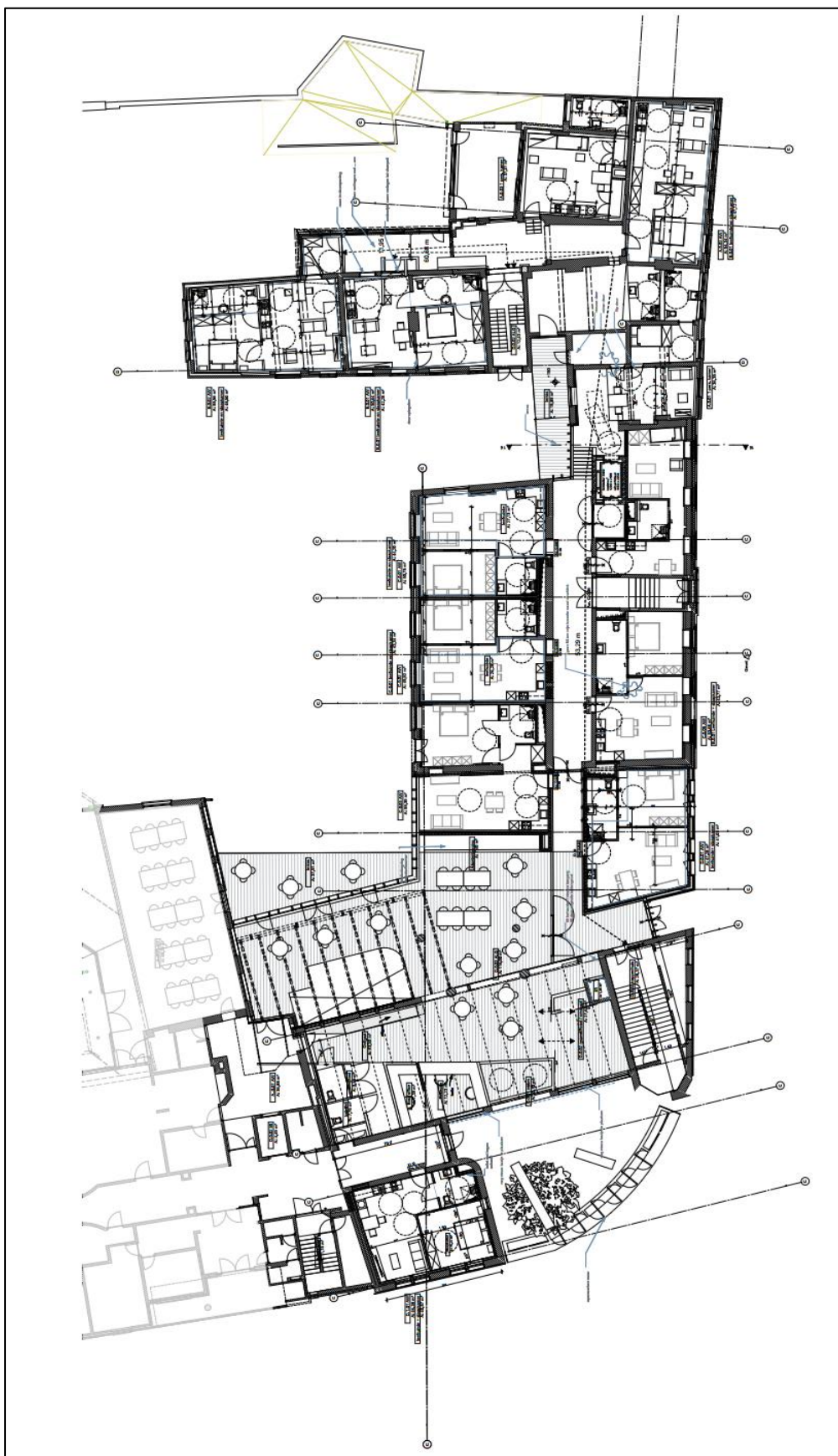
Bij de geplande werken zijn amper bodemingrepen gepland waarbij potentieel archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Het gaat in eerste instantie om de aanleg van een funderingsplaat (tot 55 cm -mv) ter hoogte van een nieuwbouw. Een klein deel van de funderingsbalken wordt eveneens aangelegd in een niet-onderkelderde zone (zie Figuur 2).

Figuur 2: Doorsnede van de funderingsbalken onder het toekomstige gebouw

Plan 4: Overzicht van de kelderverdieping van de toekomstige inrichting (1:1, digitaal, 12/12/2016)

Plan 5: Overzicht van de gelijkvloerse verdieping van de toekomstige inrichting (1:1, digitaal, 12/12/2016)

Plan 6: Overzicht van de geplande ingrepen (1:1, digitaal, 12/12/2016)

1.1.6 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.2 Methodologie onderzoek

1.2.1 Bureauonderzoek: algemene doelstellingen

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de eventueel aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten.

Het bureauonderzoek heeft – op basis van een eerste scan van de cartografische bronnen - betrekking op een terrein met een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden.⁵ Deze studie heeft dan ook als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek naar de historische bebouwing.

1.2.2 Onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische sites aanwezig binnen het onderzoeksterrein?
- Wat is de aard van deze sites?
- Wat is de bewaringstoestand van deze sites?
- Wat is de waarde van deze sites?
- Wat is de relatie tussen deze sites en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze sites?

1.2.3 Heuristiek bureauonderzoek

1.2.3.1 Algemeen

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor het plangebied, is het terrein te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd. Aansluitend wordt een uitgebreide cartografische analyse van de onderzoekslocatie uitgevoerd. Volgende kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

⁵ Zie: 1.3.5 Cartografische bronnen.

1.2.3.2 Administratieve en geografische kaarten

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart
- Bodemgebruikskaart
- Potentiële-bodemerosiekaart

Hierbij moet worden opgemerkt dat de bodemgebruikskaart feitelijk niet geschikt is voor bestudering op perceelsniveau. In de begeleidende tekst op de website van AGIV staat het volgende: *‘De informatie die door deze datasets gegeven wordt is kleinschalig. Dit heeft een belangrijke implicatie. De informatie die men haalt uit een groter gebied zoals bijvoorbeeld een provincie of het volledige Vlaamse gewest zal nauwkeuriger zijn dan de informatie die men tracht te halen uit bijvoorbeeld een bepaalde buurt. Dit wordt duidelijk wanneer ingezoomd wordt in het digitale bestand. Naarmate de kaart steeds meer vergroot wordt zal op een bepaald moment de samenhang tussen de verschillende bodemgebruikstypes verdwijnen. Het is dan ook sterk aan te raden deze kaart niet te gebruiken voor lokale studies. De informatie die hieruit gehaald wordt, is onzeker.’*⁶ De kaart werd toegevoegd omdat ze vereist wordt in de Code van Goede Praktijk, maar moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De geomorfologische kaart⁷ werd geconsulteerd en besproken binnen deze studie maar werd wegens eigendomsrechten niet weergegeven.

1.2.3.3 Historische en archeologische bronnen

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen/Poppkaart
- Vandermaelenkaart

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. Het plangebied en omgeving worden op de Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen, Popp- en

⁶ https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001

⁷ https://www.researchgate.net/publication/283321942_Geomorfologische_Kaart_-_Kaartblad_Oostende

Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*. Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

1.2.3.4 *Historische en archeologische literatuur*

Binnen het bureauonderzoek wordt de gekende archeologische en historische literatuur opgenomen. Gezien het een onderzoeksterrein met hoge densiteit aan historische bebouwing betreft, wordt ook aandacht besteed aan historische en cartografische bronnen met betrekking tot deze bebouwing.

1.2.3.5 *Verdere studie naar de bouwhistorie van het onderzoeksterrein*

Een eerste bron voor verder onderzoek naar de bouwhistorie van het onderzoeksterrein was het raadplegen van verschillende cartografische bronnen over de stadskern van Leuven. Deze zijn onder andere ontsloten via het webplatform Cartesius. De bronnen uit dit platform werden aangevuld met cartografisch materiaal uit de vakliteratuur. Er werden eveneens verschillende archieven geconsulteerd – het Archief van het Klooster Sancta Maria en het Stadsarchief van Leuven – en de gebouwen werden onderzocht tijdens een terreinbezoek. De bouwhistorische studie kwam tot stand met medewerking van Tine Faassen van onderzoeksbureau Studio Roma cvba.

1.3 Assessment bureauonderzoek

1.3.1 Onderzoeksmethode en -technieken

1.3.1.1 Methode en technieken

Zie: 1.2 Methodologie onderzoek.

1.3.1.2 Vondsten

Niet van toepassing.

1.3.1.3 Stalen

Niet van toepassing.

1.3.1.4 Conservatie

Niet van toepassing.

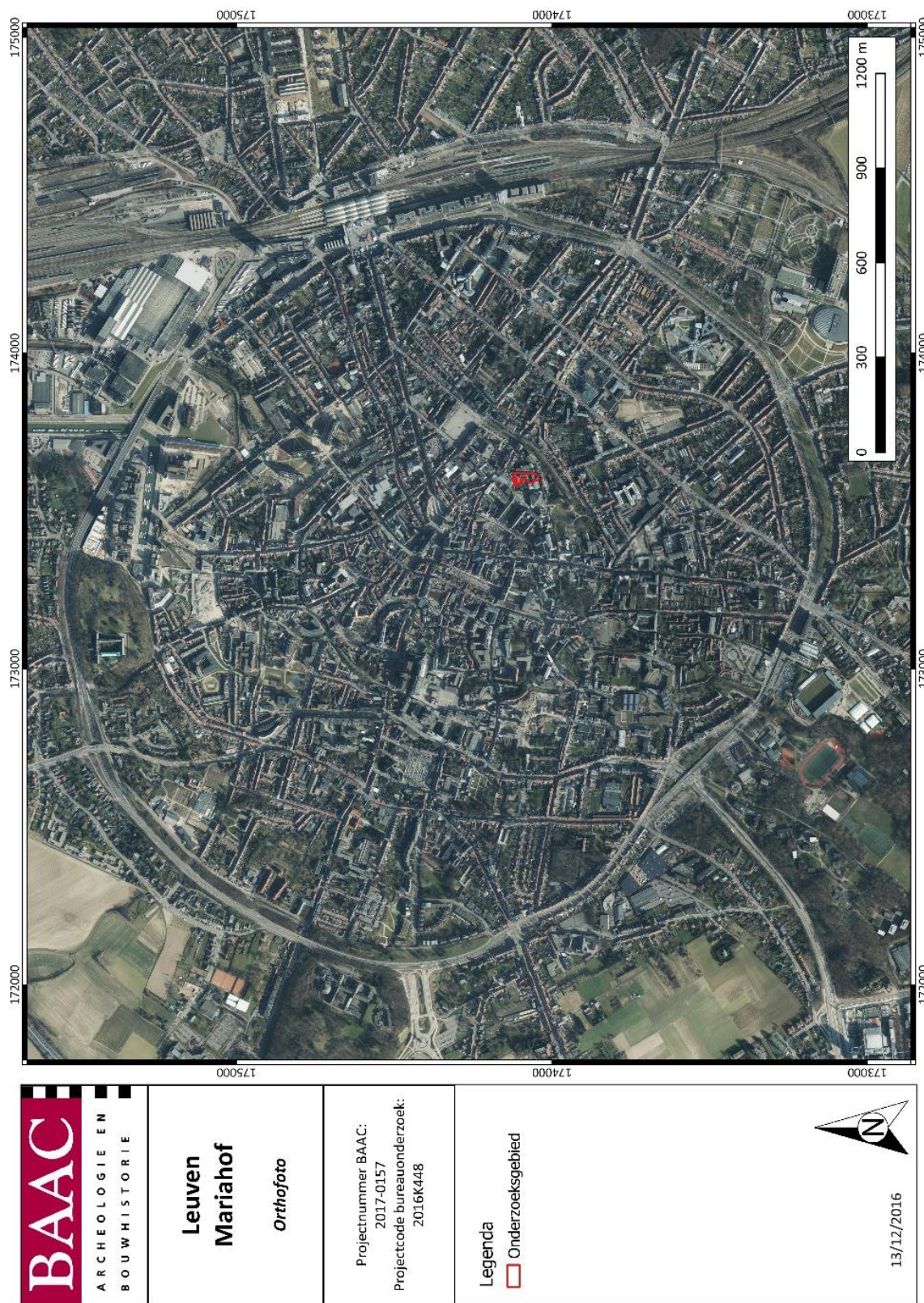
1.3.1.5 Sporen

Niet van toepassing.

1.3.2 Geografische, geofysische en bodemkundige situering

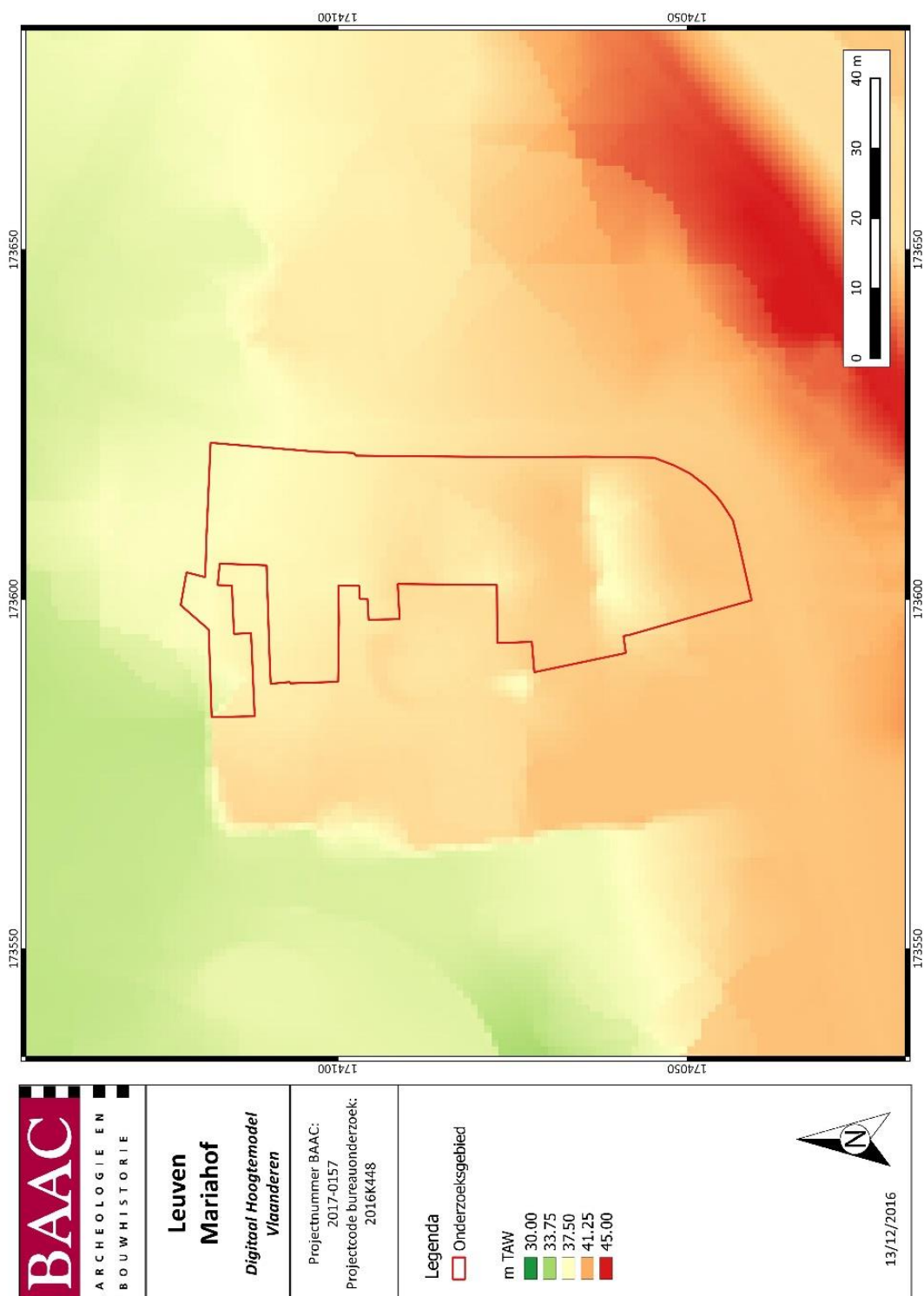
1.3.2.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 7 en is gelegen in het zuidoosten van de oudste stadskern van Leuven. Het terrein ligt in de nabijheid van de eerste stenen omwalling en op het traject van de voorgaande aarden omwalling. Het plangebied betreft een aaneengesloten gebied, gesitueerd binnen een bouwblok dat omsloten wordt door het Alfons Smetsplein in het noorden en het noordwesten, de Tiensestraat in het noordoosten en de Charles Deberiotstraat in het zuidoosten en het zuiden. Langs de Charles Deberiotstraat is het terrein volledig bebouwd. Het plangebied heeft een totale oppervlakte van ca 1900 m² en bestaat uit verschillende bouwvolumes die onderling met elkaar verbonden zijn maar geen homogeen geheel vormen.

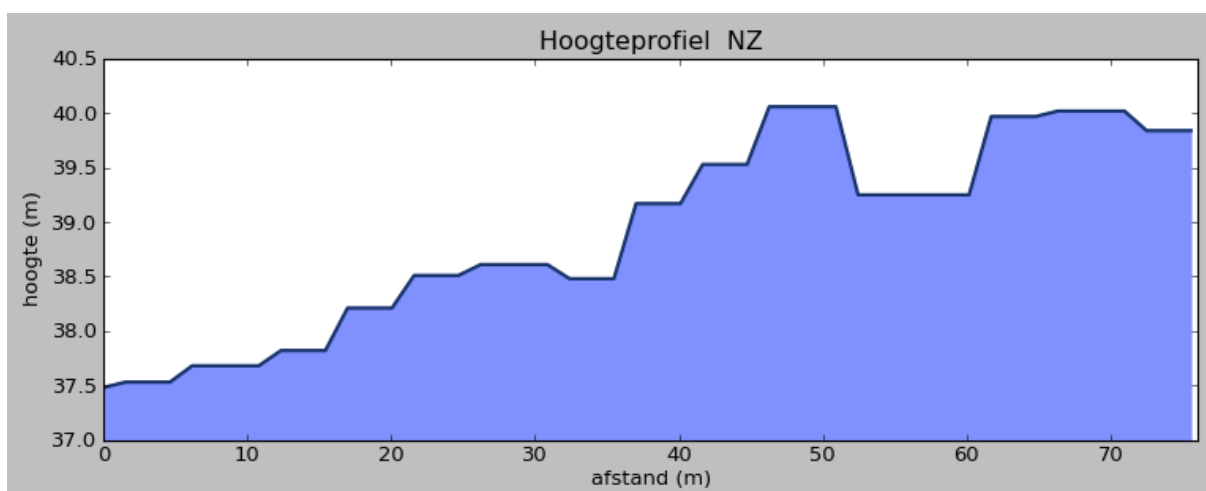
Plan 7: Orthofoto met situering van het onderzoeksgebied (1:1, digitaal, 12/12/2016)

De omgeving rond het plangebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 37 en 40 m +TAW. Het onderzoeksgebied is licht afhellend naar het noorden toe. De ondergrond ten noorden van het onderzoeksgebied ligt lager, en hoger ten zuiden ervan.

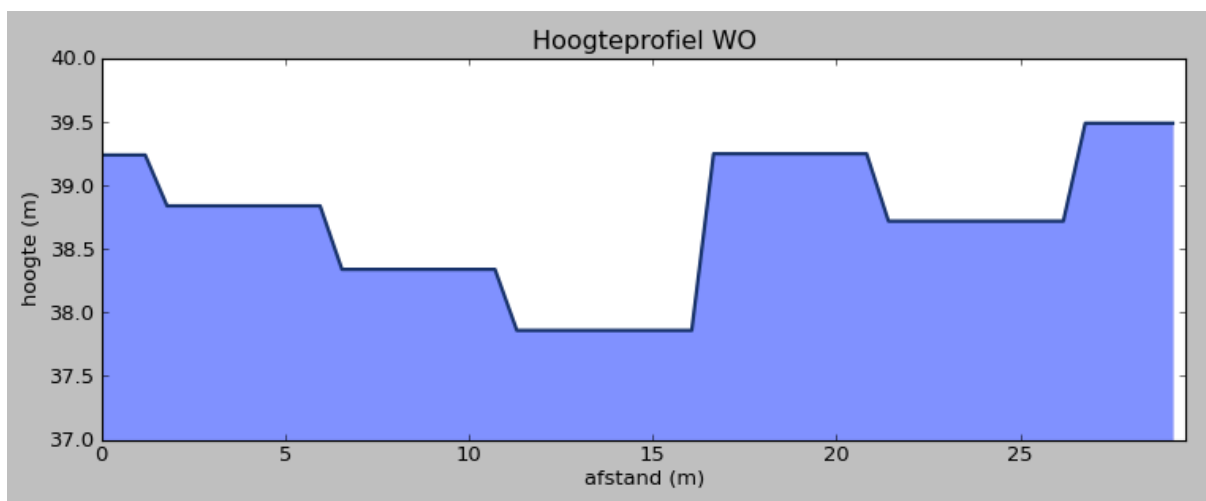

Plan 8: Situering van het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) (1:1, digitaal, 12/12/2016)⁸

⁸ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

Figuur 3: Hoogteverloop terrein NZ⁹

Figuur 4: Hoogteverloop terrein WO¹⁰

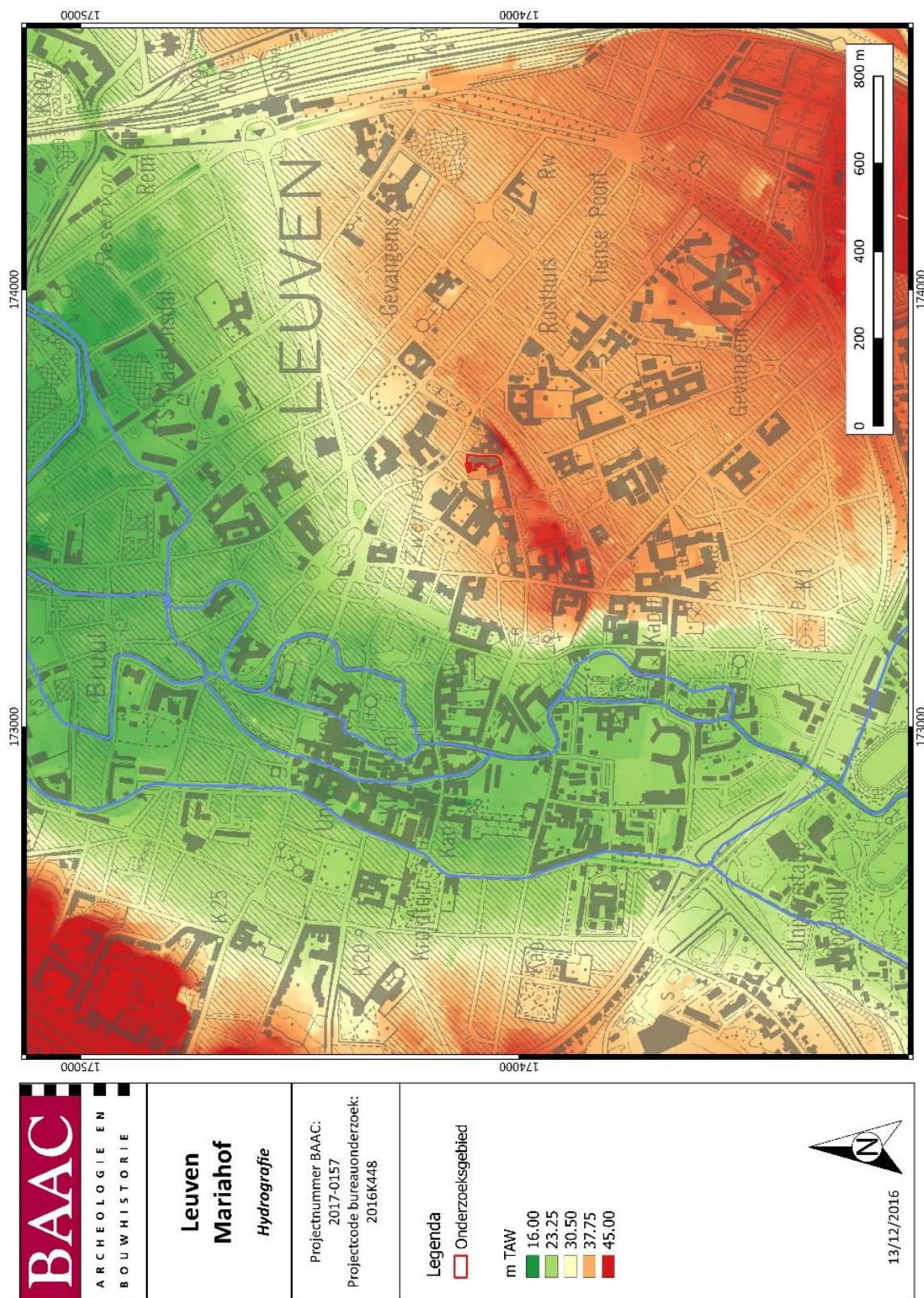
1.3.2.2 Landschappelijke en hydrografische situering

Leuven ligt op het raakpunt van drie geografische gebieden: de vlakte van Laag-België in het noorden en noordwesten, de heuvels van het Hageland in het oosten en het Brabants leemplateau in het zuiden en zuidwesten. De historische stadskern heeft zich gevormd op de plaats waar de Dijle werd gekruist door een oude Romeinse weg die Tienen met Elewijt verbond. De Dijle ontspringt ten zuiden van de stad op het Brabants plateau. De rivier en haar bijrivieren snijden zich diep in in het plateau. Bij het verlaten van het plateau, in de alluviale vlakte, hebben zich een aantal zijarmen en eilanden gevormd. De stadskern ligt zowel in de alluviale vlakte als op de hogere, afgevlakte delen van het plateau, zodat binnen de stad steile hellingen voorkomen.¹¹

⁹ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

¹⁰ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

¹¹ Van Uytven 1980, 15-18.

Plan 9: Situering van het onderzoeksterrein op de DHM-kaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016)¹²¹² Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

Het onderzoeksgebied is gelegen in de bekken van de Dijle, onderdeel van het stroomgebied van de Schelde. Ten noorden en westen van het onderzoeksgebied lopen de Voer en de Dijle. De meest westelijke waterloop is de Voer die als beek ontspringt in het Zoniënwood bij Tervuren. Het deelbekken van de Voer omvat nagenoeg heel het grondgebied van de gemeenten Tervuren en Bertem en het westelijk deel van Leuven. De Voer mondt in Leuven uit in de Dijle. De meest oostelijke waterloop is de Dijle met van zuid naar noord vijf zijarmen. De Dijle heeft een lengte van 86 km en ontspringt in Houtain-le-Val. Vervolgens stroomt de rivier in noordoostelijke richting Leuven binnen. Uiteindelijk vloeit de Dijle, vlak nadat de Zenne in haar loop uitmondt, in Rumst samen met de Nete en over in de Rupel.

1.3.2.3 Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*¹³ wordt het tertiair substraat binnen het plangebied gevormd door de Formatie van de Zanden van Brussel (Br). Naast deze formatie komen in de onmiddellijke omgeving ook nog de Formatie van Kortrijk (Ko), Lede (Ld), Sint-Huibrechts-Hern (Sh), Bilzen (Bi) en Diest (Di) voor.

Tijdens het Tertiair (66,0-2,58 miljoen jaar geleden) zijn deze verschillende klei- en zandformaties op elkaar afgezet, een periode waarin ons land onderhevig was aan de invloed van de zee die opeenvolgend het land binnentrok en zich nadien weer terugtrok.¹⁴ De zanden van de Formatie van Diest waren de laatste die tijdens dit proces van transgressie en regressie werden afgezet. De formatie werd in de vorm van zandbanken afgezet op zeevloer. Na het terugtrekken van de zee bleven deze zandbanken achter als getuigenheuvels van de oude zeebodem zoals die er ongeveer vijf miljoen jaar geleden moet hebben uitgezien. De bewaring van deze fossiele zeebodem werd mogelijk gemaakt door de snelle oxidatie van het glauconiethoudende zand, waardoor harde, moeilijk erodeerbare zandsteenbanken werden gevormd die de onderliggende sedimenten tegen erosie beschermden.¹⁵ De Zanden van Diest vinden we terug op de getuigenheuvels in het Hageland op locaties zoals Kesselberg, Pellenberg en Everberg, waarbij het toponiem uitdrukking geeft aan het geomorfologische effect van deze zanden.¹⁶ Op plaatsen waar de harde korst van de Formatie van Diest minder dik was, werd deze tijdens het Quartair weggeërodeerd onder invloed van rivieren en kwamen de onderliggende tertiaire sedimenten aan het oppervlak te liggen. Op de tertiairgeologische kaart is dit duidelijk zichtbaar aan de randen van de getuigenheuvels waar opeenvolgend verschillende formaties, zoals de Formatie van Bilzen en de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern, voorkomen.¹⁷

De Formatie van de Zanden van Brussel, die in het grootste deel van het Dijlebekken als Tertiair substraat worden aangetroffen, werden afgezet in een periode van transgressie tijdens het Eoceen (56,0-33,9 miljoen jaar geleden). Het betreft geelgrijs zand dat kalkhoudend is en waarin kiezel- en kalksteenbanken voorkomen. Deze kalksteen werd - en wordt nog steeds - gewonnen en gebruikt voor het optrekken van gebouwen in de streek rondom Leuven.¹⁸ Ook het zand van de Formatie van Brussel werd/wordt ontgonnen voor de bouwsector. Afhankelijk van hun specifieke korrelgrootte en eigenschappen, en hun glauconietgehalte of kalkinhoud worden ze voor verschillende doeleinden in de bouwsector aangewend.¹⁹ Ook typisch voor de Zanden van Brussel zijn de zogenaamde grotstenen.²⁰ Het zijn verkieselde, onregelmatige zandsteenknollen van ongeveer tien tot twintig cm diameter. Deze knol-, buis- en wormvormige zandstenen zijn gevormd door verstening van bioturbate sporen

¹³ DOV Vlaanderen 2015a.; De Geyter 2001.

¹⁴ De Geyter 2001, 9-10.

¹⁵ De Geyter 2001, 38.

¹⁶ De Geyter 2001, 38.

¹⁷ De Geyter 2001, 11, 33-34, 35-36.

¹⁸ De Geyter 2001, 11, 33-34, 35-36.

¹⁹ De Geyter 2001, 40.

²⁰ De Geyter 2001, 42.

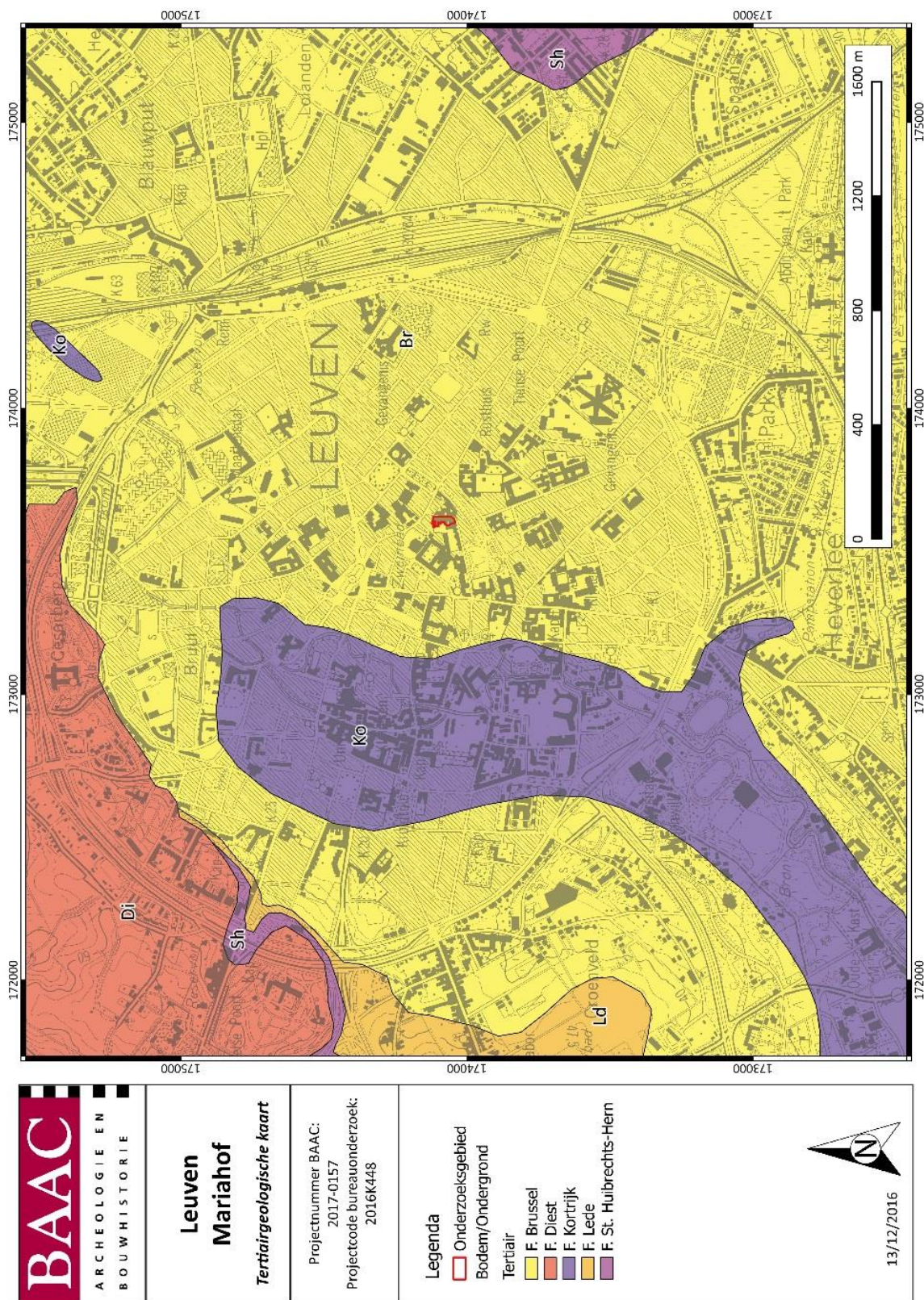
(graafsporen van kreeftjes en wormen). Ze staan bekend als grotstenen omwille van de vele kleine grotten die er mee gemaakt werden en waarin dan een Mariabeeld als devotie werd opgesteld. Ze worden ook wel eens als bouwsteen teruggevonden in lokale gebouwtjes.²¹ De Formatie van Lede werd eveneens tijdens het Eoceen afgezet en verschilt weinig met de Zanden van Brussel. Het bestaat uit gelig zand waarin kalkzandsteenbanken voorkomen. De bouwstenen zijn bekend als Kalkzandsteen van Balegem of Ledesteen.²²

De Formatie van Kortrijk is de oudste formatie uit het Eoceen. Deze formatie komt aan de oppervlakte voor onder het Quartaire alluvium van de Dijle en in de valleien van andere beken waar de erosie tijdens de huidige landschapsvorming zich het diepst heeft voortgezet. Het betreft grijze klei met siltige en fijnzandige tussenlagen die tijdens een periode van getijdewerking is afgezet.²³

²¹ Nijs *et. al.* 1996, 89-90.

²² De Geyter 2001, 32.

²³ De Geyter 2001, 28-30.

Plan 10: Situering van het plangebied op de tertiairgeologische kaart (1:1, digitaal, 12/12/2016)²⁴²⁴ Databank Ondergrond Vlaanderen (DOV) 2016.

1.3.2.4 Quartair

Aan het begin van het Quartair was Midden-België een tertiaire kustvlakte die stilaan werd opgeheven, maar waar anderzijds ook erosie plaatsvond onder invloed van rivieren. Dankzij de aanwezigheid van de ijzerzandsteenbanken uit het Diestiaan konden de Diestiaanheuvelds het meeste weerstand bieden aan de fluviale erosie, waardoor zij als kammen uit het reliëf bleven steken. De eerste fase van het Quartair, het Pleistoceen (2,58 miljoen tot 11,7 duizend jaar geleden), werd gekenmerkt door een cyclische afkoeling van het klimaat tijdens de ijstijden. Tijdens de winters was de ondergrond bevroren en tijdens de zomers, die kort maar relatief warm waren, ontdooide enkel de bovenste grondlaag. De noordnoordwest winden brachten sneeuw, leem en zand mee dat opgewaaid werd uit de blootliggende sedimenten die niet door het plantendek werden vastgehouden. Dit materiaal werd weer afgezet zodra de wind haar energie moest verbruiken om over reliëfhindernissen te komen. Zo werd Midden-België bedekt door een zandleem- tot leemmantel, waarbij het iets zwaardere zandleem eerder werd afgezet dan het leem. De leem en zandleem in onze streken is hoofdzakelijk afgezet tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan. In de buurt van Leuven komt zowel leem als zandleem voor.²⁵

Het Holoceen (11,7 duizend jaar geleden tot heden) wordt gekenmerkt door een opwarming van het klimaat. Deze klimaatsverbetering had belangrijke gevolgen: het afsmelten van de enorme ijsmassa's, de verhoging van het zeeniveau en het vervangen van de toendra door een bosvegetatie. Dit had zijn weerslag op de holocene morfologie door sedimentatie van het alluvium, die zorgde voor de opvulling van de dalen, en door erosie onder de vorm van ravinatie. Ook menselijke activiteiten, zoals landbouw en ontbossing, hadden invloed op het landschap en de bodemvorming.²⁶

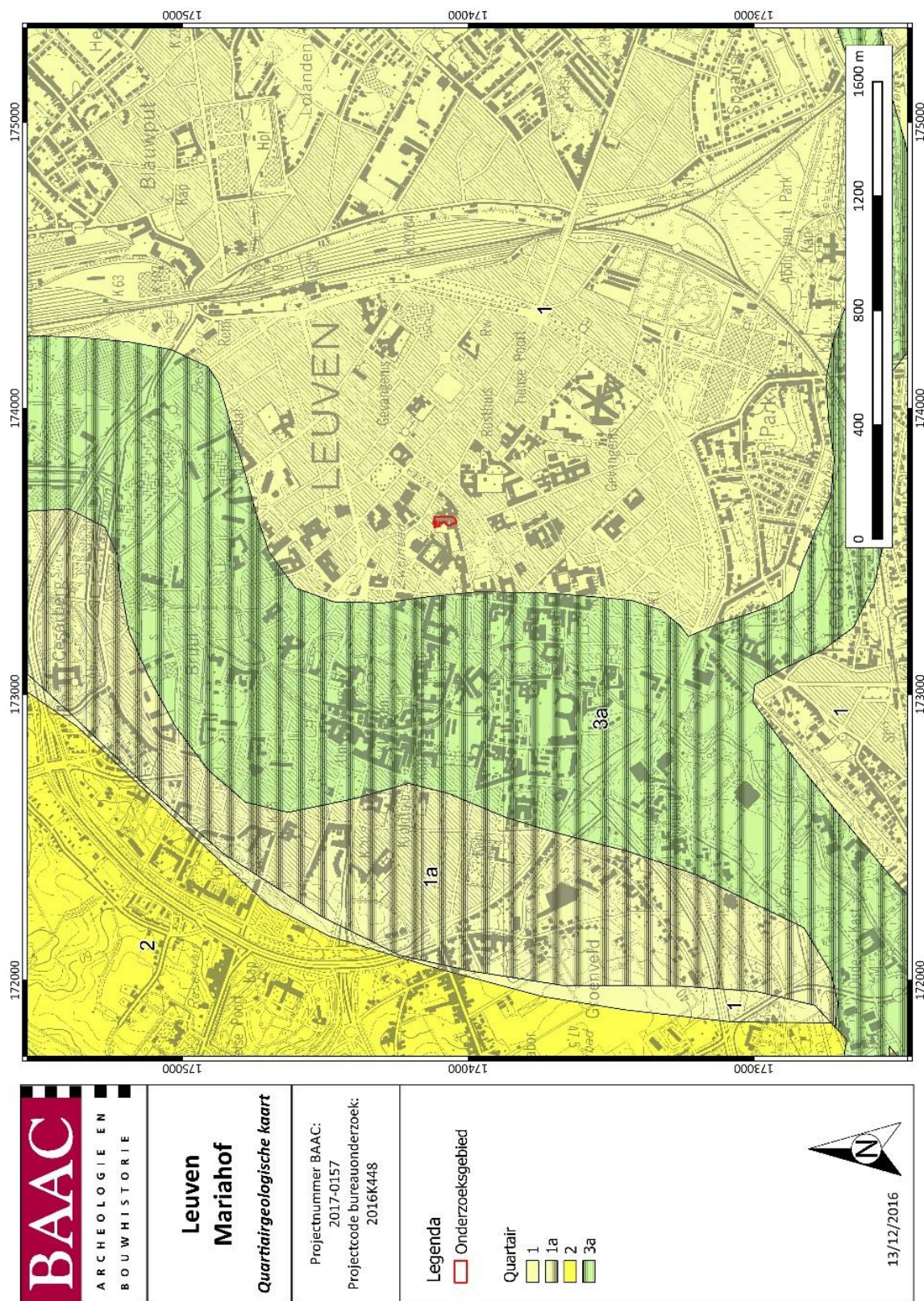
Op de quartairgeologische kaart komen er binnen het plangebied eolische afzettingen van het Laat-Pleistoceen (Weichseliaan) (profieltype 1) voor.²⁷ Het betreft zandleemafzettingen die tijdens de laatste ijstijd werden afgezet en waarop geen holocene afzettingen voorkomen. Profieltype 2, dat we ten zuiden van het plangebied aantreffen, duidt op een gelijksoortig profieltype, maar dan met een leemafzetting. In de alluviale vlakte van de Dijle, ten westen van het plangebied, zijn de eolische afzettingen afgedekt door fluviale afzettingen uit het Holoceen. Onder de Eolische afzettingen komen daarenboven nog fluviale afzettingen uit het Laat-Pleistoceen voor (profieltype 3a). Deze afzettingen van leem, zandige leem en venige leem zijn allemaal afgezet onder invloed van de rivier. De dikte van de quartaire lagen is sterk verschillend. De eolische afzettingen op de hellingen bereiken een maximale dikte van een paar meter, maar kunnen op sommige plaatsen ook volledig ontbreken. De alluviale afzettingen in de valleien kunnen maximaal zelfs meer dan 10 m dik zijn.²⁸

²⁵ Goossens 2007, 28-29, 35, 36-37.

²⁶ Goossens 2007, 27-28, 31, 39-37.

²⁷ DOV Vlaanderen, 2015b.

²⁸ De Geyter 2001, 11.

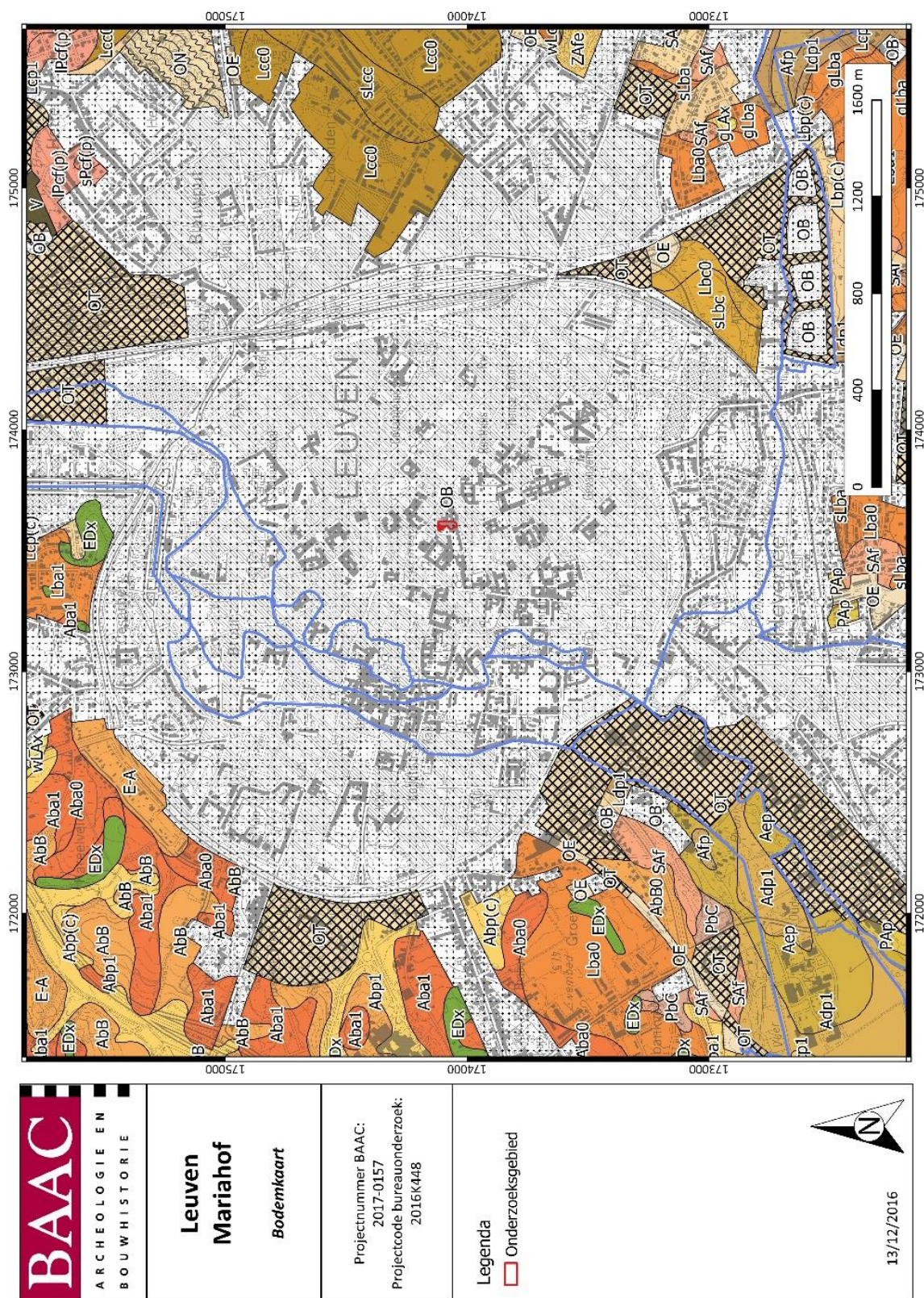
Plan 11: Situering van het plangebied op de quartairgeologische kaart (1:50.000, digitaal, 12/12/2016)²⁹²⁹ Databank Ondergrond Vlaanderen (DOV) 2016.

1.3.2.5 Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen³⁰ is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone (OB) omdat het onderzoeksgebied is gelegen binnen het stadcentrum van Leuven. Buiten de bebouwde zone van de stad treffen we ten oosten van het onderzoeksgebied, op de hoogtes van Kessel-Lo en Pellenberg, voornamelijk droge tot matig droge zandleembodems (bijvoorbeeld Lba en Lcc) aan. In de vallei van de Dijle, ten zuidwesten en noorden van het plangebied, zijn voornamelijk natte leembodems (Aep) en gleyige kleibodems (Eep) gekarteerd met af en toe ook een veenbodem (V). Ten westen van de stad, op de heuvel van Gasthuisberg, vinden we voornamelijk droge leembodems (Aba) terug.

Het onderzoeksgebied is op de bodemgebruikskaart gekarteerd als andere bebouwing en kernstadbebouwing. De bodemerosiekaart werd ook geraadpleegd maar was niet van toepassing op het onderzoeksgebied waardoor ze niet werd bijgevoegd.

³⁰ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2015b.

Plan 12: Situering van het plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016)³¹³¹ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

Plan 13: Situering van het plangebied op de bodengebruiksaankaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016)³²

³² Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

1.3.3 Algemeen historisch kader

1.3.3.1 Geschiedenis Leuven: Algemeen

De oudste vermelding van Leuven gaat terug tot een 11de-eeuwse kopie van de *Annales Vedastini* uit 884, waar *Luuanium* (Luvanium) vermeld wordt. De naam van de stad Leuven gaat waarschijnlijk terug op de Voor-Germaanse nederzettingsnaam *Lubbanion*, afgeleid van de persoonsnaam *Lubhanos*, wat de geliefde betekent. Leuven zou dan verwijzen naar de “woonplaats van Lubhanos” of “woonplaats van de geliefde”. Een andere verklaring is dat de naam is afgeleid van de Voor-Germaanse waternaam *Lubana*, wat vertaald kan worden als “nederzetting bij het liefelijke water”.³³ Dit water verwijst dan naar de Dijle, die als een natuurlijke weg tussen de heuvels kronkelde en die vanaf Leuven bevaarbaar was. De naam van de rivier is afgeleid van *Thilia*, dat voor het eerst werd vermeld omstreeks 1008, maar waarschijnlijk nog verder teruggaat.³⁴ De oorspronkelijke naam zou opklimmen naar het Indo-Europese *Tira*, wat “moerassig” zou betekenen.³⁵ Het was op de strategische positie, bij de kruising van de rivier met een oude Romeinse weg, dat de stad zich vanaf de vroege middeleeuwen ontwikkelde.

1.3.3.2 Oudste bewoning tot en met de Romeinse tijd

De oudste resten van menselijke aanwezigheid in de buurt van Leuven zijn vrij beperkt. Het betreft lithische artefacten die op verschillende plaatsen in de omgeving gevonden zijn, zoals op de Kesselberg in Kessel-Lo en in het Heverleebos. In datzelfde bos zijn ook verschillende grafheuvels gekend uit de metaaltijden. Op de Kesselberg te Kessel-Lo kwamen bij opgravingen in 1959 ook nederzettingssporen uit de ijzertijd aan het licht. De sporen bestaan uit resten van een omwalde hoogtenederzetting en aardewerk uit de midden- en late ijzertijd (400 v.Chr. en 25 n.Chr.).³⁶ Hoogtenederzettingen, ook wel *oppida* genoemd, zijn typisch voor de midden- en late ijzertijd en worden over heel Europa aangetroffen. Voor Vlaanderen zijn er maar vijf gekend, waaronder deze op de Kesselberg. Waarschijnlijk kende de streek rondom Leuven een verspreide bewoning en werden ook andere hoogtes en heuvelruggen in de Dijlevallei bewoond, maar tot op heden zijn hier nog geen sporen van aangetroffen.

Na de verovering door de Romeinen van onze contreien werd de Dijle aangeduid als grens tussen de *Civitas Nerviorum* en de *Civitas Tungrorum*. De twee hoofdsteden van deze *Civitates*, Bavay en Tongeren, waren gelegen langs de belangrijkste heirbaan van *Gallia Belgica* tussen Keulen en Boulogne. Een andere belangrijke as liep van Tongeren, via Tienen, naar Kortrijk. Het was een aftakking van deze laatste weg die doorheen het centrum van Leuven liep, de Dijle kruiste en Tienen met Elewijt verbond. De Brusselsestraat te Leuven, die vroeger als Steenstraat gekend was, zou een onderdeel van deze weg zijn.³⁷ Bij opgravingen in deze straat in de jaren '80 van vorige eeuw werden daarenboven vondsten en sporen uit de Romeinse tijd aangetroffen. Het betreft naast bouwmetaal en een betonvloer ook ijzerslakken en lokaal vervaardigd aardewerk dat te dateren valt tussen 70 en 250 n.Chr. Deze vondsten wijzen op een nederzetting die minstens gedeeltelijk in steen was opgetrokken en waar ambachtelijke activiteit plaatsvond.³⁸ Het onderbouwt de hypothese dat er op de kruising van de Romeinse weg Tienen-Ellewijt met de Dijle een baanpost of *mansio* ontstond, waar de plaatselijke bevolking zich vestigde voor ambachtelijke en commerciële activiteiten.³⁹ Ook in de streek rondom de stad werden verschillende sporen uit de Romeinse tijd aangetroffen. Het gaat daarbij vooral om sporen van

³³ Vlaamse gemeentenamen, 147 (Baacbib nr. 212).

³⁴ Gysseling 1960, 271.

³⁵ Kempeneers 1983, 8.

³⁶ Verhoeven 2015, 109-112.

³⁷ Inventaris onroerend erfgoed ID 100948 Brusselsestraat.

³⁸ Provoost 1982, 44.

³⁹ Vandekerchove 1996, 51.

agrarische activiteit die gelinkt kunnen worden aan de vruchtbare leemgronden in de omgeving. Op de site Stenen Kruis in Bierbeek werd in 1979 een Romeinse villa opgegraven. Op deze site en op andere plaatsen ten zuidoosten en zuidwesten van Leuven zijn eveneens sporen van de aanleg van *centuriatio*, een Romeinse vorm van landverdeling, geattesteerd.⁴⁰

1.3.3.3 Middeleeuwen

Zoals voor de meeste steden en gebieden in West-Europa is er weinig informatie gekend voor Leuven uit de vroege middeleeuwen. Er wordt melding gemaakt van een bezoek door Sint-Hubertus van Luik aan een Merovingische *vicus* in de 8ste eeuw.⁴¹ De stichting van de Sint-Pieterskerk gaat mogelijk terug tot deze periode. Nadat Karel de Grote (742-814) en zijn zoon Lodewijk de Vrome (778-840) opnieuw voor stabiliteit hadden gezorgd in de Frankische gebieden, werd hun rijk na de dood van Lodewijk opgedeeld onder zijn drie zonen. Leuven was onderdeel van het koninkrijk van Lotharius, dat na diens dood in 855 nogmaals werd opgesplitst in drie delen. Het koninkrijk Lotharingen omvatte ongeveer de Nederlanden en de Elzas-Lotharingen. Omstreeks 900 werd het koninkrijk bij het Duitse Rijk gevoegd en kreeg het de status van Hertogdom.

In 870 wordt melding gemaakt van de graaf van Leuven, die een gebied onder zich had dat zich uitstreckte tussen de Dijle en de Demer. In 884 werd de Karolingische burcht van deze graaf ingenomen door de Noormannen, die er hun winterkamp vestigden.⁴² De Noormannen werden pas in 891 verslagen en definitief verdreven na een veldslag die gewonnen werd door de Duitse koning Arnulf van Karinthië. De exacte locatie van de grafelijke residentie en het winterkamp van de Noormannen is tot op heden nog niet gekend, hoewel de hypothese bestaat dat deze gevestigd was in de buurt van het huidige Groot-Begijnhof. Deze hypothese komt voort uit een beschrijving van de Slag van Leuven in de *Annales Fuldenses*, de kroniek van de abdijs van Fulda waarin Leuven als *Loven* vermeld staat.

De locatie van de grafelijke burcht wordt gezien als één van de twee kernen waarrond de latere stad zou groeien. De andere kern bevond zich op de rechteroever van de rivier rond de Sint-Pieterskerk op het kruispunt van de oude Romeinse weg met de Dijle. De eerste graaf van Leuven die bij naam vermeld wordt in de bronnen, is Lambert I (950-1015). De oorspronkelijke burcht werd onder zijn bewind verplaatst naar het 's Hertogeneiland, dicht bij de Sint-Pieterskerk. Hijzelf en zijn opvolgers breidden het graafschap stelselmatig verder uit. Zo kwam het graafschap Brussel, het landgraafschap Brabant en het markgraafschap Antwerpen in het bezit van de graven van Leuven. In 1183 ontving Hendrik I van Brabant de titel van Hertog van Brabant.

Leuven, de residentieplaats van deze graven en hertogen, profiteerde van de ontwikkelingen en groeide vanaf de 11de eeuw uit tot één van de belangrijkste plaatsen binnen de Nederlanden. Door de gunstige ligging van Leuven langs de Dijle en de handelsroute Keulen-Brugge groeide de plaats uit tot een waar handelscentrum en in 1150 verwierf de bevolking van Leuven het marktrecht. Voornamelijk rond de huidige Oude Markt en de Vismarkt werden verschillende verkoophuizen en hallen opgericht. Bij opgravingen aan de Vismarkt werden bijvoorbeeld restanten aangetroffen van een kaaimuur en een houten steiger.⁴³ Doordat de Dijle pas vanaf Leuven stroomafwaarts bevaarbaar was, vormde deze haven de ideale overslaghaven voor goederen uit het omringende gebied. Van hieruit werden deze producten vervoerd naar andere steden zoals Mechelen en Antwerpen.

⁴⁰ Vandekerchove 1996: 42.

⁴¹ Lemaire 1971, 216.

⁴² Vandekerchove 1996, 69

⁴³ Hanssens 1982; Verbeeck 1982.

De graven en hertogen, voornamelijk Godfried I (1095-1139) en Hendrik I (1183-1235), lieten verschillende religieuze en openbare gebouwen optrekken. De romaanse Sint-Pieterskerk (omstreeks 1000), het Klein (1230) en Groot-Begijnhof (1232), het Broodhuis (1140), het muntatelier (1156), de lakenhallen (1193) en het vleeshuis (1216) zijn hiervan enkele voorbeelden. In 1140 werd in de stad ook een schepenbank ingesteld. De belangrijkste leenmannen, handelaren en ambachtslieden verenigden zich onder bescherming van de Sint-Pieterskerk en verkregen in 1160 het stadsrecht. Deze Sint-Pietersmannen vormden de vrije burgers van de stad Leuven. Omstreeks 1165 werd gestart met de bouw van de eerste stenen ringmuur met torens en stadspoorten. Onder het bewind van Hendrik I (1232) werd de grafelijke residentie nogmaals verplaatst, ditmaal naar de Keizersberg, die net ten noordwesten van de stad gelegen was. Ook nodigde hij de Tempeliers uit om zich op deze hoogte te vestigen. Bij opgravingen in 1943 werden reeds restanten blootgelegd van deze burcht en in 2011 werd de toegang tot de burcht onderzocht.⁴⁴

De grootste bloei kende Leuven in de 13de en 14de eeuw. Deze bloei hangt nauw samen met de enorme expansie van de lakenindustrie vanaf het tweede helft van de 13de eeuw, toen vanuit Vlaanderen veel textielarbeiders zich vestigden in Leuven. De handelaren kochten de wol in Engeland en voerden afgewerkte producten uit naar steden in heel Europa.⁴⁵ De bevolking nam enorm toe in deze periode en dit zorgde ervoor dat de ruimte binnen de eerste stadsmuur te krap werd. In 1356 werd een tweede, veel ruimere stadsomwalling gerealiseerd. Het gebied binnen deze omwalling raakte nooit volledig volgebouwd en werd gekenmerkt door een open bebouwing met ertussen tuinen, boomgaarden, landbouwbedrijven en industriële vestigingen.

Vanaf de tweede helft van de 14de eeuw raakte de stad langzaam in verval. Door een dispuut met hertog Jan I was de hertogelijke residentie reeds in 1268 verplaatst naar Brussel en verloor Leuven stilaan haar rol als leidende stad in het hertogdom Brabant. Steden als Brussel en Antwerpen werden steeds rijker en de lakenindustrie en wijnhandel van Leuven raakte in verval. Dit zorgde tevens voor sociale spanningen en daarbij kwamen nog de schermutselingen met Vlaanderen en de Brabantse Successieoorlog (1355). Door de oprichting van de universiteit in 1425 kende de stad een korte heropleving. Nijverheden en ambachten ontwikkelden zich opnieuw en er werden verschillende grote gebouwen opgericht. Vooral de zone rond de Grote Markt werd grondig aangepakt. De oude romaanse Sint-Pieterskerk werd verbouwd tot een grotere gotische kerk en ook het stadhuis en het Tafelrond, het centrum van de ambachten, werden opgericht. De opleving was echter van korte duur. Door opstanden en oorlogen op het einde van 15de eeuw en het begin van de 16de eeuw, kwam de stad terecht in een crisis. De macht in het hertogdom Brabant verschoof volledig naar Brussel en Antwerpen en door schulden en boetes ging de stad ook economisch door een diep dal. De 16de eeuw was, ondanks een periode van korte heropleving dankzij de boekdrukkunst, een zwarte eeuw voor de stad. De bevolking verminderde, de prijzen van levensmiddelen stegen terwijl de lonen daalden, in 1878 heerste er een pestepidemie en de stad werd verschillende malen belegerd. De situatie stagneerde gedurende de 17de eeuw, maar Leuven bleef onbelangrijk.

Vanaf de 18de eeuw en de opkomst van de industrie bloeide de stad terug op. Het economische hart van de stad verschoof naar de Vaartkom, waar in 1750 gestart werd met het graven van de Leuvense Vaart die Leuven verbond met Mechelen en Antwerpen. Ook werden er verschillende steenwegen aangelegd naar de omliggende steden en werden grote opslagplaatsen, zoals het Entrepot, gebouwd. De bedrijvigheid in de stad nam toe en gilden en ambachten leefden weer op. Vooral de Leuvense brouwers kenden een enorme bloei en ook de universiteit trok weer meer studenten aan.

In de 19de eeuw onderging de stad een volledige transformatie door een nieuwe stadsontwikkeling onder leiding van stadsarchitect François-Henri Laenen. Vooral het gebied tussen de eerste en tweede

⁴⁴ Reygel & Wesemael 2011; Reygel 2012; Wesemael 2011

⁴⁵ Van Buyten *et.al.* 1975, 19.

omwalling werd volledig opnieuw ontwikkeld. De omwallingen, torens en poortgebouwen werden afgebroken en er werden nieuwe, rechtere en bredere straten en pleinen aangelegd. Na de Belgische onafhankelijkheid bloeide Leuven verder op en werd de stad ook verbonden met het spoornet. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de stad in brand gestoken door de Duitse bezetter, waardoor een groot deel van het centrum werd verwoest. Zo gingen de Sint-Pieterskerk en de universiteitsbibliotheek in de vlammen op. Na de oorlog werden veel gebouwen afgebroken en vervangen door nieuwe en werden ook straten heraangelegd. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog had de stad te leiden onder het krijgsgeweld, ditmaal richtten bombardementen van de geallieerden veel schade aan.

1.3.4 Historiek onderzoeksterrein

1.3.4.1 Historiek omgeving onderzoeksterrein

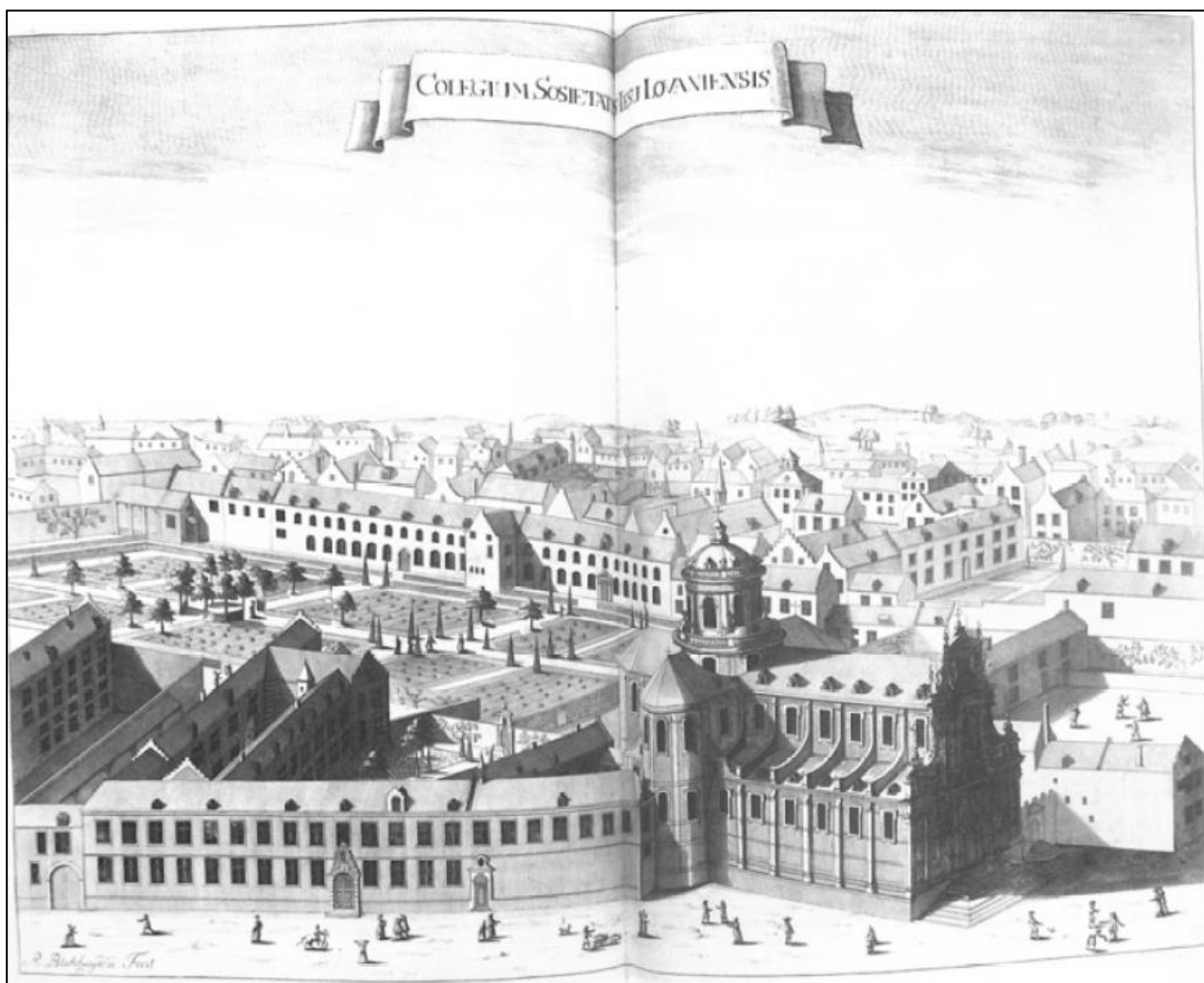
Het bouwblok waarbinnen het onderzoeksterrein gelegen is heeft een belangrijke historische waarde die opklimt tot de 12^e eeuw, toen de Deberiotstraat (destijds de *Cattestraete*) aan de oudste stadsomwalling grensde. Binnen dit blok werd aan het begin van de 16^e eeuw het Pauscollege opgericht. Dit college breidde zich in de loop der jaren uit over vrijwel het gehele bouwblok. Later werden ook de Parochiekerk Sint-Michiël (sinds 1778; voordien de collegekerk (1612)) en het Sancta Mariaklooster (late 17^e eeuw) opgericht.

Het Pauscollege werd in het begin van de 16^e eeuw (1523) gesticht door Paus Adrianus VI. Dit college huisvestte de afdeling theologie van de Universiteit van Leuven. Aanvankelijk bestond het college uit een woning aan de huidige Sint-Michielsstraat en twee woningen aan de Deberiotstraat. Reeds in de eerste helft van de 16^e eeuw werd het gebouw uitgebreid met een kapel, een bibliotheek en een studiezaal. Verder verwierf het college nog eigendommen in de Sint-Michielsstraat, waar onder andere een gastenverblijf, een personeelsverblijf en een graanzolder in werden ondergebracht. In de loop van de 17e en 18e eeuw groeide het college uit tot één van de meest welvarende van de universiteit, hetgeen gepaard ging met verdere uitbreidingen van de eigendommen. In 1775 werd een groot deel van het college herbouwd in classicistische stijl, met monumentale straatvleugel en twee zijvleugels die een binnenkoer omsloten. Vanaf de late 18e eeuw kende het gebouw verschillende bestemmingswijzigingen.⁴⁶

Net naast het Pauscollege werd in 1583 het Jezuïetencollege gesticht. Reeds in 1595 breidde dit college uit na de aankoop van enkele aanliggende huizen in de Sint-Michielsstraat. Uit cartografische bronnen blijkt dat het college reeds in de vroege 17^e eeuw uit een complex met lange gevelvleugel en drie dwarsvleugels bestond. Verder viel het complex ook op door de grote tuin die was onderverdeeld in vier kwadranten. Toen in 1773 de Jezuïetenorde werd opgeheven kreeg het complex een nieuwe bestemming, eerst als college voor theologie, maar later ook als hospitaal, opslagplaats en faculteit scheikunde. In deze periode – de late 18^e en vroege 19^e eeuw – werd het complex ingrijpend heringericht. De dwarsvleugels en de tuilmuren werden gesloopt en werden vervangen door nieuwe gebouwen die geordend waren rond twee binnenkoeren. Rond 1825 werd het complex uitgebreid met twee aula's van de Universiteit van Leuven.⁴⁷

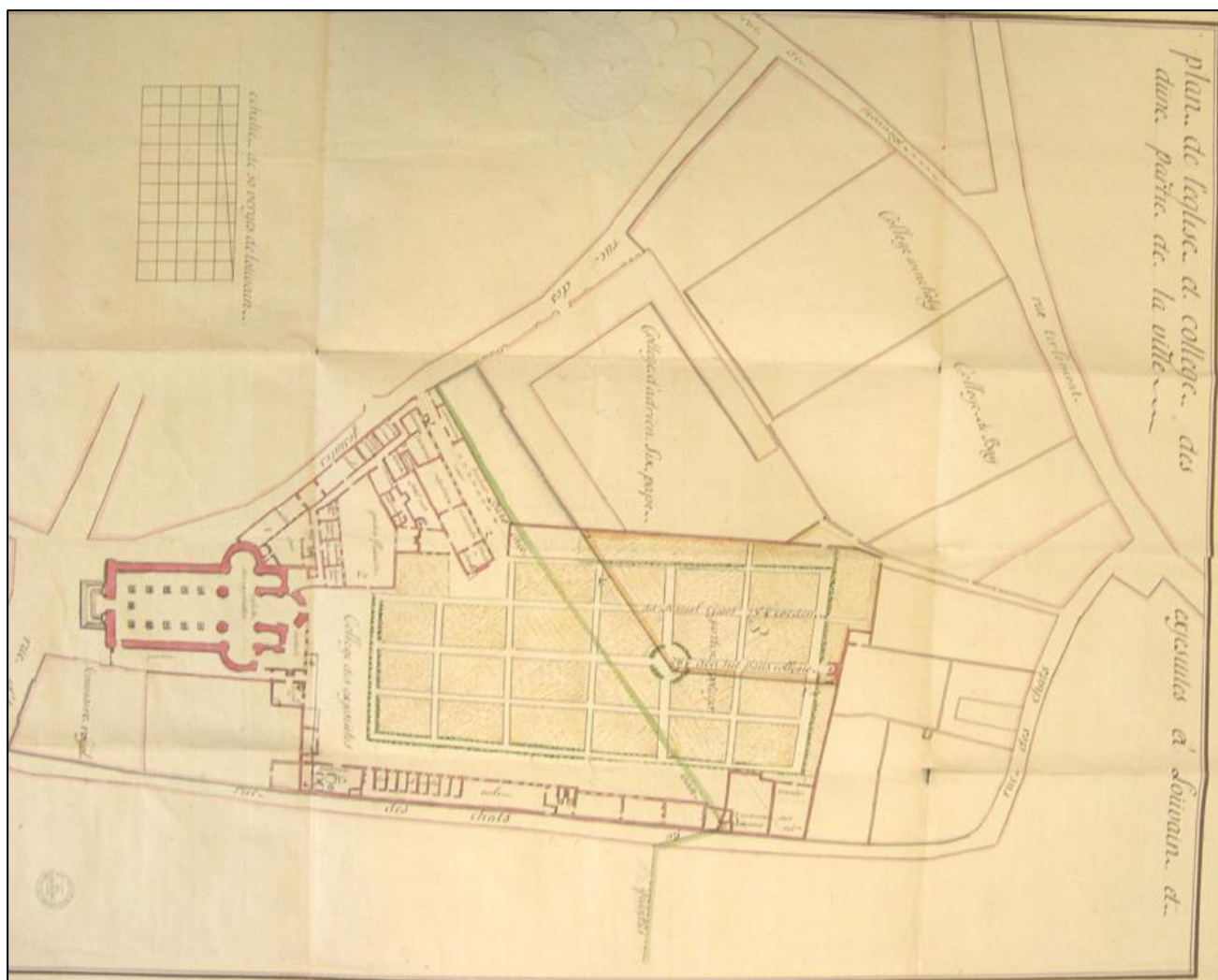
⁴⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016; De Maesschalck 1977; Couttenier 1985, 81-90.

⁴⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016; Calbrecht 1974; Uytterhoeven 1987; Uytterhoeven 2000, 11.

Figuur 5: Vogelperspectief van het Jezuietencollege, Gravure van Renier Blockhuyzen, tussen 1691 en 1724⁴⁸

⁴⁸ B.O.A. 2004, HP09.

Plan 14: Plan de église et college des Jesuites à Louvain et d'une partie de la ville, ca. 1778 (schaal onbekend, analoog, ca.

1778)

Plan 15: Kadasterplan van Leuven met aanduiding van de gebouwen gebruikt als 'Hôpital Militaire' in het blauw (schaal onbekend, analoog, ca. 1850)⁴⁹

De oorsprong van de Sint-Michielskerk ligt in het aanliggende complex van het Jezuïetencollege, dat tot de verbouwingswerken in de vroege 17^e eeuw (ca. 1610-1622) een kapel omvatte. Tijdens de verbouwingswerken werd de kapel gesloopt. Het verlies van de kapel werd opgevangen door de plannen voor de bouw van een eigen kerk. De eerste bouwplannen voor deze kerk dateren uit 1612, maar het zal tot 1650 duren vooraleer de werken effectief startten. In 1666 was de bouw voltooid, waarna het gebouw in 1671 gewijd werd. De werken aan het interieur zouden echter wel tot het einde van de 17^e eeuw duren. Toen in 1773 de Jezuïetenorde werd opgeheven, verloor de kerk haar band met het aanliggende college. Vanaf 1778 werd de kerk echter opnieuw in gebruik genomen, dit keer als nieuwe hoofdkerk van de Sint-Michielsparochie. De oorspronkelijke parochiekerk, gelegen aan de Tiensepoot van de eerste stadsomwalling, was aan het einde van de 18^e eeuw immers dermate bouwvallig geworden dat ze niet langer veilig kon gebruikt worden. Deze kerk werd in 1781 definitief afgebroken. Tijdens het Franse bewind – tussen 1795 en 1801 - verloor het gebouw kort haar religieuze functie. Deze werd echter in 1803 hersteld, waarna ze – tot op heden - haar rol als parochiekerk opnieuw vervulde.⁵⁰

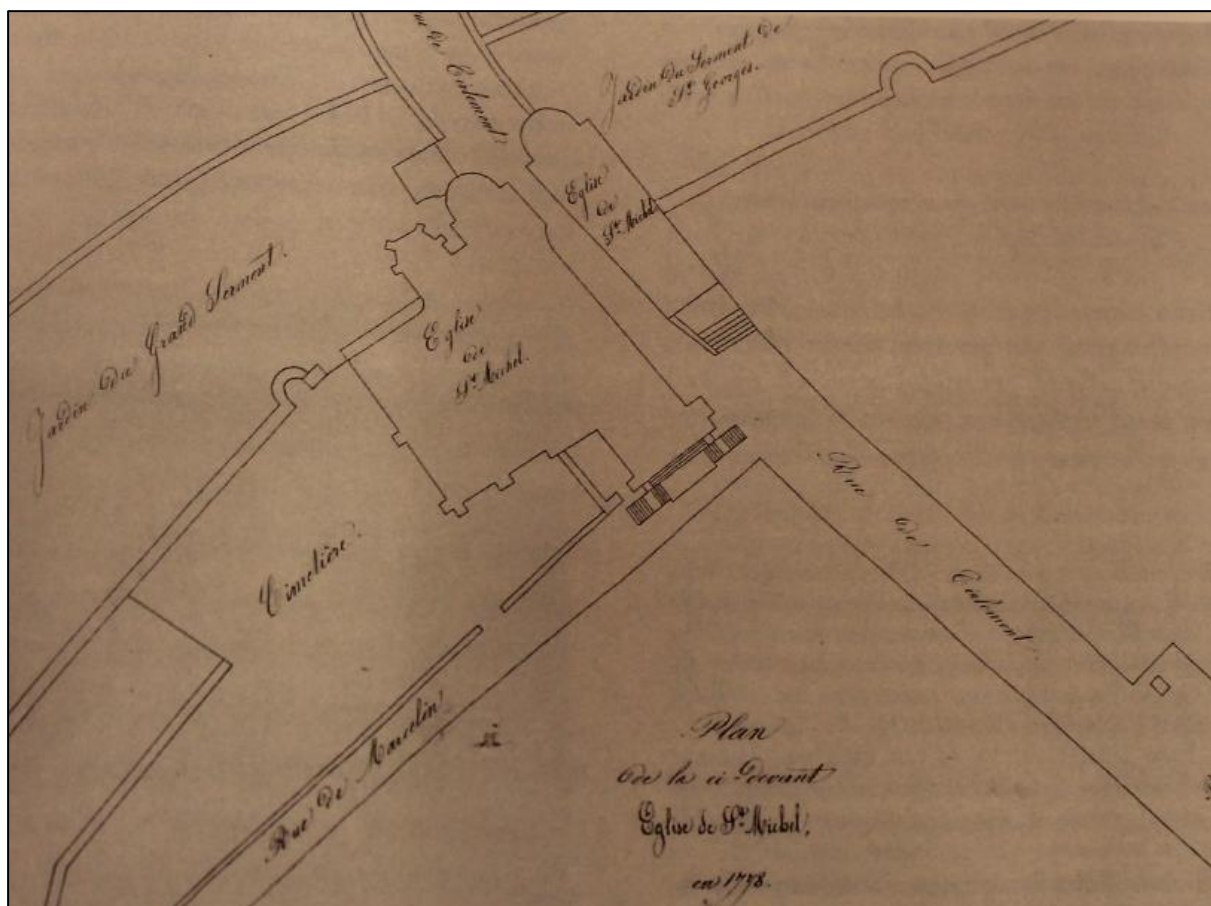
⁴⁹ Beyen *et al.* 2011, 11, fig. II.A.

⁵⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016; De Ren 1987, 299-334; Lambrechts 2002.

Figuur 6: Tekening van de toenmalige, oude Sint-Michielskerk aan de Tiensepoort (ca. 1615)⁵¹

⁵¹ Meulemans Alfons, Huizen en straten van het oude Leuven, Jaarboek van het Leuvens Historisch Genootschap, 2 dln, Leuven 2004, dl 2., Atlas, p. 64.

Plan 16: Plan van de oude Sint-Michielskerk in 1778, vlak voor haar sloop (schaal onbekend, analoog, ca. 1178)⁵²

1.3.4.2 De Charles Deberiotstraat

De Deberiotstraat komt voor het eerst in de historische bronnen voor in 1293, onder de naam *Cattestraete*. Deze naam verwijst naar de ligging van de straat, naast de toenmalige omwalling van de stad. Een catte of kat is een oude naam voor de aarden wal met palissade. Cartografische bronnen tonen inderdaad aan dat de Deberiotstraat naast de 12^e-eeuwse stadsomwalling (ca. 1150) gelegen was. De ligging van deze omwalling werd hoofdzakelijk aan de hand van cartografische en historische bronnen gereconstrueerd. De enige locatie waar nog restanten van deze muur te vinden zijn, is in het stadspark (de Sint-Donatiustoren). Het is vermoedelijk pas in de vroege 15^e eeuw, met de aanleg van de tweede stadsomwalling (1357 – 1365), dat het defensieve en militaire karakter van de straat geleidelijk aan verdween en er civiele bebouwing ontstond. De zone rond de oude stadswal bleef echter nog enige tijd gemilitariseerd als tweede verdedigingslinie.

De oudste bewoning langs de straat wordt in het begin van de 15^e eeuw gedateerd, toen in 1408 nabij de kruising met de Naamsestraat de voorganger van het Donatiuscollege gebouwd werd. Langsheen de Tiensestraat en het stadspark klimt de bebouwing zeker op tot de 17^e eeuw. Het is in deze periode dat ook het Sancta Mariaklooster werd opgericht.

⁵² B.O.A. 2004, HP 12.

1.3.4.3 Het Sancta Mariaklooster en de Zusters van Maria in Leuven

Vanaf het einde van de 17e eeuw maakte het bouwblok grotendeels deel uit van het Jezuïetencollege en aanliggende tuinen. Het onderzoeksterrein zelf maakte echter geen deel uit van dit collegecomplex. Reeds in 1677 vestigden zich immers in één van de huizen langs de toenmalige *Cattestraete* (de huidige Deberiotstraat) de Leuvense Maricolen. In de loop van de late 18e eeuw breidde de eigendom van de Maricolen stelselmatig uit, onder andere na de verkoop van delen van het Jezuïetencollege na 1789. Aan het einde van de 18 eeuw, tijdens het Franse bewind, werd het klooster in beslag genomen en moesten de nonnen het klooster verlaten. De kloostergebouwen werden na de inbeslagname verkocht.⁵³

In 1838 – toen ze reeds opnieuw een tiental jaar in Leuven verbleven - verwierven de Zuster van Maria opnieuw hun originele kloostergebouw in de Deberiotstraat. Het is in deze periode dat de zusterorde opgenomen wordt in het officiële religieuze canon. De maricolen evolueerden tot een volwaardige apostolische congregatie van diocesaan recht. Door toedoen van Jezuïet Vandergothe verwierven de voormalige maricolen een kerkrechtelijk erkenning als de Zusters van Maria. Hun regel werd in 1843 goedgekeurd. De congregatie kende in de tweede helft van de 19de eeuw een sterke groei, hetgeen zich ook vertaalde in een sterke uitbreiding van het kloosterdomein. Zo kwamen onder andere twee gebouwen die rond 1866 in neoclassicistische stijl verbouwd werden in handen van de kloosterorde. Aan het einde van de 19^e eeuw – vroege 20^e eeuw werden verschillende van de gebouwen die deel uitmaakten van dit organisch gegroeide klooster gesloopt en vervangen door grotere, meer aangepaste kloostergebouwen. Deze gebouwen werden opgericht in de toen vaak gebruikte neogotische stijl.⁵⁴ In de jaren '70 van vorige eeuw werden grote delen van het klooster opnieuw gerenoveerd en herbouwd.

Het klooster bestaat uit een zestal panden, waaronder het *Caer* of steegje (nr. 10), de twee neoclassicistische herenhuizen (nrs. 8 en 10), een traditioneel achterhuis (nrs. 8 en 10) en het Sancta Mariahuis (nr. 12), en het Sint-Jozefhuis (nr. 14). Een zesde pand, het Sint-Annahuis (nrs. 20-24), maakte ook deel uit van het klooster, maar valt buiten het onderzoeksterrein. Zowel het Sancta-Mariahuis als het Sint-Jozefhuis maakten deel uit van de vroeg 20^e-eeuwse herinrichting van het klooster.⁵⁵

⁵³ Boudewijn 2011, 25; Engelen *et al.* 1994.

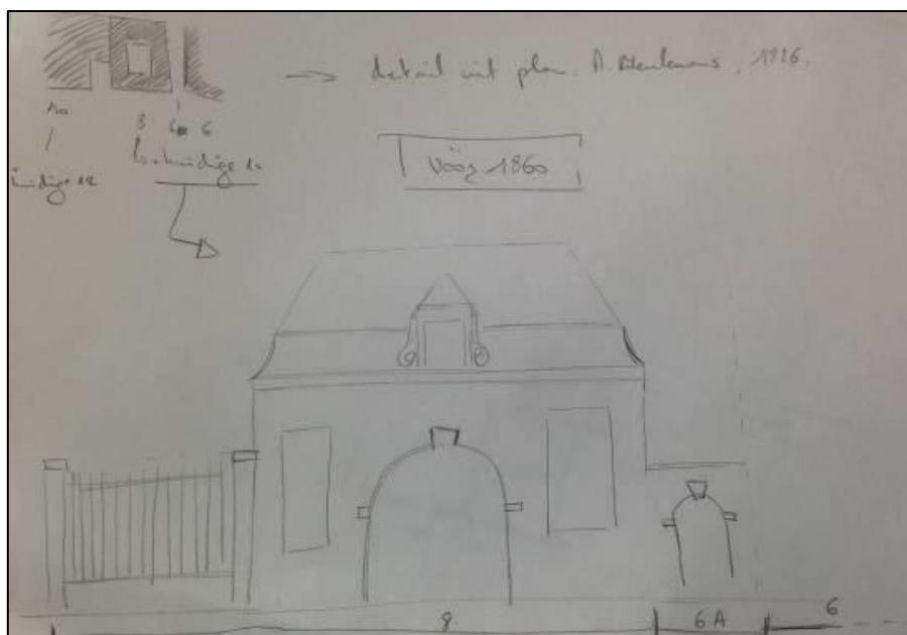
⁵⁴ Engelen *et al.* 1994.

⁵⁵ Engelen *et al.* 1994.

Figuur 7: Afbeelding van het klooster (ca. 1860-1870)⁵⁶

⁵⁶ Engelen *et al.* 1994, 31.

Figuur 8: Opmetingsschets van de doorgang naar de 'Caer' ter hoogte van huisnummer 8 (ca. 1850-1860)⁵⁷

⁵⁷ Stadsarchief Leuven, Modern Archief, Dossier 29229 (bouwvergunning 20.07.1860) (Engels 2015, 43, afbeelding 17).

Figuur 9: Het klooster ca. 1970, net voor de verbouwingen⁵⁸

⁵⁸ Engelen et al. 1994, 98, 107.

Figuur 10: Neogotische kapel van het klooster (ca. 1970, net voor de verbouwingen)⁵⁹

⁵⁹ Engelen et al. 1994, 98, 107.

1.3.5 Cartografische bronnen en kadasterplannen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat dit pas mogelijk is vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of correct weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten.

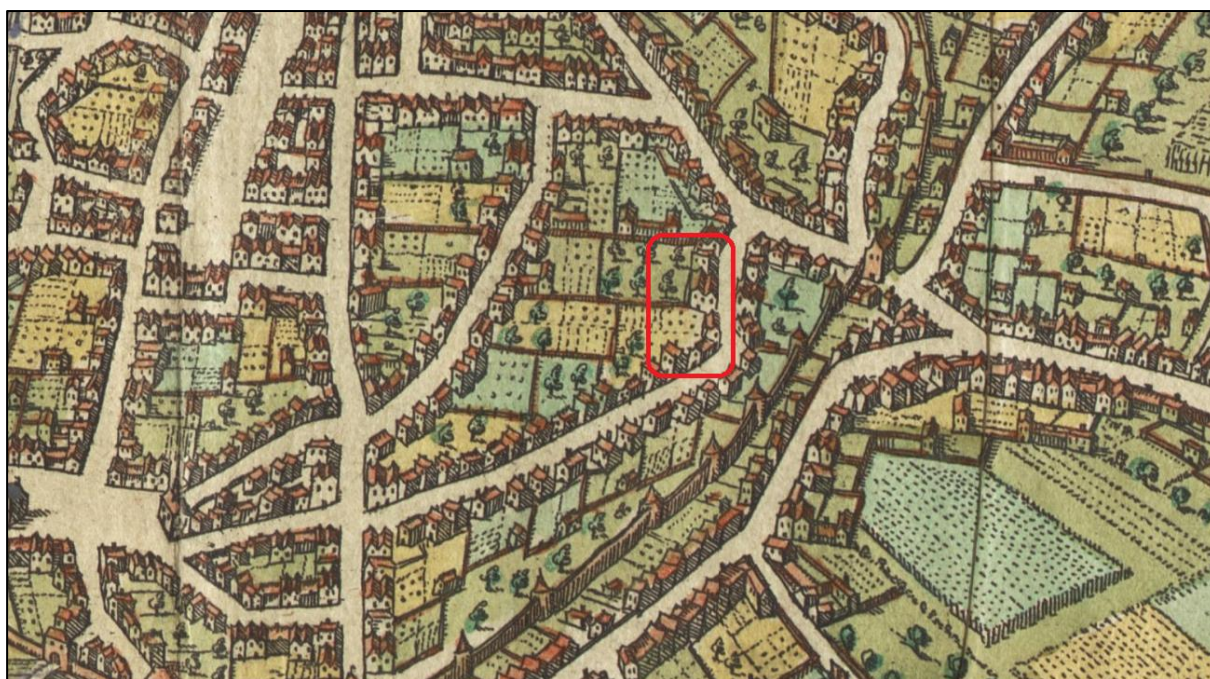
1.3.5.1 16^e – 17^e eeuw

- **Kaart van Jacob van Deventer (ca. 1550-1565):** De oudst bruikbare cartografische bron voor het onderzoeksgebied is de kaart van Jacob van Deventer uit 1550-1565. Op deze kaart maakt het onderzoeksterrein deel uit van de aaneengesloten lintbebouwing langs de Deberiotstraat. Details zijn niet duidelijk. Het gaat om typische stadsbebouwing met ruime achtererven en stadstuinen.

Even ten oosten van de Deberiotstraat bevond zich toen nog de eerste stadsomwalling. Het college en de Sint-Michielskerk zouden pas een halve eeuw later gebouwd worden. In de tweede helft van de 16^e eeuw was het bouwblok - buiten de lintbebouwing – vrijwel volledig ingericht als achtererf en stadstuin. Op de kaart uit 1583 wordt het college mogelijk wel afgebeeld.

Plan 17: Het onderzoeksterrein weergegeven op de kaart van Jacob van Deventer (1550-1565: *Rouselberch, ter Banck, Hever, Parck*) (schaal onbekend, analoog, ca. 1550-1556)⁶⁰

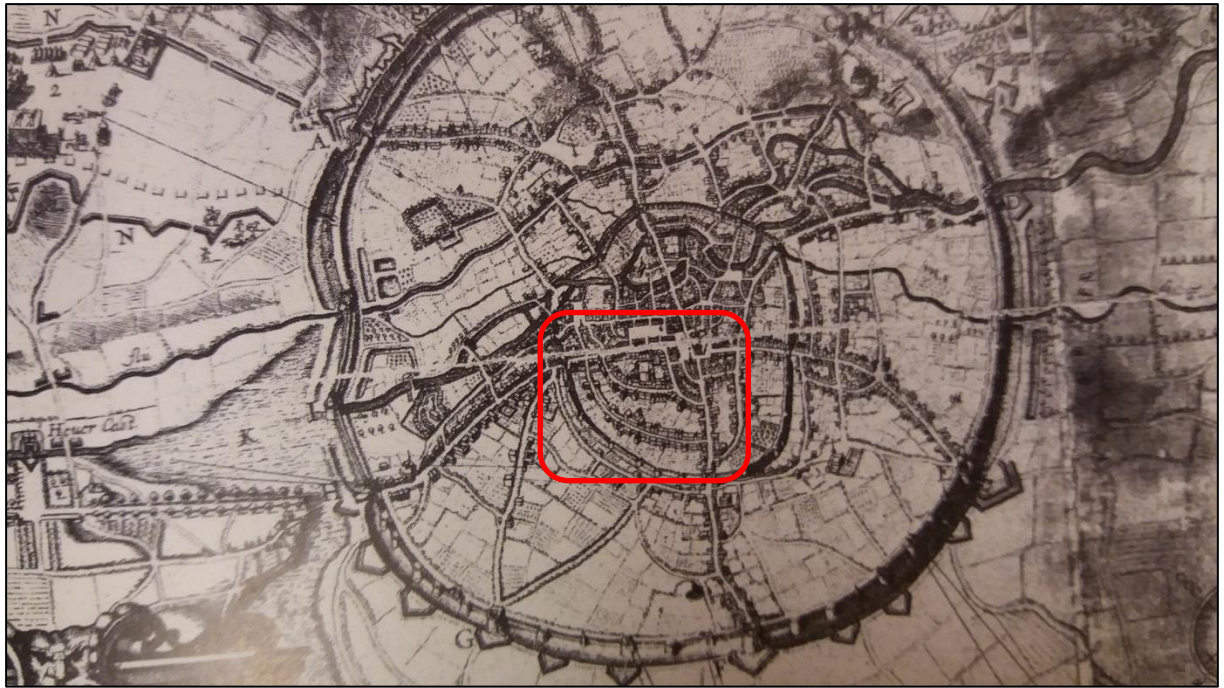

Plan 18: *Iovanium, Brabanticarum urbium caput, unica Musarum ac praestantissimarum artium sedes, optatissimumque domicilium* door Johannes Blaeu, 1583 (schaal onbekend, analoog)⁶¹

⁶⁰ Cartesius 2016.

⁶¹ Cartesius 2016.

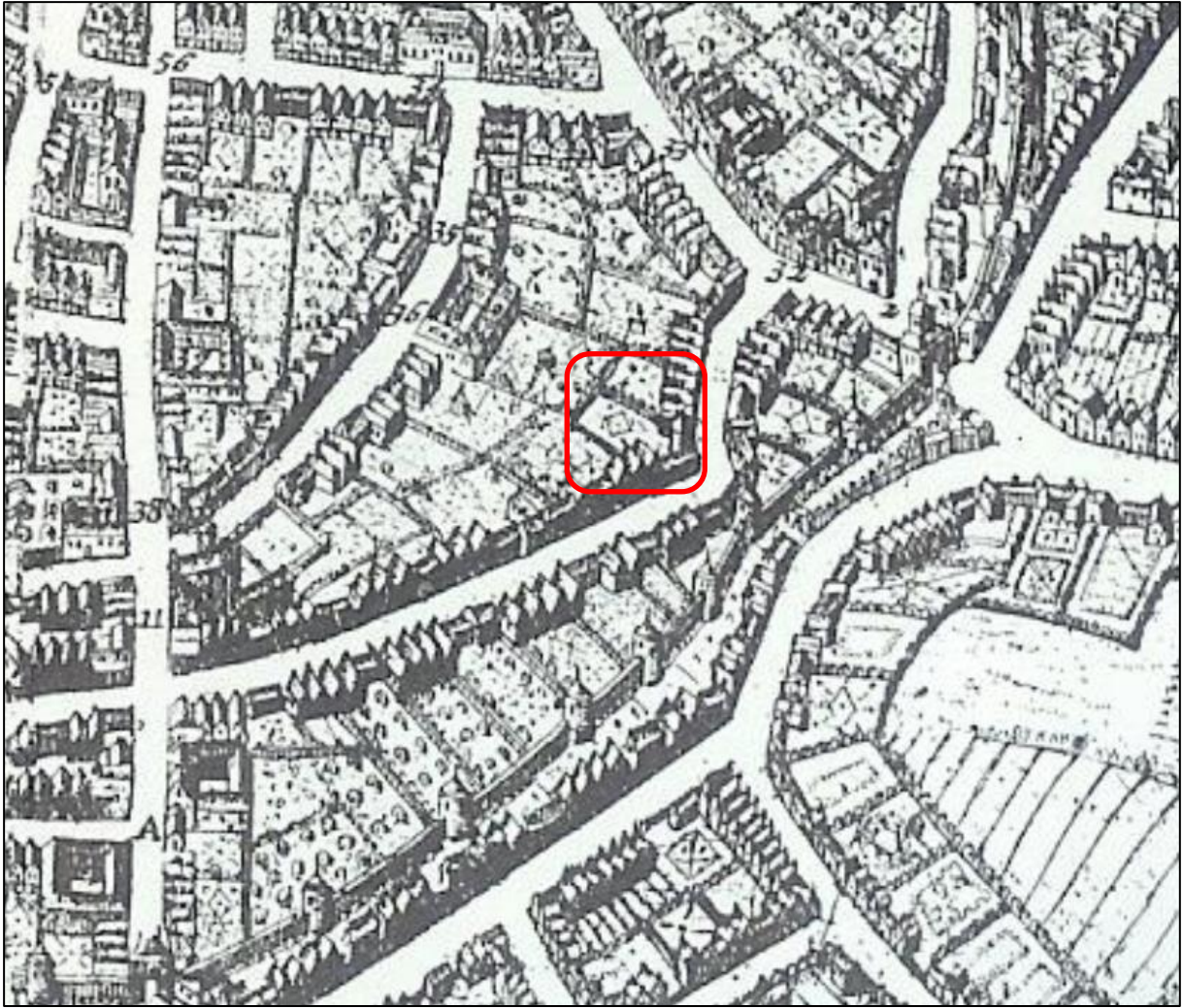
- **Kaart van het beleg van Leuven (André Pauwels) (ca. 1635):** Deze kaart geeft de omgeving van het onderzoeksterrein weer in het begin van de 17e eeuw. De kaart toont aan dat er tussen de late 16e en de vroege 17e eeuw vrijwel geen structurele wijzigingen werden uitgevoerd aan het stedelijk weefsel ter hoogte van het onderzoeksterrein. Wat opvalt is dat de stadsomwalling nog steeds in het stadsbeeld aanwezig was en de grote, niet ingerichte achtererven en stadstuinen bij de lintbebouwing langs de Deberiotstraat.

Plan 19: weergave van het onderzoeksterrein op de Kaart van het beleg van Leuven (André Pauwels) (ca. 1635) (schaal onbekend, analoog)⁶²

- **Kaart van Johannes Blaeu (ca. 1649):** Op deze kaart valt de start van de transformatie van de omgeving rond het onderzoeksterrein op. In deze kan men verwijzen naar het ontstaan van het Pauscollege en de Sint-Michielskerk. De inrichting van het bouwblok bleef echter grotendeels bestaan uit lintbebouwing met ruime achtererven en stadstuinen. Ter hoogte van het onderzoeksterrein bevond zich achter de bebouwing mogelijk een ommuurde siertuin.

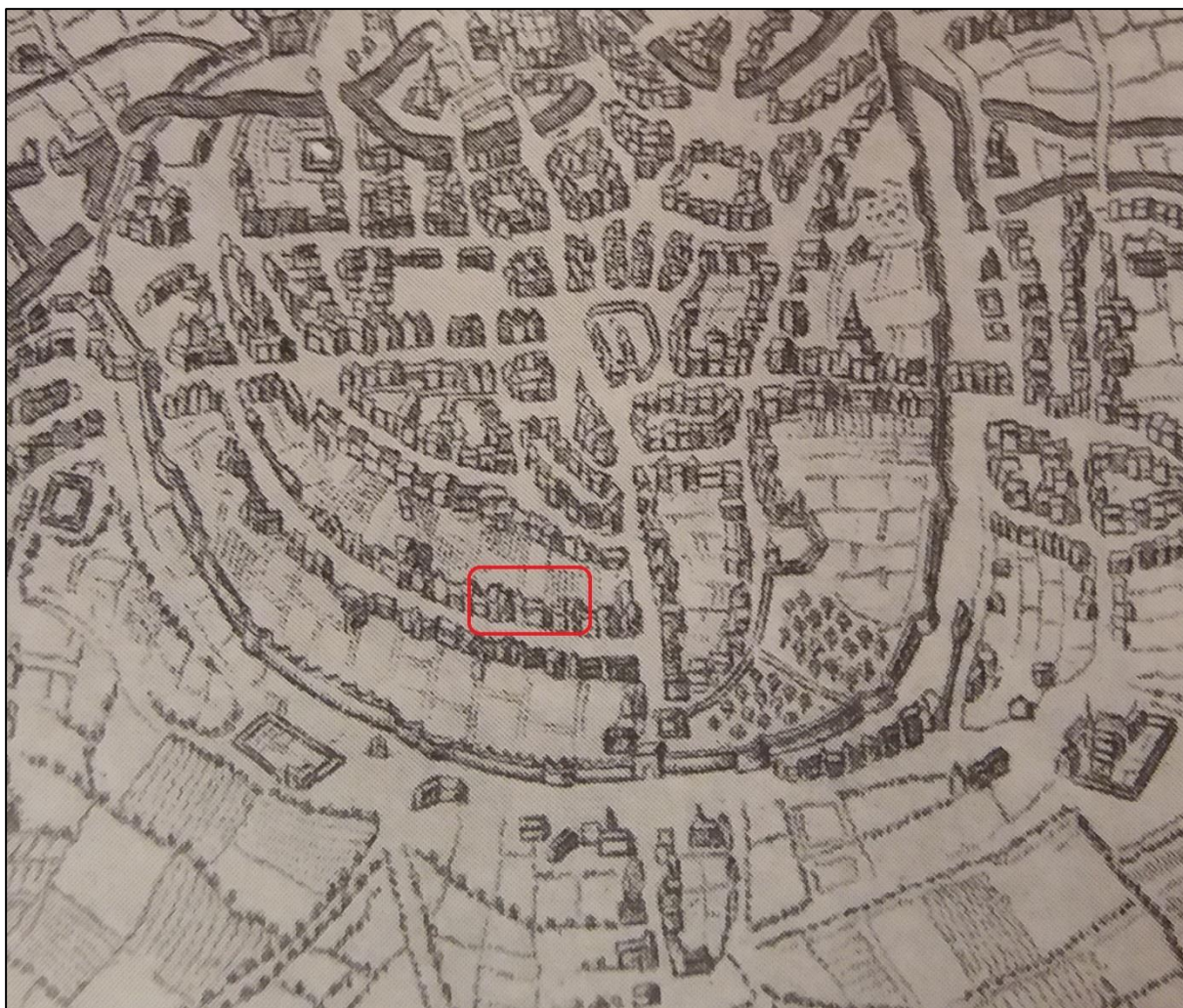
⁶² Cockx et al. 2003, prent 20.

Plan 20: Het onderzoeksterrein weergegeven op de kaart van Johannes Blaeu (1649) (schaal onbekend, analoog)⁶³

- **Plattegrond van Leuven (ca. 1650):** Deze kaart is duidelijk gebaseerd op de plattegrond van van Deventer. De inrichting van de omgeving van het onderzoeksterrein wordt erg schematisch weergegeven. Zo worden bepaalde essentiële evoluties binnen de transformatie van het bouwblok – zoals de oprichting van het Pauscollege en de Sint-Michielskerk – niet weergegeven.

⁶³ Van Even 2001, 94-95.

Plan 21: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven' (ca. 1650) (schaal onbekend, analoog)⁶⁴

- **Plattegrond van Leuven (Atlas Frederick De Wit) (ca. 1698):** Deze kaart toont aan dat de inrichting van het onderzoeksterrein en omgeving tijdens de tweede helft van de 17^e eeuw amper wijzigingen onderging. Het Pauscollege beperkte zich nog steeds tot een groot rechthoekig gebouw in de Sint-Michielsstraat. De stadstuinen binnen het bouwblok waren nog steeds gericht op de aanliggende lintbebouwing langs de straten.

⁶⁴ Cockx et al. 2003, 29.

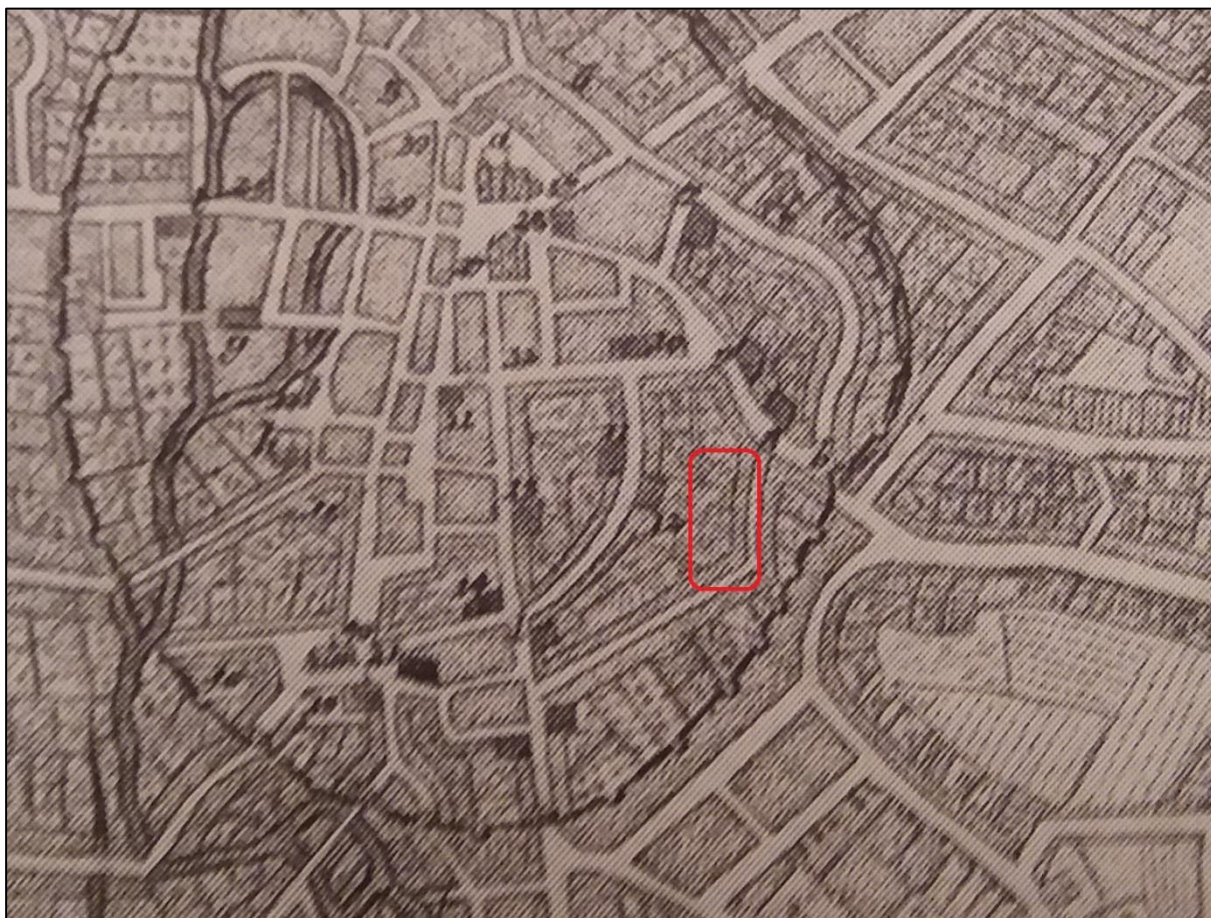

Plan 22: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven van Frederick De Wit (ca.1698) (schaal onbekend, analoog)⁶⁵

⁶⁵ Cockx *et al.* 2003, prent 31.

1.3.5.2 18^e eeuw

- **Plattegrond van Leuven (ca. 1720) (Frans Harrewijn):** De weergave is erg gelijkaardig als deze op de kaarten uit de tweede helft van de 17^e eeuw.

Plan 23: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven van Frans Harrewijn' (ca. 1720) (schaal onbekend, analoog)⁶⁶

- **Plattegrond van Leuven (ca. 1746):** Deze kaart toont aan dat de herinrichting van de omgeving van het onderzoeksterrein tussen het midden van de 17^e en het einde van de 18^e eeuw erg geleidelijk verliep. Het Pauscollege en Jezuïetencollege hebben nog steeds dezelfde omvang als op de kaart van Blaeu. De Sint-Michielskerk wordt schematisch weergegeven. Het is aan de hand van deze kaart niet duidelijk of en hoe de inrichting van dit gebouw in de tweede helft van de 17^e eeuw evolueerde.

Ook de lintbebouwing langsheen de Deberiotstraat wordt onduidelijk weergegeven. Over de evolutie van deze bebouwing kan aan de hand van deze kaart niets gezegd worden. Achter de lintbebouwing worden ruime stadstuinen weergegeven. Het is niet duidelijk of deze nog bij de woningen aan de Deberiotstraat hoorden, of reeds opgenomen waren in de tuinen van het Pauscollege.

⁶⁶ Cockx et al. 2003, prent 37.

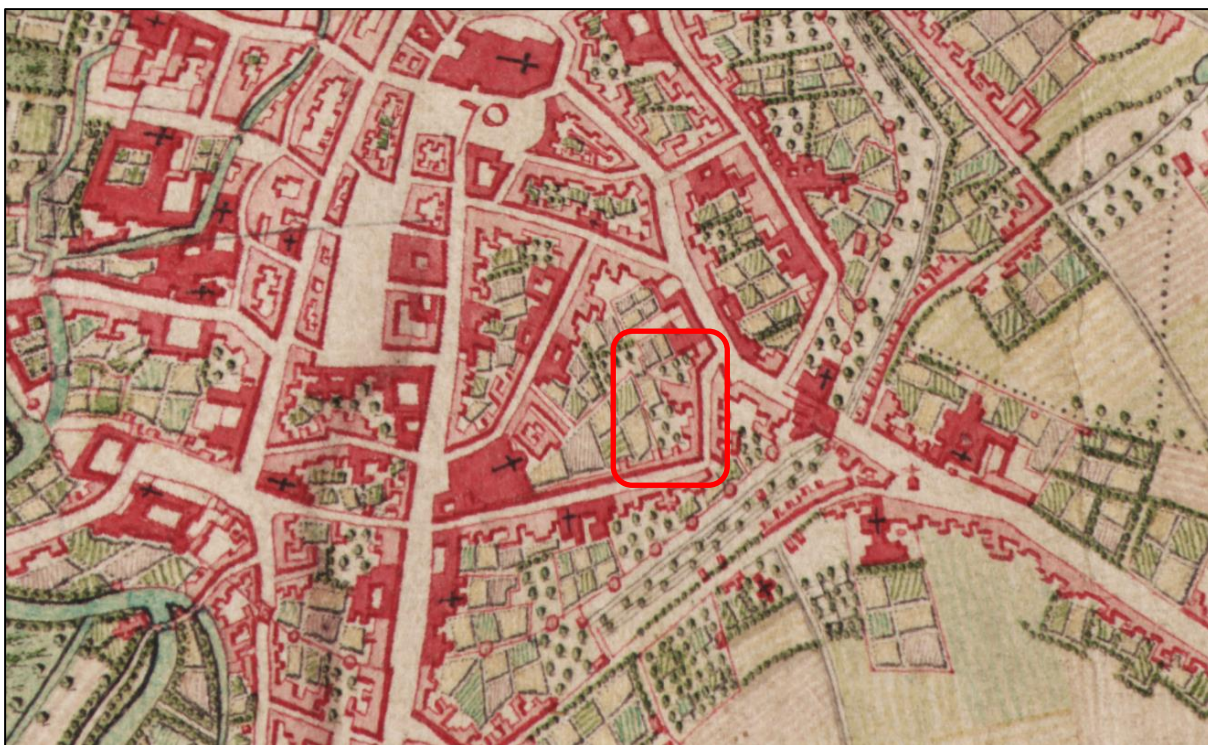
Plan 24: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven' (ca. 1746) (schaal onbekend, analoog)⁶⁷

- **Ferrariskaart (1771-1778):** De Ferrariskaart is een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁶⁸

De inrichting van de omgeving van het onderzoeksterrein wordt nog steeds bepaald door de Sint-Michielskerk en het Pauscollege, waarvan het areaal zich steeds verder richting de Deberiotstraat uitstrekt. De rooilijn van de Deberiotstraat is – uitgezonderd twee knikken – volledig uitgerekt. De achtererven binnen het bouwblok zijn – buiten de tuinen van het Pauscollege en de tuin van het Sancta Mariaklooster – nog steeds een vrij ongeorganiseerd lappendeken van kleine stadstuinjes. Verder verdwijnt de stadsomwalling voor het eerst uit het stadsbeeld.

⁶⁷ Cockx et al. 2003, prent 38.

⁶⁸ Koninklijke Bibliotheek van België 2016a.

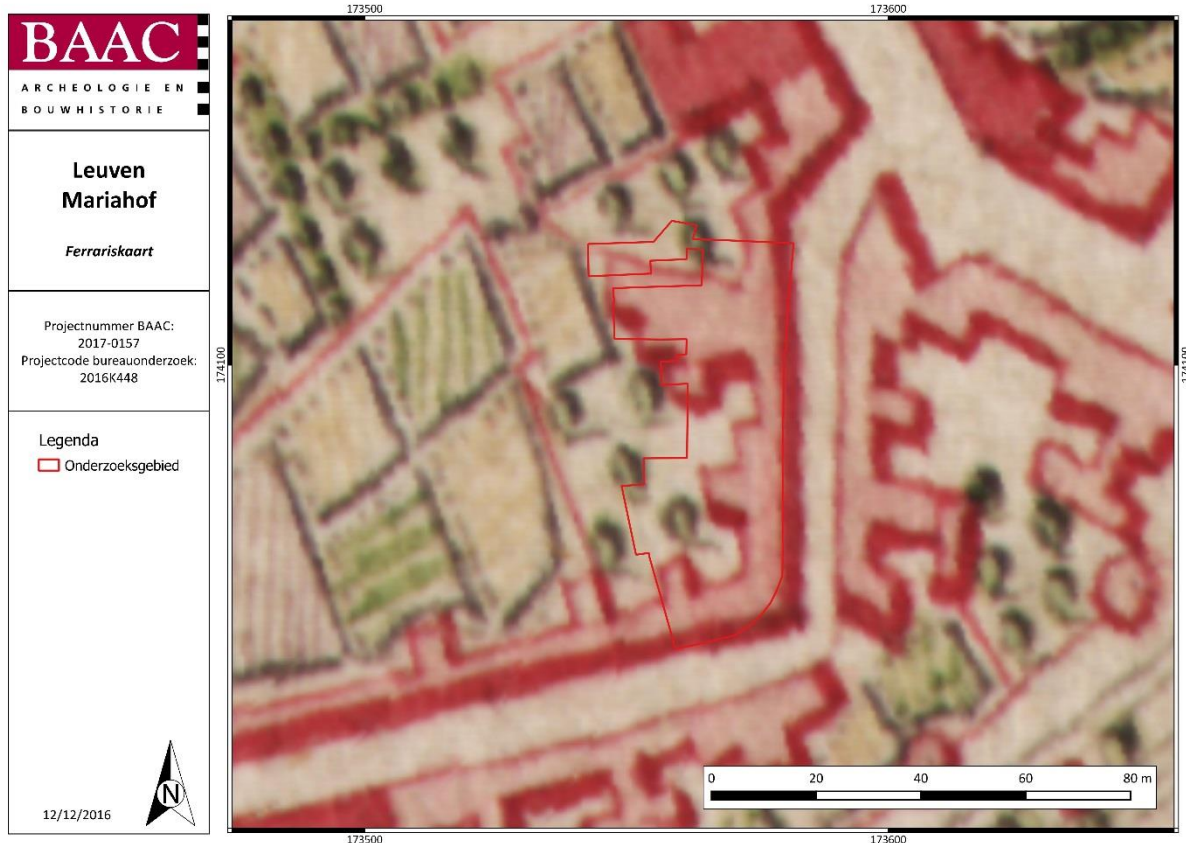

Plan 25: Weergave van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart (schaal onbekend, digitaal, 1778)⁶⁹

De Ferrariskaart geeft een eerste gedetailleerd beeld op de kadastrale situatie binnen het onderzoeksterrein. Aan de hand van deze gegevens is het mogelijk de omvang en de inrichting van de kloostergebouwen en kloostertuin aan het einde van de 18^e eeuw te reconstrueren.

- Zoals ook al bleek uit historische bronnen was het kloostergebouw opgebouwd uit verschillende stadswoningen, die door de jaren heen door de Zusters van Maria verworven werden. Het organische ontstaan van het kloostergebouw is duidelijk af te lezen op de Ferrariskaart. Het 'oudste' kloostergebouw, ter hoogte van de huisnummers 8-10, blijkt het grootste gebouw binnen het klooster. De andere gebouwen droegen nog alle kenmerken van de historische lintbebouwing langs de Deberiotstraat. Deze gebouwen drongen dan ook minder diep door op de achterliggende delen van de percelen. Ten noorden van het 'oudste' kloostergebouw bevond zich de 'Caer', een klein steegje dat het bouwblok doorkruiste. De 'Caer' was tevens de noordelijke grens van het kloosterdomein.
- De kloostertuin besloeg een rechthoekig perceel en was omgeven door een kloostermuur. De noordelijke zijde van de tuin was van de andere achtererven afgesneden door de 'Caer'. De inrichting van de tuin is onduidelijk.
- Waarschijnlijk wordt een groot deel van de bebouwing eerder figuratief weergegeven, zonder veel rekening te houden met reële bouwtechnische kenmerken.

⁶⁹ Geopunt 2016.

Plan 26: Detailweergave van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart (schaal onbekend, digitaal, 1778)⁷⁰

⁷⁰ Geopunt 2016.

1.3.5.3 19^e eeuw

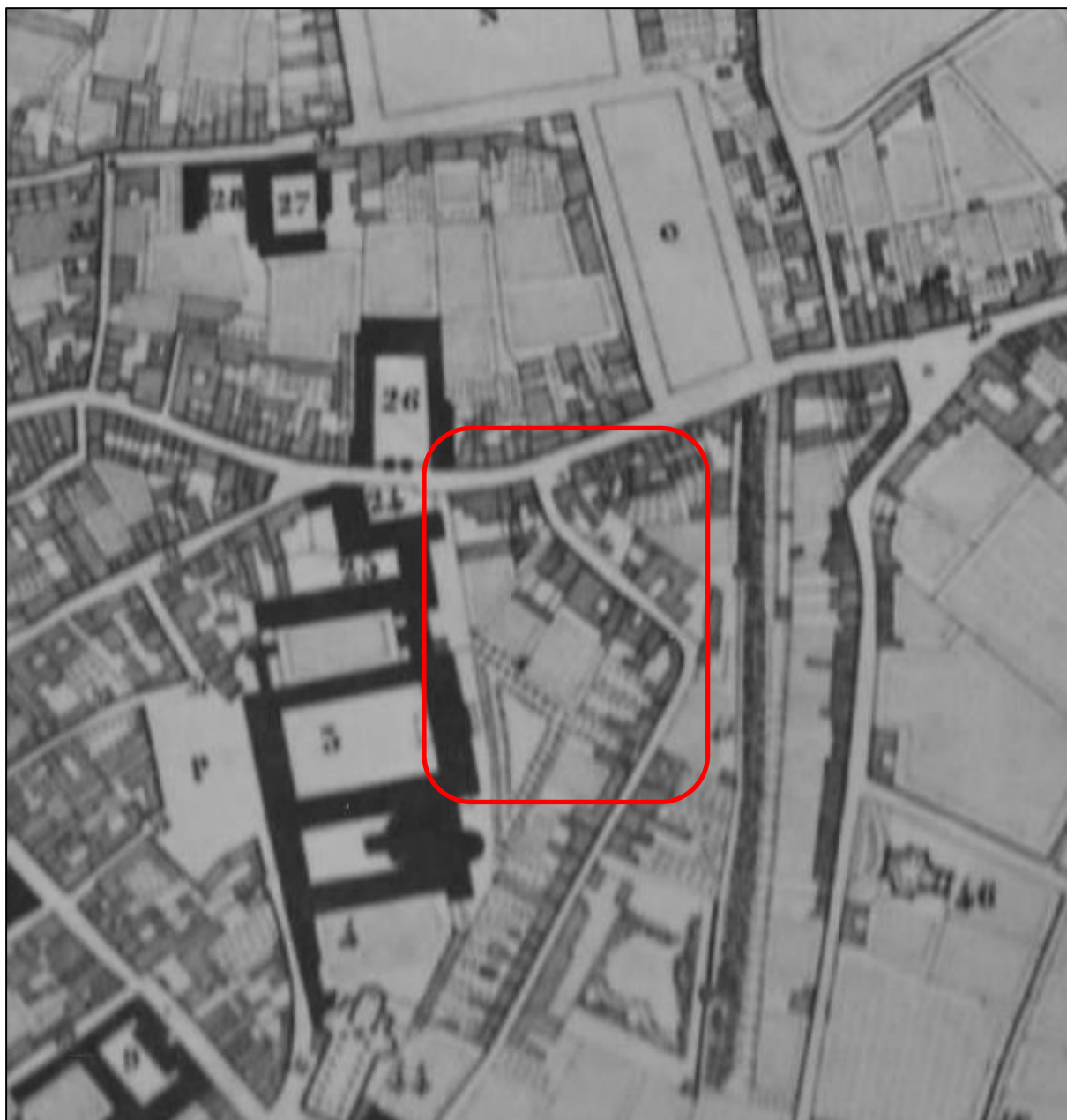
- **Primitief kadaster van 1826:** Op deze kaart valt op dat het zuidelijk deel van het klooster slechts gedeeltelijk bebouwd is. Ook aan oostelijke zijde vallen her en der open ruimtes op. Enkel het noordelijke hoofdgebouw van het klooster wordt afgebeeld als een massief gebouw.

Plan 27: Het onderzoeksterrein weergegeven op het primitief kadaster van 1826 (schaal onbekend, analoog)⁷¹

- **Plan van Jobart (ca. 1825-1826):** Deze kaart toont de toenmalige bebouwing met meer details. Langs de zuidelijk zijde van het klooster wordt de bebouwing in een erg smalle zone naast de Deberiotstraat gesitueerd. De bebouwing aan het oostelijke deel van het onderzoeksterrein is meer ontwikkeld – net zoals op het primitief kadaster uit 1826 – met lokale bijgebouwtjes in de kloostertuin en centraal in het hoofdgebouw twee niet-bebouwde zones. Net als op het primitief kadaster wordt in het noordelijk deel van de kloostertuin een langwerpig (noord-zuid georiënteerd) gebouw weergegeven. De inrichting van de kloostertuin is onduidelijk.

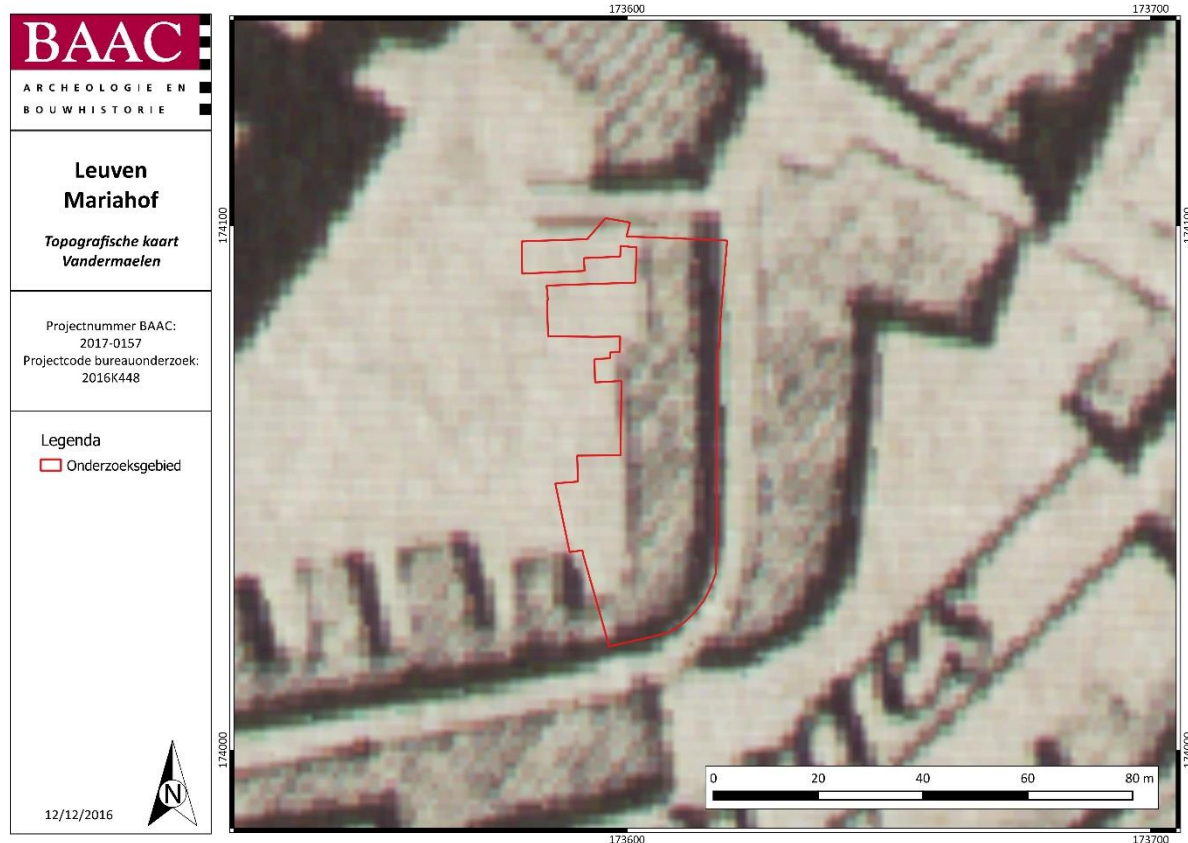
⁷¹ Archief Onroerend Erfgoed Vlaams Brabant (Engels 2015, 34, afbeelding 08).

Plan 28: Het onderzoeksterrein weergegeven op het plan van Jobard 1825-1826 (schaal onbekend, analoog).⁷²

- **Vandermaelenkaart (1846-1854):** Aangezien de Vandermaelenkaart een topografische kaart is, worden kadastrale gegevens slechts erg schematisch weergegeven. Veel informatie over de inrichting van het klooster kan uit deze kaart dan ook niet afgeleid worden.

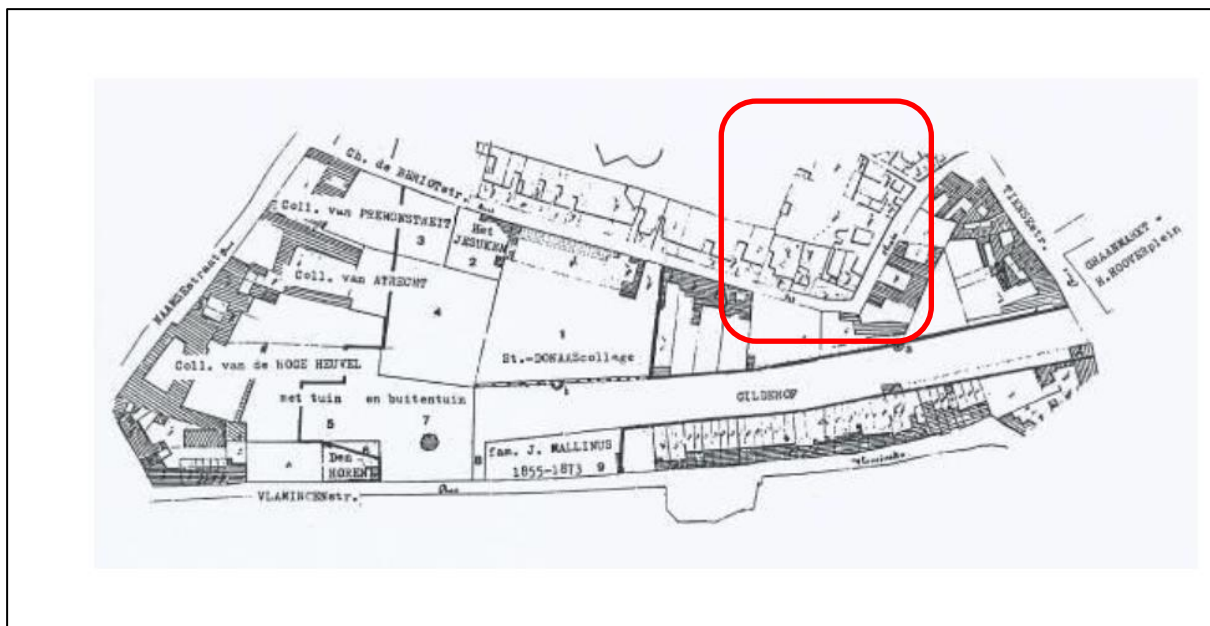
⁷² Engels 2015, 35, afbeelding 09.

Plan 29: Vandermaelenkaart met aanduiding van het plangebied (schaal onbekend, digitaal, 1846-1854)⁷³

- **Kadasterkaart uit 1850:** Op deze kaart worden de kloostergebouwen weinig gedetailleerd weergegeven. Zeker de bebouwing aan de oostelijke zijde van het klooster wordt zeer schematisch, als enkele niet aaneengesloten gebouwen, voorgesteld.

⁷³ Agentschap Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) 2016a.

Plan 30: Het onderzoeksterrein weergegeven op een kadasterkaart uit 1850 (schaal onbekend, analoog)⁷⁴

- **Topografische kaart, Louvain XXXII/2 (1864):** Op deze kaart wordt enkel het centrale kloostergebouw als afzonderlijke entiteit weergegeven. De kloostergebouwen langs de zuidelijke zijde van het onderzoeksterrein worden veel minder prominent weergegeven. De inrichting van de kloostertuin is onduidelijk.

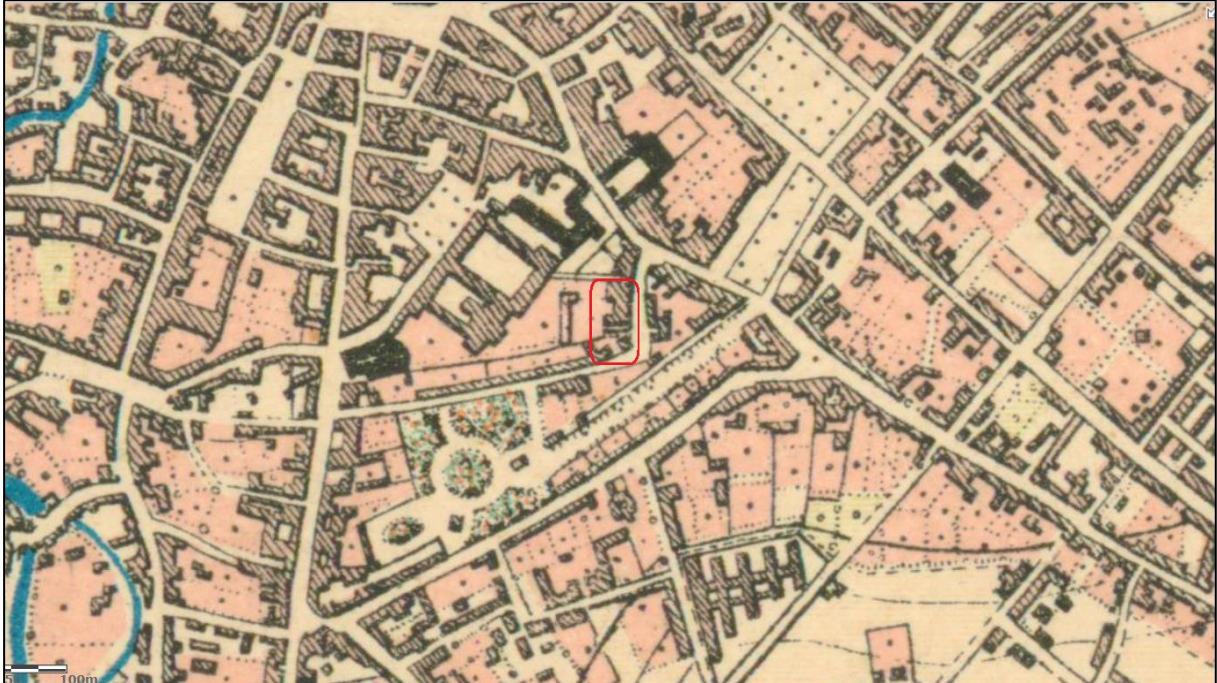

Plan 31: Topografische kaart, Louvain XXXII/2, Nationaal Geografisch Instituut (1864) (schaal onbekend, analoog)⁷⁵

⁷⁴ Lefever 1986, 10.

⁷⁵ Cartesius 2016.

- **Kadasterkaart Louvain XXXII/2:** Deze kaart toont schematisch de contouren van de toenmalige kloostergebouwen. Het noordelijk gelegen kloostergebouw blijft het meest omvangrijke. Ook het centrale gebouw is tijdens verbouwingen aan het einde van de 19^e eeuw sterk uitgebreid. De constellatie van de zuidelijke gebouwen is onduidelijk op deze kaart. Over de inrichting van de kloostertuin zijn geen gegevens gekend.

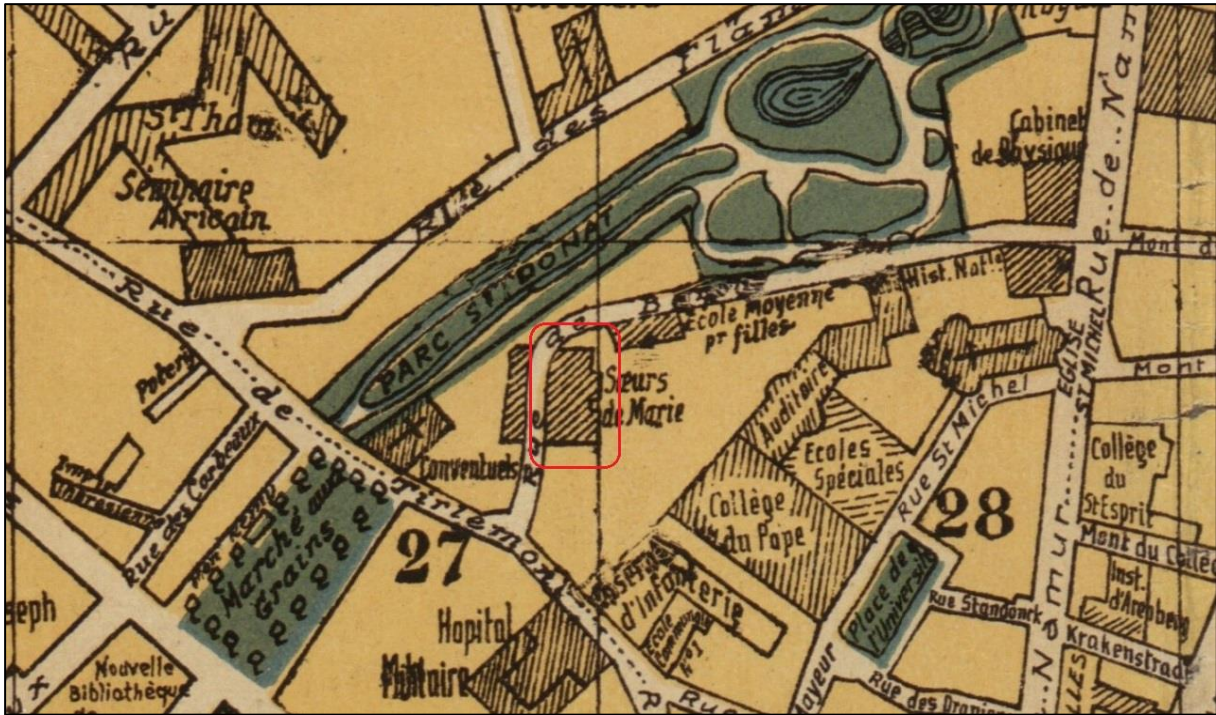

Plan 32: Louvain XXXII/2, Nationaal Geografisch Instituut (1864, schaal onbekend, analoog)⁷⁶

1.3.5.4 20^e eeuw

- **Plan de Louvain (Joseph Meulemans) (ca. 1905-1915):** De inrichting van het klooster en de kadastrale gegevens van de gebouwen worden slechts schematisch weergegeven. Dit plan geeft het klooster weer na de oprichting van het nieuwe centrale kloostergebouw, en vóór de verbouwing van de zuidelijke kloostergebouwen (in 1915).

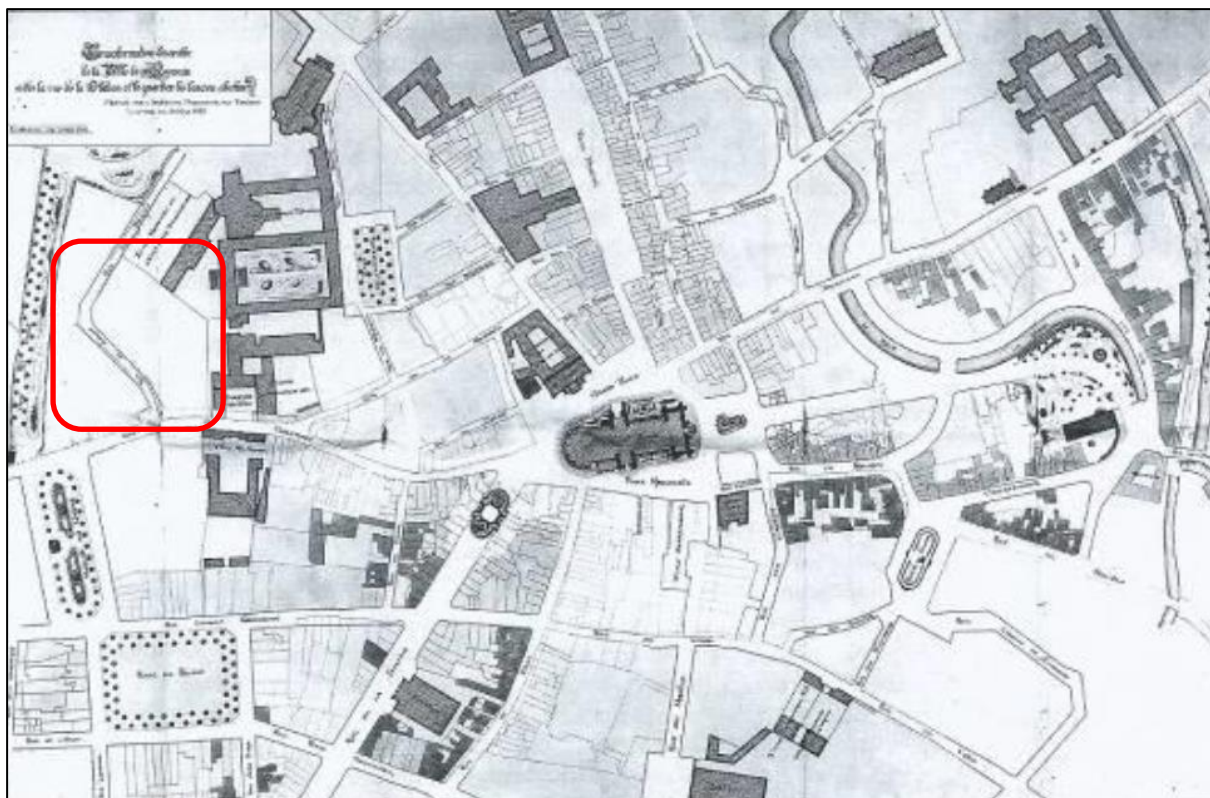
⁷⁶ Cartesius 2016.

Plan 33: Plan de Louvain, Joseph Meulemans 1905-1915 (schaal onbekend, analoog)⁷⁷

- **Transformation du centre de la Ville de Louvain (E. Frische) (ca. 1915):** De zone van het klooster wordt niet weergegeven op deze kaart.

⁷⁷ Cartesius 2016.

Plan 34: Weergave van het onderzoeksterrein op de kaart 'Transformation du centre de la Ville de Louvain, E. Frische 1915' (schaal onbekend, analoog)⁷⁸

- **Kadasterkaart uit 1955:** Deze kaart toont eerder schematisch de contouren van de toenmalige kloostergebouwen aan, na het voltooiën van de bouwwerken eind 19^e – begin 20^e eeuw.

⁷⁸ Uyttenhove 1991, 60.

Plan 35: 1955: 32/1 - 2 Erps-Kwerps – Leuven, Nationaal Geografisch Instituut (schaal onbekend, analoog)

- **Kadasterkaart uit 1970:** Idem kadaster uit 1955. Deze weergave dateert van kort vóór de grondige verbouwing van het klooster in 1970.

Plan 36: 1970: 32/1 Erps-Kwerps – Leuven, Nationaal Geografisch Instituut⁷⁹

⁷⁹ Cartesius 2016.

1.3.6 Gegevens archiefonderzoek

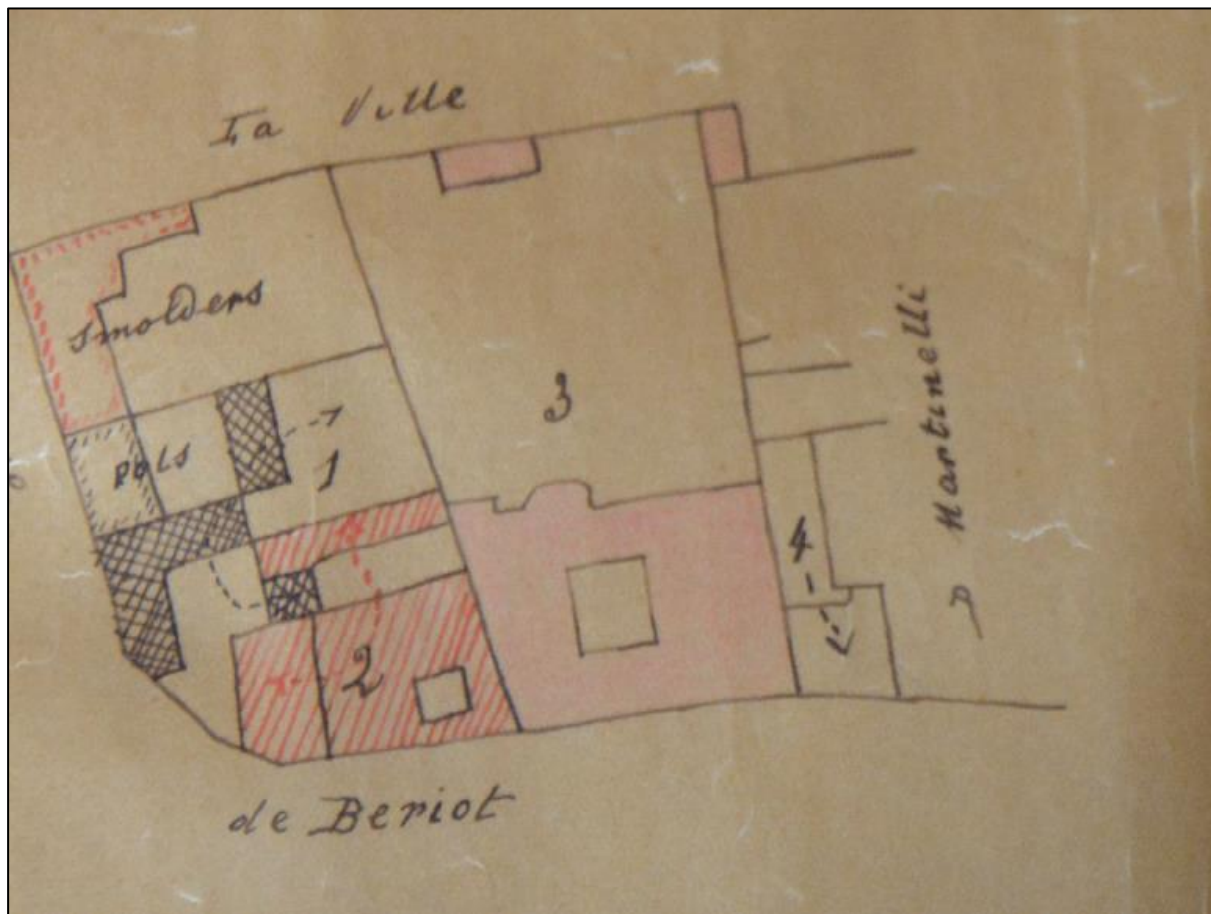
1.3.6.1 Algemeen

De archieven van de Zusters van Maria (Sancta Mariaklooster) en het stadsarchief bevatten erg interessante bronnen omtrent de meest recente (20^e-eeuwse) verbouwingen aan de kloostergebouwen. Het is in deze periode – een eerste maal aan het einde van de 19^e eeuw en een tweede maal in de jaren '70 van de vorige eeuw – dat de kloostergebouwen ingrijpen verbouwd worden. Aan de hand van de archiefbronnen kan de impact van deze verbouwingen op het bodemarchief geanalyseerd worden. Zo kan bepaald worden in hoeverre er restanten van de voorgaande, afgebroken kloostergebouwen in het bodemarchief bewaard zijn.

1.3.6.1 Verbouwingen na einde van de 19^e eeuw

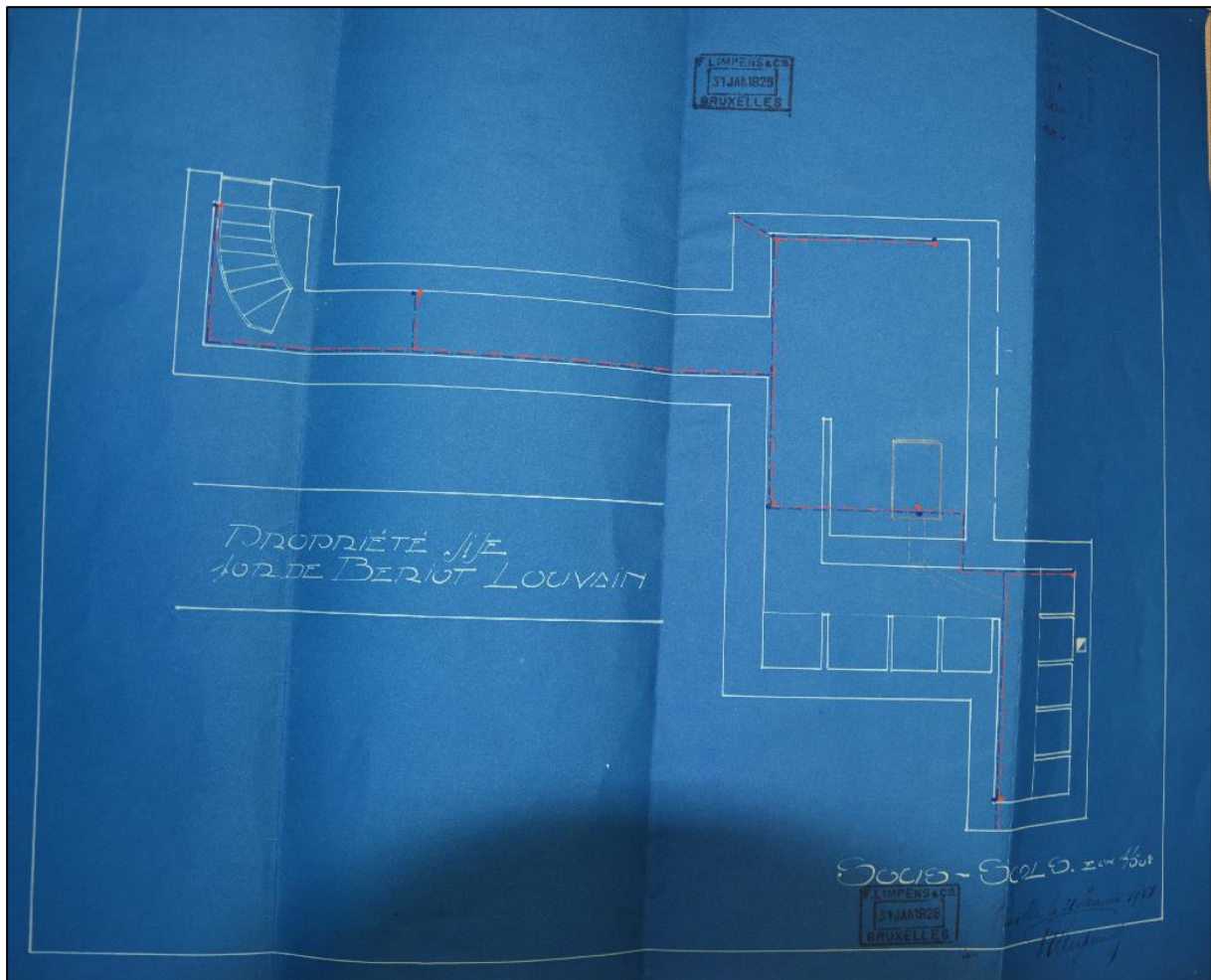
- Aan het einde van de 19^e eeuw wordt het centrale kloostergebouw volledig gesloopt en herbouwd. De nieuwe constructie werd volledig onderkelderd, waarbij restanten van de oudere kloosterfasen vernietigd werden. Deze gebouwen vormen de basis van het nog bestaande centrale kloostergebouw.
- Aan de zuidelijke zijde van het centrale kloostergebouw werd een kapel in neogotische stijl opgericht (zie ook Figuur 9 en Figuur 10).
- Pas in 1915 krijgen de zuidelijke kloostergebouwen hun definitieve vorm. Zoals ook blijkt uit de oude kadasterkaarten, was dit deel van het klooster tot dan toe onderhevig aan veel herinrichtingen, waardoor – zeker in de 19^e eeuw – structurele bebouwing ontbrak. De nieuwe gebouwen werden volledig onderkelderd. Restanten van de oudere kloostergebouwen werden bij de bouw volledig afgebroken tot op het niveau van de huidige kelder (1.85 m -mv).

- Onderstaande tekening geeft de situatie van de zuidelijke gebouwen weer vóór de aanleg van de huidige bebouwing. In deze zone valt het gebrek aan structuur bij de inplanting van de vele gebouwen op. Het is duidelijk dat de zuidoostelijke zijde van de kloostertuin reeds vóór het begin van de 20^e eeuw vrij intens bebouwd was.

Plan 39: Opmetingsplannen percelen kloostergebouwen eind 19^e eeuw, voor de oprichting van de zuidelijke gebouwen
(schaal onbekend, analoog)⁸¹

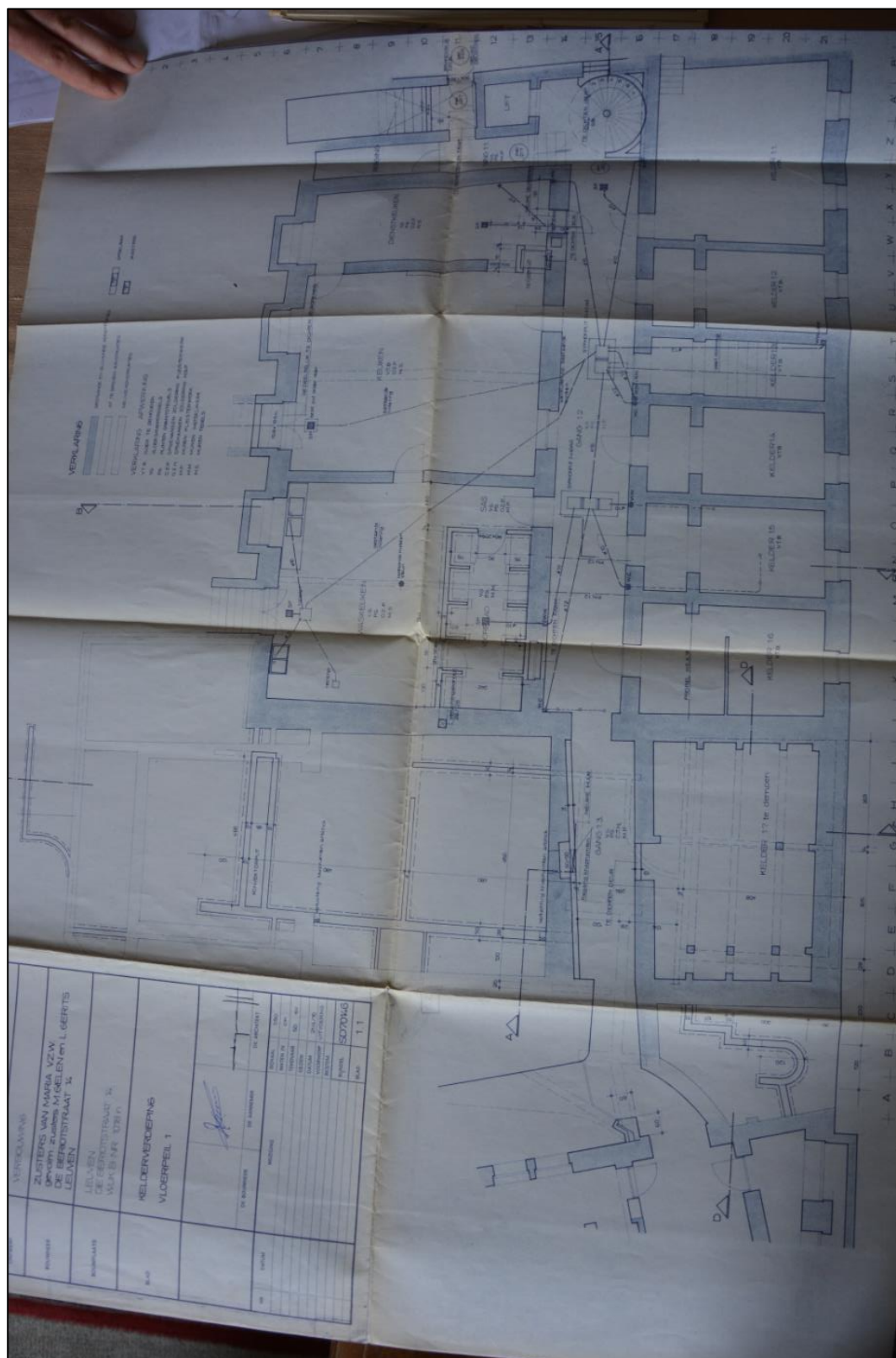
⁸¹ Archief Zusters van Maria.

Plan 40: Overzichtsplan van de kelder onder het noordelijke kloostergebouw (verbouwing 1926) (schaal onbekend, analoog)

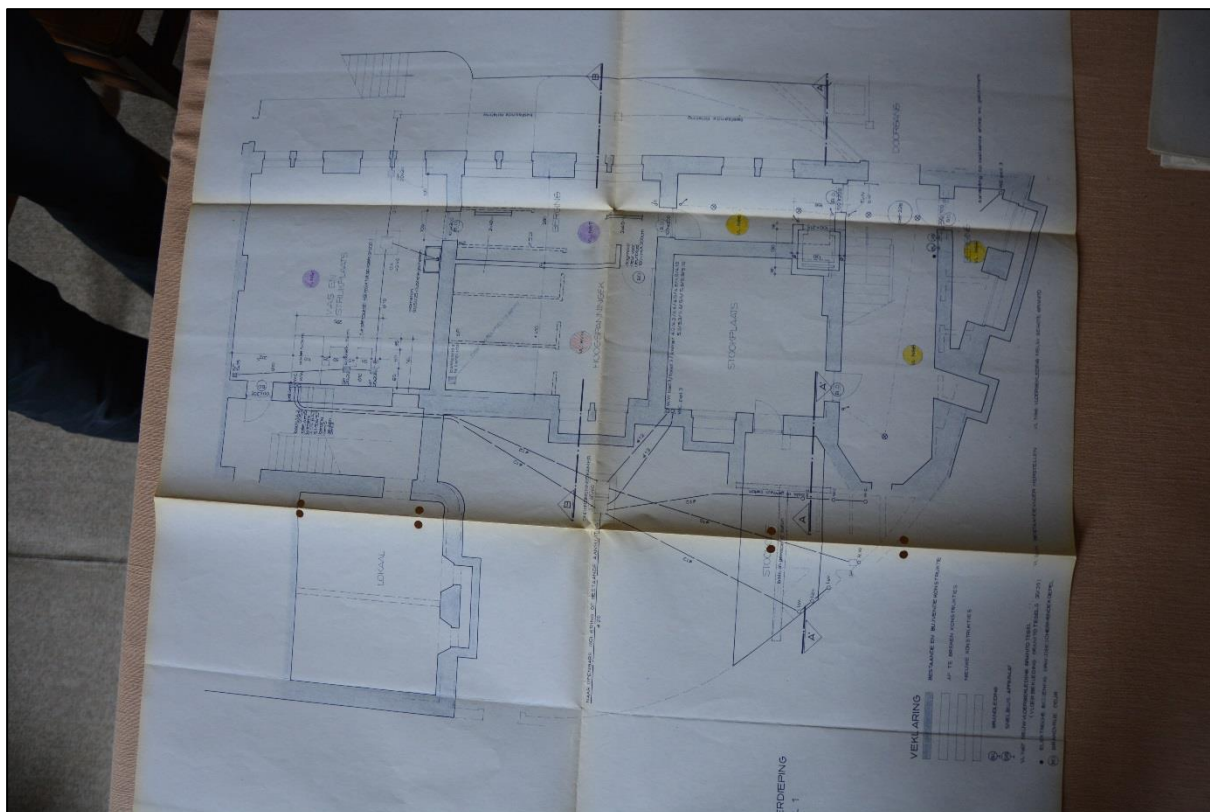
1.3.6.2 Verbouwingen 1970

In 1970 worden grote delen van het klooster opnieuw verbouwd. De belangrijkste ingreep is de sloop van de neogotische kapel en de bouw van een nieuwe kapel. Ook werden de zuidelijke gebouwen volledig herbouwd. Bij de renovatie van het centrale kloostergebouw werd het laat 19^e-eeuwse gebouw grotendeel intact gehouden. Ook de volledige heraanleg van de kloostertuin behoorde tot de renovatie. De inrichting van de huidige kloostertuin is nog deels gebaseerd op deze heraanleg. Zo dateren de kelders onder dit gebouw uit de late 19^e eeuw.

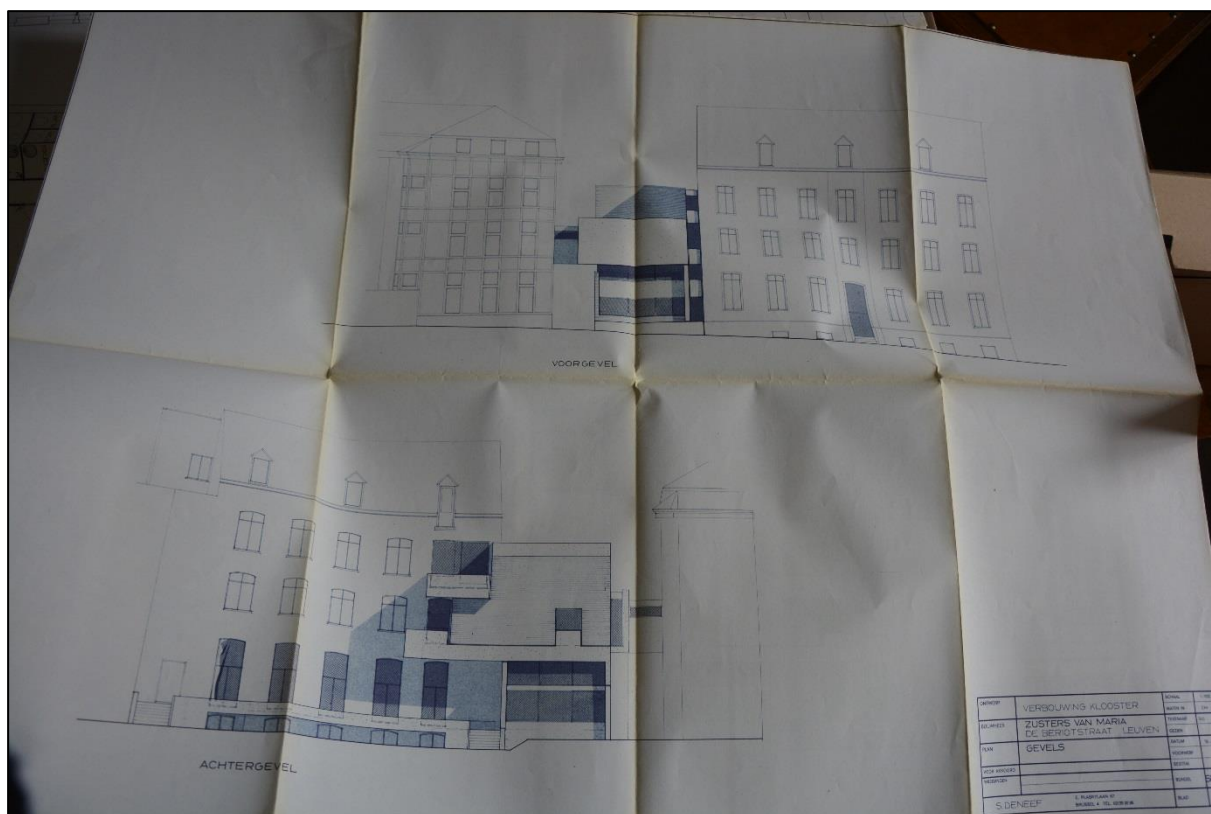
Plan 41: Plan van de kelderverdieping centrale kloostergebouwen verbouwing 1970 (schaal onbekend, analoog)⁸²

⁸² Archief Zusters van Maria.

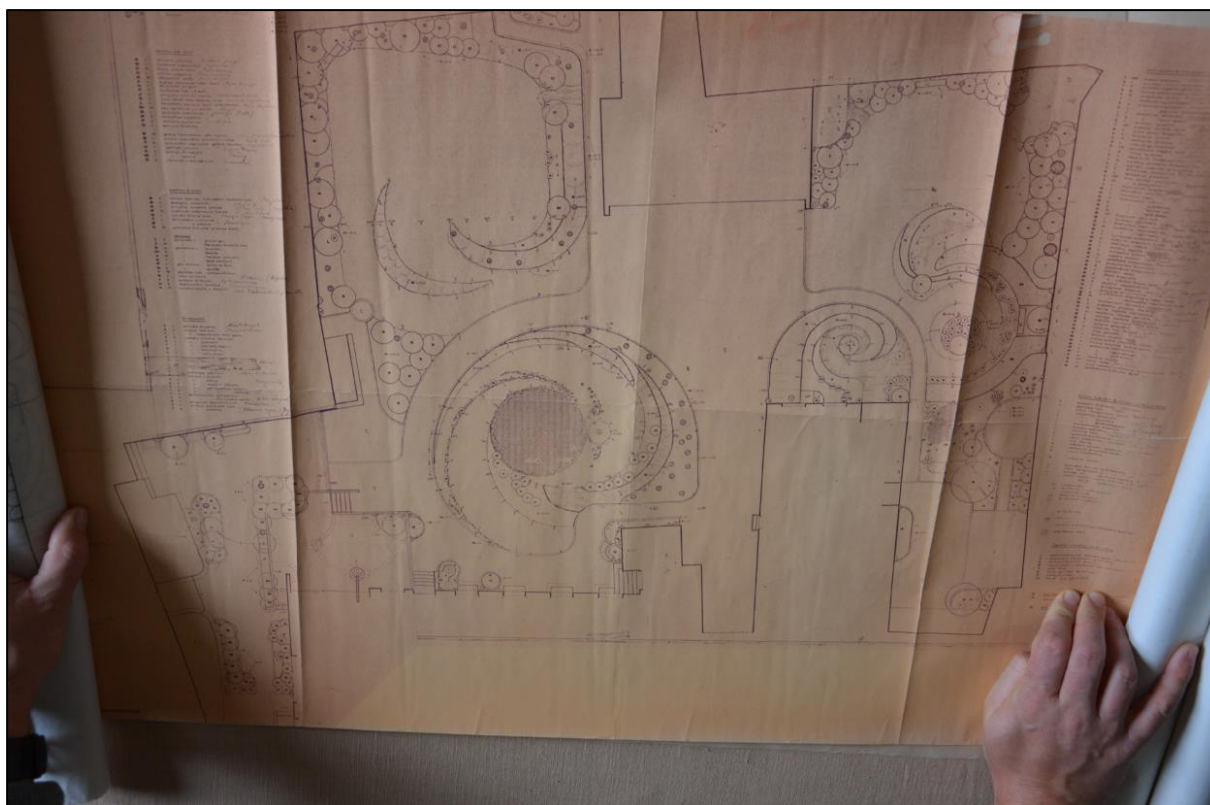

Plan 42: Plan van de kelderverdieping zuidelijke kloostergebouwen bij de verbouwing in 1970 (schaal onbekend, analoog)⁸³

⁸³ Archief Zusters van Maria.

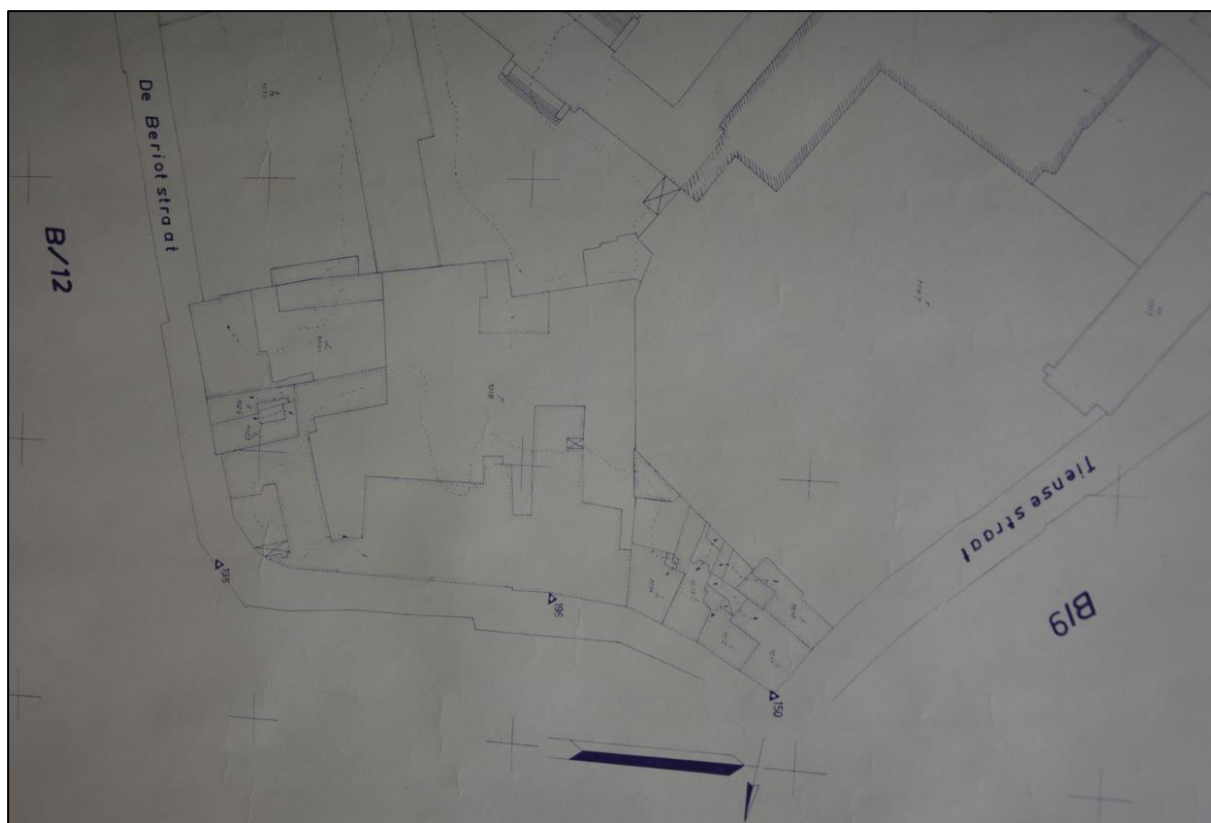
Plan 43: Gevelplannen van de verbouwingen aan het klooster in 1970 (schaal onbekend, analoog)

Plan 44: Inrichtingsplan van de kloostertuin na de verbouwingen in 1970 (schaal onbekend, analoog)

Plan 45: Plannen van de verbouwingen aan de kloostergebouwen in 1970. Tijdens deze verbouwingen wordt ook de neogotische kapel (geel) afgebroken (schaal onbekend, analoog)⁸⁴

Plan 46: Kadasterplan ca. 1970 (schaal onbekend, analoog)⁸⁵

1.3.6.3 Recentere bouwingrepen

Meer recente bouwingrepen situeren zich vooral ter hoogte van de kloostertuin, waar enkele garageboxen en bijgebouwen werden opgericht.

⁸⁴ Archief Zusters van Maria.

⁸⁵ Stadsarchief Leuven.

1.3.7 Huidige situatie: terreinbezoek

1.3.7.1 Fotoregistraties terreinbezoek

Figuur 11: Huidige situatie achtertuin klooster. Links de neoclassicistische gebouwen (wit), centraal het eind 19^e-eeuwse hoofdgebouw

Figuur 12: Noordelijke gevel van de zuidelijke gebouwen (1970)

Figuur 13: Voorgevel van het huidige klooster, met achterin de zuidelijke gebouwen en vooraan de eind 19^e-eeuwse gebouwen

Figuur 14: Achtergevel en zuidelijke gevel van het neoclassicistische gebouw

Figuur 15: Noordelijke gevel van het neoclassicistische gebouw

Figuur 16: Keuken in de kelderverdieping onder het centrale kloostergebouw

Figuur 17: Kelderverdieping onder het centrale kloostergebouw

1.3.8 Synthese bouwhistoriek

In de volgende paragraaf wordt een overzicht geschetst van alle gegevens die over de bebouwingsgeschiedenis van het onderzoeksterrein achterhaald werden:

- De oudste concrete aanwijzingen voor bebouwing op het terrein dateren uit de 14^e eeuw. Hiervoor behoorde het terrein tot de gemilitariseerde omgeving achter de eerste stadsomwalling. Wanneer een tweede omwalling werd opgericht, verdween het militaire karakter van de buurt en ontstond de eerste burgerlijke bebouwing.
- De oudste cartografische bronnen tonen aan dat het onderzoeksterrein in de 16^e eeuw bebouwd was met lintbebouwing langs de Deberiotstraat. Hoe deze bebouwing precies ingericht was, kan niet worden achterhaald.
- Aan het eind van de 16^e – begin van de 17^e eeuw wordt het bouwblok een belangrijk religieus en educatief centrum in Leuven. Het Pauluscollege wordt opgericht. In de vroege 17^e eeuw wordt op de hoek van de Deberiotstraat en de Naamsestraat de Sint-Michielskerk opgericht.
- Het Pauscollege breidt in de loop der eeuwen geleidelijk uit, tot het in de 19^e eeuw vrijwel alle achtererven binnen het bouwblok inneemt.
- Het aanliggende Jezuietencollege kent een gelijkaardige groei.
- De Sint-Michielskerk wordt rond het midden van de 17^e eeuw gebouwd.
- In de tweede helft van de 17^e eeuw verwerven de Zusters van Maria een eerste gebouw aan de oostelijke zijde van het onderzoeksterrein. Dit gebouw wordt ingericht als klooster. De volgende eeuwen vergaren de zusters enkele aanliggende gebouwen, waardoor het klooster geleidelijk aan uitbreidt. Het oorspronkelijke kloostergebouw blijft door de eeuwen heen de spil van het klooster.
- Pas vanaf de 18^e-19^e eeuw verschijnen de eerste concrete gegevens over de inrichting van het klooster. Op de Ferrariskaart en enkele kadasterkaarten uit de 19^e eeuw valt het dynamische karakter van de bebouwing op, waarbij het terrein op verschillende momenten ingrijpend heringericht en uitgebreid wordt. Over de inrichting en het gebruik van de kloostertuin zijn vrijwel geen gegevens beschikbaar.
- Aan het einde van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw wordt het klooster volledig herbouwd, waarbij eerst het centrale kloostergebouw (eind 19^e eeuw) en even later ook de zuidelijke kloostergebouwen afgebroken worden. De gebouwen worden vervangen door eigentijdse, onderkelderde gebouwen. Tijdens deze bouwwerkzaamheden worden vermoedelijk alle sporen van voorgaande bebouwing op het terrein vernietigd. Aan de zuidelijke zijde van het onderzoeksterrein wordt een kapel in neogotische stijl opgericht.
- In 1970 worden het klooster en de kloostertuinen opnieuw verbouwd. Voor het centrale kloostergebouw wordt het onderkelderde laat 19^e-eeuwse gebouw als basis van de renovatie gebruikt. Enkel de neogotische kapel wordt volledig afgebroken. De zuidelijke gebouwen worden vrijwel volledig herbouwd. Ook de tuinen worden systematisch heraangelegd.

- De laatste 40 jaar werden vooral in de kloostertuin kleine bouwingrepen uitgevoerd. Zo werden enkele garageboxen gebouwd en enkele bijgebouwen aan de hoofdgebouwen toegevoegd.

1.3.9 Archeologische data

1.3.9.1 CAI

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Charles Deberiotstraat zijn er geen archeologische waarden gekend (zie Plan 47).

Rondom het projectgebied werden wel een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied⁸⁶

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
162522	16 ^E EEUWSE MEDAILLE SINT JOB
1999	- ME: POTTENBAKKERIJ - 17E EEUW: COLLEGE DE BAY VOOR THEOLOGIESTUDENTEN - 18E EEUW: KAZERNE DE BAY
150565	- BAKSTENEN (FUNDERINGS)MUUR HAAKS OP OMWALLING - WATERPUT - 18 ^E -EEUWS KLOOSTER EN KERK
161701	MIDDELEEUWSE OMWALLING
150522	VONDST LOSSE MUNT ST-DONATIUSPARK (LATE ME) ⁸⁷
832	IERS COLLEGE. 17 ^E -EEUWS COLLEGE VAN IERSE MINDERBROEDERS ⁸⁸
150676	SINT-PIETERSCOLLEGE. REFUGEHUIS BIJ ABDIJ OP DE PLAATS VAN HET COLLEGE ⁸⁹

⁸⁶ Centrale Archeologische Inventaris 2016.

⁸⁷ Haeck 1996, 228.

⁸⁸ Wouters 2003, 14-15, Lodewijckx 2003, 117-119.

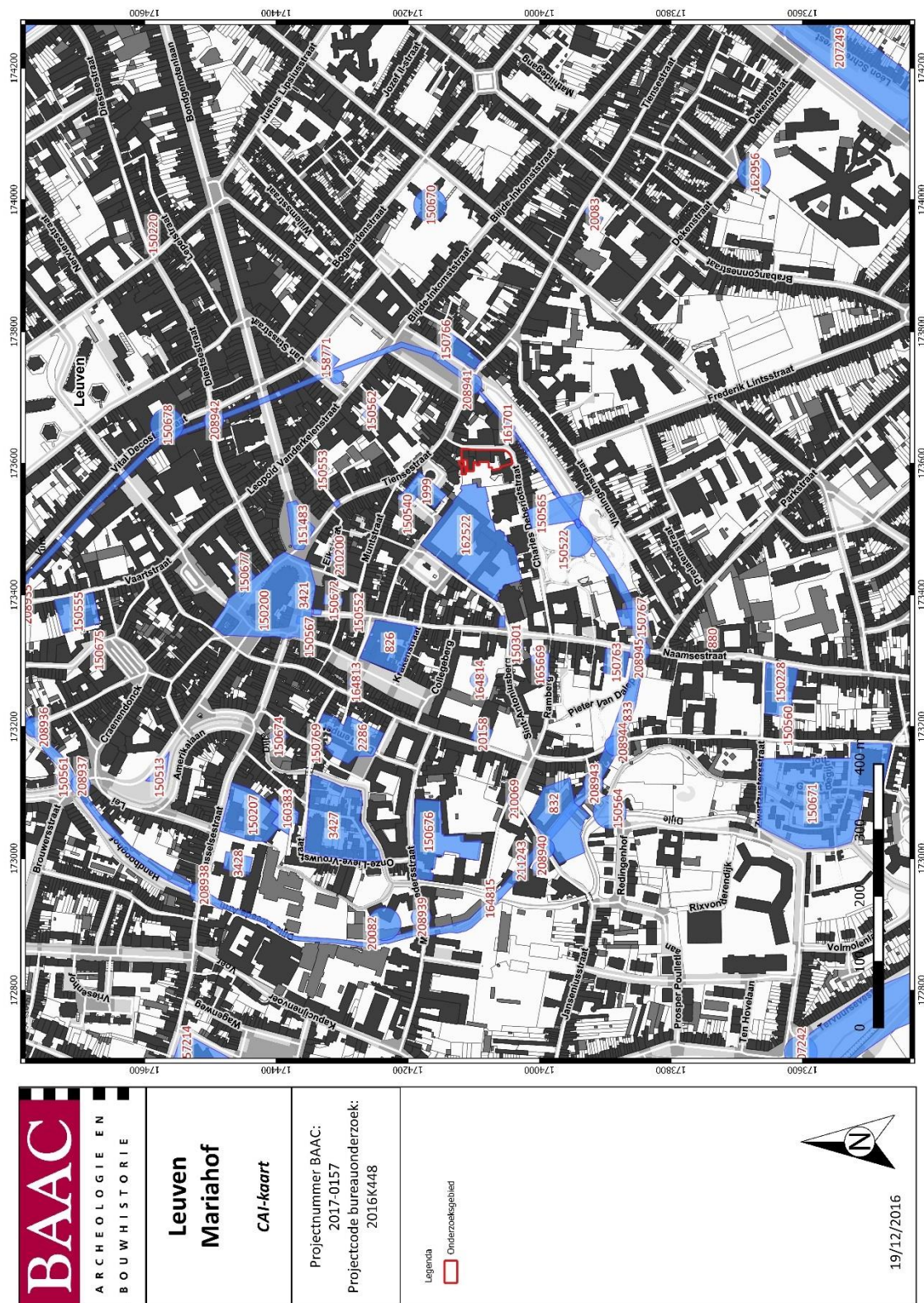
⁸⁹ Verbeeck 1982, 211-212.

3427	KLOOSTER VAN DE PREDIKHEREN. TWEEDE KASTEEL VAN DE HERTOGEN VAN BRABANT (CA. 1000). LATER OVERBOUWD DOOR HET KLOOSTER EN DE SINT-PIETERSKAPEL (CA. 1224-1324) ⁹⁰
2286	BARBARAHOF. LOSSE VONDSTEN UIT DE ROMEINSE PERIODE. BEWONING EN VERDEDIGINGSWERKEN (GRACHT) UIT DE VOLLE ME ⁹¹
826	LAKENHALLE/UNIVERSITEITSHAL. GEBOUW MET FUNDERING IN IJERZANDSTEEN UIT DE LATE ME. RESTANTEN VAN DE LAKENHALLE ⁹²

⁹⁰ Vandekerchove 1994, 73; Coosmans 2006, 183-212; Bergmans 2006, 213-236.

⁹¹ Berkens 2007, 10-12; Berkens 2008, 14-21; De Maeyer 2008; Termote 2009, 154-155.

⁹² Lodewijckx 2004, 79-80.

Plan 47: CAI-kaart van het plangebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving (1:1, digitaal, 12/12/2016)⁹³

⁹³ Centrale Archeologische Inventaris 2016.

1.3.9.2 Enkele vindplaatsen nabij het onderzoeksterrein verder toegelicht

- CAI Locatie 1999: Burgemeester A. Smetsplein. Een middeleeuwse pottenbakkerij. In de late 12e-13e eeuw werd het terrein opgehoogd, waarschijnlijk om het bouwrijp te maken. Geen bewoningssporen. In de 14e-15e eeuw werd het terrein opnieuw verhoogd. Tot deze periode behoren twee sporen: één paalkuil en een restant van een pottenbakkersoven met aansluitende werkkuil. 17e eeuw: College de Bay voor theologiestudenten. 18e eeuw: Kazerne de Bay.⁹⁴
- CAI Locatie 150565: bakstenen (funderings)muur die echter niet in het verlengde van de stadsmuur ligt. Het bouwsel is ongeveer 1.2 m breed. Deze muurrest is gelegen achter de eerste stadsmuur, aan de stadszijde lag een waterput behorende tot het Sint-Donatiuscollege. In de 18^e eeuw wordt hier een klooster met een kerk opgericht.⁹⁵
- CAI Locatie 161701: De eerste stadswal verliep bijna cirkelvormig rond het middelpunt van de 12^e-eeuwse stad. De wal was 2750 meter lang, ongeveer 1.7 meter breed, en hij omsloot 60 ha. De omwalling telde 31 waltorens, half rond uitgebouwd aan de veldzijde, half vierkantig aan de stadszijde. Op de invalswegen waren de poorten ingeplant, 11 in totaal. Deze waren opgetrokken uit lichtgrijze tot lichtgele bouwsteen.⁹⁶

⁹⁴ De Gryse *et al.* 2007a, 45-49.; De Gryse *et al.* 2007b; De Gryse 2007.

⁹⁵ Vandekerchove 1997; Vandekerchove 1998, 57-60.

⁹⁶ Elsen *et al.* 2005, 1-19.

1.4 Besluit

1.4.1 Archeologische verwachting

1.4.1.1 Algemeen

In de volgende paragraaf worden de resultaten van het bureauonderzoek gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Deze resultaten hebben uiteraard in eerste instantie betrekking op de bouwhistoriek van het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

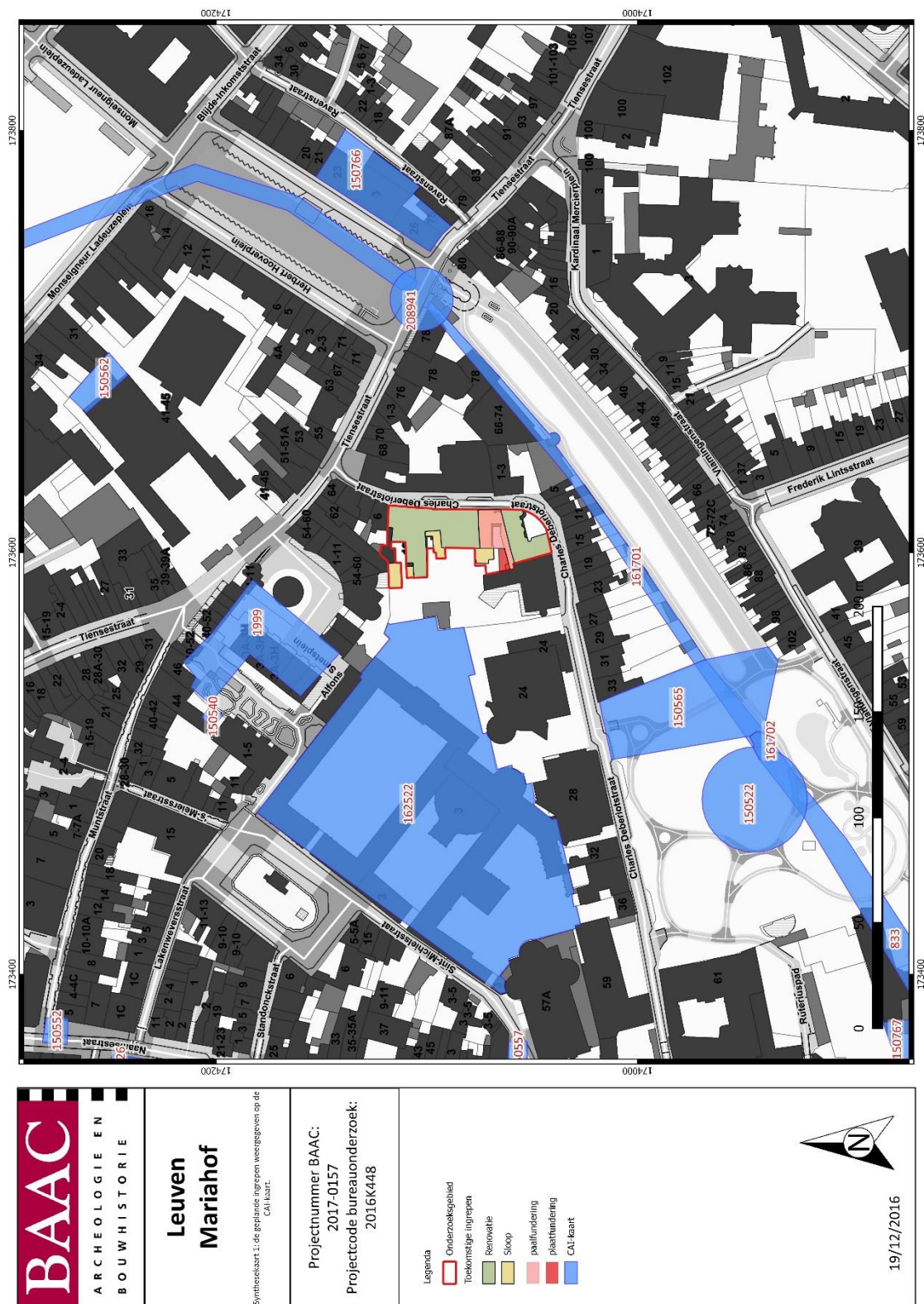
- Het terrein ligt net binnen de eerste stadsomwalling van Leuven. De ligging van het terrein brengt een bijzonder hoge algemene verwachting op bewoningssporen vanaf de volle middeleeuwen met zich mee. De aanwijzingen voor relevante archeologische vindplaatsen ouder dan de volle middeleeuwen zijn opvallend minder talrijk.
- Tot in de vroege 15^e eeuw kende de omgeving echter een militair karakter – gelegen binnen de bufferzone achter de omwalling - en was het vermoedelijk niet bebouwd.
- De oudste cartografische bronnen tonen aan dat het onderzoeksterrein in de 16^e eeuw bebouwd was met lintbebouwing langs de Deberiotstraat. Hoe deze bebouwing precies was ingericht, kan niet worden achterhaald.
- Aan het eind van de 16^e – begin van de 17^e eeuw wordt het bouwblok een belangrijk religieus en educatief centrum in Leuven. Het Pauscollege wordt opgericht. In de vroege 17^e eeuw wordt op de hoek van de Deberiotstraat en de Naamsestraat de Sint-Michielskerk opgericht.
- In de tweede helft van de 17^e eeuw verwerven de Zusters van Maria een eerste gebouw aan de oostelijke zijde van het onderzoeksterrein. Pas vanaf de 18^e-19^e eeuw verschijnen de eerste concrete gegevens over de inrichting van het klooster. Op de Ferrariskaart en enkele kadasterkaarten uit de 19^e eeuw valt het dynamische karakter van de bebouwing op, waarbij het terrein op verschillende momenten ingrijpend heringericht en uitgebreid wordt. Over de inrichting en het gebruik van de kloostertuin zijn vrijwel geen gegevens beschikbaar. Aan het einde van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw wordt het klooster volledig herbouwd. Tijdens deze bouwwerkzaamheden worden vermoedelijk alle sporen van voorgaande bebouwing op het terrein vernietigd. Aan de zuidelijke zijde van het onderzoeksterrein wordt een kapel in neogotische stijl opgericht. In 1970 worden het klooster en de kloostertuin opnieuw verbouwd. De laatste 40 jaar werden vooral in de kloostertuin kleine bouwingrepen uitgevoerd.
- Een deel van het onderzoeksterrein omvat de oude kloostertuin. De verwachting op relevante archeologische contexten (zoals bijvoorbeeld inhumaties) binnen kloostertuinen is meer dan gemiddeld.
- Uit kadasterplannen blijkt dat de zuidoostelijke zijde van het klooster in het verleden reeds verstoord werd tijdens kleinschalige bouwingrepen en de heraanleg van de kloostertuin.

De resultaten van het vooronderzoek wijzen op een hoog algemeen potentieel voor de aanwezigheid van bewoningssporen en andere sporen van menselijke activiteit (ambachtelijke activiteit, economische activiteit, verdedigingswerken,...). Uit de historische bronnen blijkt dat het onderzoeksterrein zeker vanaf de eerste helft van de 15^e eeuw vrijwel continue bewoond en bebouwd was. Vanaf de 17^e eeuw wordt de reeds bestaande bebouwing omgevormd tot het Sancta Mariaklooster. Aan het einde van de 19^e eeuw beslaat dit klooster meerdere gebouwen in de Deberiotstraat. Daarna wordt het klooster tijdens twee renovatiecampagnes volledig herbouwd. Restanten van de toenmalige en oudere bebouwing op het terrein werden vernietigd bij de aanleg van de nog bestaande kelders. Enkel in de kloostertuinen bevinden zich mogelijk nog restanten van oudere bouwfasen en sporen van ouder terreingebruik in het bodemarchief. Kloostertuinen hebben daarenboven een meer dan gemiddelde archeologische verwachting voor kwetsbare archeologische ensembles, zoals inhumaties. De zuidoostelijke hoek van de kloostertuinen werd echter reeds verstoord tijdens kleinschalige bouwingsrepen en de heraanleg van de kloostertuinen.

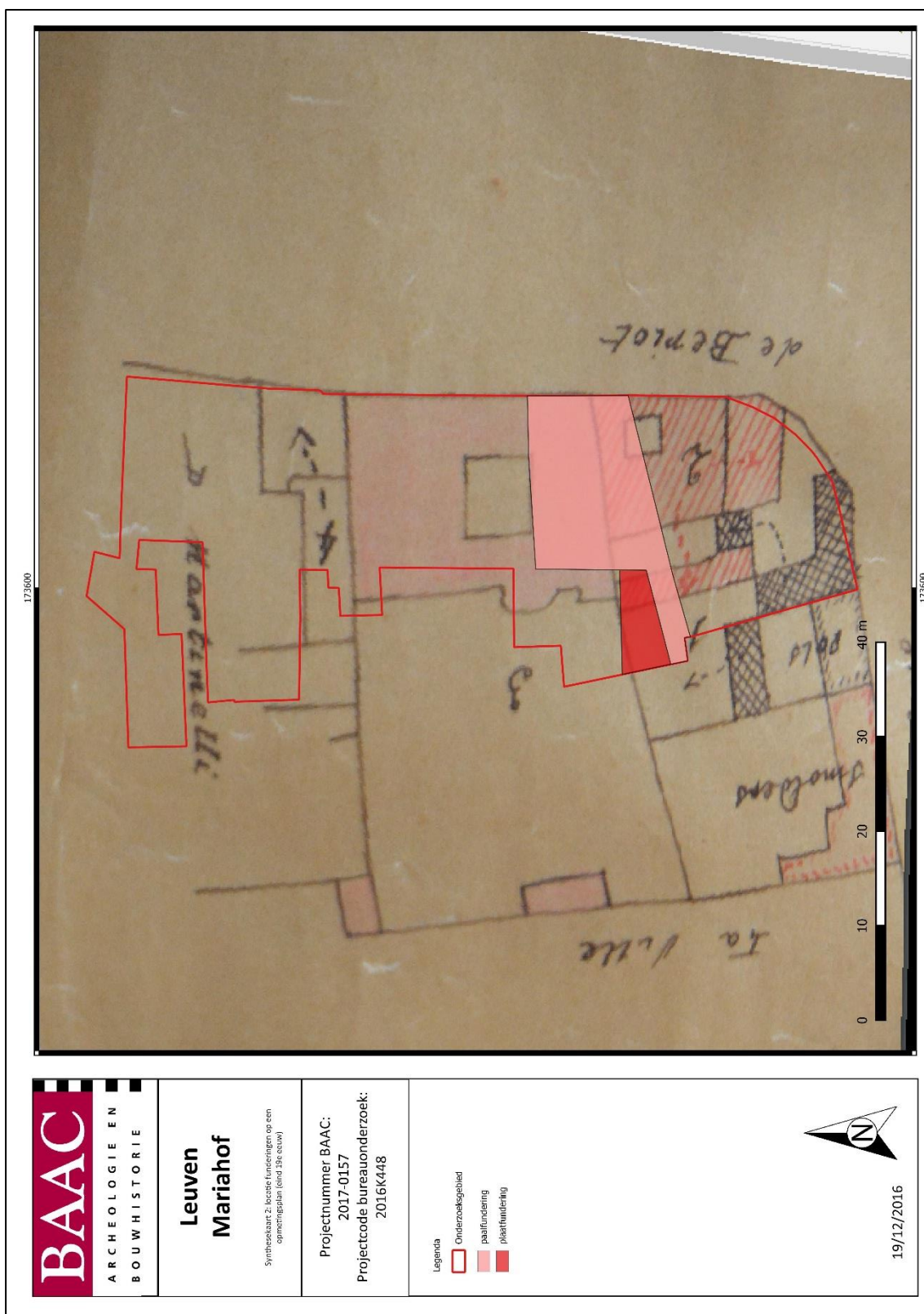
1.4.1.2 Synthesekaarten

Op de synthesekaarten worden volgende elementen binnen de archeologische verwachting geïllustreerd:

- Synthesekaart 1: ligging van het onderzoeksterrein in de historische stadskern van Leuven, binnen de eerste 12^e-eeuwse stadsomwalling. Impact van de verschillende bouwingsrepen. Enkel de aanleg van de nieuwe fundering houdt een bodemingreep in die potentieel archeologisch erfgoed schaadt.
- Synthesekaart 2: ligging van de nieuwe fundering ter hoogte van kloostertuin. Deze zone van de kloostertuin werd reeds voor het einde van de 19^e eeuw verstoord tijdens kleinschalige bouwingsrepen.

Plan 48: Synthesekaart 1. Weergave van de geplande ingrepen op de CAI-kaart (1:1, digitaal, 12/12/2016)

Plan 49: Synthesekaart 2. Locatie van de toekomstige funderingen op een opmetingsplan uit de late 19^e eeuw (1:1, digitaal, 12/12/2016)

1.4.2 Noodzaak verder archeologisch onderzoek

1.4.2.1 *Potentieel en waardering kenniswinst bij verder archeologisch onderzoek*

De archeologische verwachting gaf aan dat het onderzoeksterrein een hoog potentieel heeft voor de aanwezigheid van relevante archeologische sites en ensembles (sporen van stedelijke bewoning en activiteit vanaf de volle middeleeuwen), zeker ter hoogte van de oude kloostertuinen. Het bodemarchief ter hoogte van de bestaande gebouwen werd zwaar beschadigd tijdens de aanleg van de huidige kelders, waarbij alle relevante en waardevolle archeologische sites en ensembles vernietigd werden. Enkel onder de huidige kelders bevinden zich mogelijk nog relevante en waardevolle archeologische ensembles.

Verder archeologisch onderzoek kadert echter steeds binnen de krijtlijnen van de te verwachten schade en vernietiging van eventueel aanwezig erfgoed tijdens de geplande bodemingrepen. Een analyse van de gekende verstoringen en de geplande ingrepen wijst aan dat binnen het terrein enkel tijdens de aanleg van de funderingen van de nieuwbouw potentieel erfgoed wordt bedreigd. Men kan verwijzen naar volgende elementen:

- De geplande werken bestaan uit de renovatie van bestaande gebouwen, de sloop van bestaande kelders en de realisatie van een nieuwbouw.
- Enkel binnen de niet-onderkelderde zone wordt potentieel archeologisch erfgoed bedreigd. Deze zone is ongeveer 95 m² groot.
- Deze zone valt uiteen in twee deelzones: in een eerste deelzone (oost, 50 m²) bestaat de fundering uit twee funderingsbalken (1.85 m diep, 0.5 m breed). De impact van de aanleg van deze balken beperkt zicht tot het uitgraven van twee smalle funderingssleuven.
- In een tweede zone (west, 45 m²) wordt de nieuwbouw gefundeerd op een funderingsplaat. Deze wordt aangelegd op een diepte van 55 cm -mv. Bij de aanleg van de funderingsplaat wordt de bodem tot een diepte van 55 cm -mv afgegraven.
- De zone waar deze fundering wordt aangelegd bevindt zich in de oude kloostertuinen. Dergelijke contexten hebben een verhoogde verwachting voor bijzondere archeologische ensembles, zoals inhumaties. Deze locatie werd in het verleden reeds verstoord tijdens kleinschalige bouwingrepen en de heraanleg van de kloostertuin.
- De huidige kelders worden gesloopt tot op het niveau van de vloerplaat (1.85 m -mv). De kelders zelf – allen gebouwd na de 19^e eeuw, ook deze van de neoclassicistische gebouwen – hebben een erg lage archeologische waarde.

Enkel ter hoogte van de funderingen van de nieuwbouw wordt potentieel waardevol archeologisch erfgoed bedreigd. De ingrepen in deze zone zijn echter bijzonder beperkt. Tijdens de aanleg van twee funderingsbalken wordt een smalle (50 cm breed) sleuf gegraven tot 1.85 m -mv. Daarnaast wordt een funderingsplaat tot een diepte van 55 cm -mv aangelegd. Het potentieel op relevante kenniswinst bij verder onderzoek naar deze zone wordt erg laag ingeschat. Men kan verwijzen naar volgende elementen:

- De oppervlakte van de zone: 45 m² plaatfundering en twee smalle korte funderingssleuven voor een balkfundering.

- De diepte van de ingreep: 55 cm -mv voor de plaatfundering, tot op het niveau van post-19^e-eeuwse kelders ter hoogte van de funderingsbalken.
- De beperkte omvang van de ingrepen beperkt de complexwaarde van de onderzoeksresultaten sterk.
- De plaatfundering wordt aangelegd in de kloostertuinen. Dergelijke contexten hebben een verhoogde verwachting voor bijzondere archeologische ensembles, zoals inhumaties. Deze locatie werd in het verleden reeds verstoord tijdens kleinschalige bouwingrepen en de heraanleg van de kloostertuin. Het ligt niet binnen de verwachting dat zich binnen deze zone nog intacte en relevante archeologische ensembles bevinden. Daarenboven is de bodemingreep in deze zone erg beperkt.

Bovenstaand overzicht geeft aan dat het potentieel op (waardevolle) kenniswinst bij verder archeologisch (voor-) onderzoek ontbreekt. De investeringen die gepaard gaan met verder archeologisch onderzoek staan geenszins in verhouding tot de beperkte resultaten die dergelijk onderzoek naar verwachting zal opleveren.

1.4.2.2 Volledigheid van het vooronderzoek

De resultaten van het uitgevoerde vooronderzoek binnen deze archeologienota bleken voldoende om het ontbreken van potentieel op kennisvermeerderingen bij verder archeologisch onderzoek te staven. Volgens artikel 5.2. van de Code van Goede Praktijk is verder vooronderzoek dan ook niet aangewezen. De archeologienota is dan ook - conform de Code van Goede Praktijk – volledig.

1.5 Samenvattingen

1.5.1 Gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een betaalbaar ouderentehuis gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies. Om vast te stellen of bij de geplande werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch vooronderzoek nodig. In eerste instantie wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied.

De resultaten van het vooronderzoek wijzen op een hoog algemeen potentieel voor de aanwezigheid van bewoningssporen en andere sporen van menselijke activiteit (ambachtelijke activiteit, economische activiteit, verdedigingswerken,...). Uit de historische bronnen blijkt dat het onderzoeksterrein zeker vanaf de eerste helft van de 15^e eeuw vrijwel continue bewoond en bebouwd was. Vanaf de 17^e eeuw wordt de reeds bestaande bebouwing omgevormd tot het Sancta Mariaklooster. Aan het einde van de 19^e eeuw beslaat dit klooster meerdere gebouwen in de Deberiotstraat. Daarna wordt het klooster tijdens twee renovatiecampagnes volledig herbouwd. Restanten van de toenmalige en oudere bebouwing op het terrein werden vernietigd bij de aanleg van de nog bestaande kelders. Enkel in de kloostertuinen bevinden zich mogelijk nog restanten van oudere bouwfases en sporen van ouder terreingebruik in het bodemarchief. Kloostertuinen hebben daarenboven een meer dan gemiddelde archeologische verwachting voor kwetsbare archeologische ensembles, zoals inhumaties. De zuidoostelijke hoek van de kloostertuinen werd echter reeds verstoord tijdens kleinschalige bouwingrepen en de heraanleg van de kloostertuinen.

Verder archeologisch onderzoek kadert echter steeds binnen de kruitlijnen van de te verwachten schade aan en vernietiging van dit mogelijk erfgoed tijdens de geplande bodemingrepen. Een analyse van de gekende verstoringen en de geplande ingrepen wijst aan dat binnen het terrein enkel tijdens de aanleg van de funderingen van de nieuwbouw potentieel erfgoed wordt bedreigd. De ingrepen in deze zone zijn echter bijzonder beperkt. Tijdens de aanleg van twee funderingsbalken wordt een smalle (50 cm breed) sleuf gegraven tot 1.85 m -mv. Daarnaast wordt een funderingsplaat tot een diepte van 55 cm -mv aangelegd. Het potentieel op relevante kenniswinst bij verder onderzoek naar deze zone wordt erg laag ingeschat. De investeringen die gepaard gaan met verder archeologisch onderzoek staan geenszins in verhouding tot de beperkte resultaten die dergelijk onderzoek naar verwachting zal opleveren.

1.5.2 Samenvatting breed publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een betaalbaar ouderentehuis gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies. Om vast te stellen of bij de geplande werkzaamheden archeologische waarden

zullen worden vernietigd, is een archeologisch vooronderzoek nodig. In eerste instantie wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied.

De resultaten van het vooronderzoek wijzen op een hoog algemeen potentieel voor de aanwezigheid van bewoningssporen en andere sporen van menselijke activiteit (ambachtelijke activiteit, economische activiteit, verdedigingswerken,...). Uit de historische bronnen blijkt dat het onderzoeksterrein zeker vanaf de eerste helft van de 15^e eeuw vrijwel continue bewoond en bebouwd was. Vanaf de 17^e eeuw wordt in de reeds bestaande bebouwing omgevormd tot het Sancta Mariaklooster. Aan het einde van de 19^e eeuw beslaat dit klooster meerdere gebouwen in de Deberiotstraat. Daarna wordt het klooster tijdens twee renovatiecampagnes volledig herbouwd. Restanten van de toenmalige en oudere bebouwing op het terrein werden vernietigd bij de aanleg van de nog bestaande kelders. Enkel in de kloostertuinen bevinden zich mogelijk nog restanten van oudere bouwfasen en sporen van ouder terreingebruik in het bodemarchief. Kloostertuinen hebben daarenboven een meer dan gemiddelde archeologische verwachting voor kwetsbare archeologische ensembles, zoals inhumaties. De zuidoostelijke hoek van de kloostertuinen werd echter reeds verstoord tijdens kleinschalige bouwinterventies en de heraanleg van de kloostertuinen.

Verder archeologisch onderzoek kadert echter steeds binnen de kruitlijnen van de te verwachten schade aan en vernietiging van dit mogelijk erfgoed tijdens de geplande bodemingrepen. Een analyse van de gekende verstoringen en de geplande ingrepen wijst aan dat binnen het terrein enkel tijdens de aanleg van de funderingen van de nieuwbouw potentieel erfgoed wordt bedreigd. De ingrepen in deze zone zijn echter bijzonder beperkt. Tijdens de aanleg van twee funderingsbalken wordt een smalle (50 cm breed) sleuf gegraven tot 1.85 m -mv. Daarnaast wordt een funderingsplaat tot een diepte van 55 cm -mv aangelegd. Het potentieel op relevante kenniswinst bij verder onderzoek naar deze zone wordt erg laag ingeschat. De investeringen die gepaard gaan met verder archeologisch onderzoek staan geenszins in verhouding tot de beperkte resultaten die dergelijk onderzoek naar verwachting zal opleveren.

2 Bijlagen

2.1 Lijst met figuren

Figuur 1: Doorsnede van de bestaande kelders ter hoogte van gebouw C	7
Figuur 2: Doorsnede van de funderingsbalken onder het toekomstige gebouw	9
Figuur 3: Hoogteverloop terrein NZ	20
Figuur 4: Hoogteverloop terrein WO	20
Figuur 5: Vogelperspectief van het Jezuïetencollege, Gravure van Renier Blockhuysen, tussen 1691 en 1724	35
Figuur 6: Tekening van de toenmalige, oude Sint-Michielskerk aan de Tiensepoort (ca. 1615)	38
Figuur 7: Afbeelding van het klooster (ca. 1860-1870)	41
Figuur 8: Opmetingsschets van de doorgang naar de 'Caer' ter hoogte van huisnummer 8 (ca. 1850-1860)	42
Figuur 9: Het klooster ca. 1970, net voor de verbouwingen	43
Figuur 10: Neogotische kapel van het klooster (ca. 1970, net voor de verbouwingen)	44
Figuur 11: Huidige situatie achtertuin klooster. Links de neoclassicistische gebouwen (wit), centraal het eind 19 ^e -eeuwse hoofdgebouw	72
Figuur 12: Noordelijke gevel van de zuidelijke gebouwen (1970)	73
Figuur 13: Voorgevel van het huidige klooster, met achterin de zuidelijke gebouwen en vooraan de eind 19 ^e -eeuwse gebouwen	73
Figuur 14: Achtergevel en zuidelijke gevel van het neoclassicistische gebouw	74
Figuur 15: Noordelijke gevel van het neoclassicistische gebouw	75
Figuur 16: Keuken in de kelderverdieping onder het centrale kloostergebouw	75
Figuur 17: Kelderverdieping onder het centrale kloostergebouw	76

2.2 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied 79

2.3 Plannenlijst (Bureauonderzoek 2016K448)

Plan 1: Kadasterkaart (GRB) met aanduiding van het plangebied (1:1; digitaal, 12/12/2016)	2
Plan 2: Aanduiding van het plangebied en de gekende verstoringen (1:1, digitaal, 12/12/2016)	3
Plan 3: Overzicht van de bestaande kelders binnen het onderzoeksterrein (groen: te slopen kelders) (1:1, digitaal, 12/12/2016)	6
Plan 4: Overzicht van de kelderverdieping van de toekomstige inrichting (1:1, digitaal, 12/12/2016) ..	10
Plan 5: Overzicht van de gelijkvloerse verdieping van de toekomstige inrichting (1:1, digitaal, 12/12/2016)	11
Plan 6: Overzicht van de geplande ingrepen (1:1, digitaal, 12/12/2016)	12
Plan 7: Orthofoto met situering van het onderzoeksgebied (1:1, digitaal, 12/12/2016)	18
Plan 8: Situering van het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) (1:1, digitaal, 12/12/2016)	19
Plan 9: Situering van het onderzoeksterrein op de DHM-kaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016)	21
Plan 10: Situering van het plangebied op de tertiairgeologische kaart (1:1, digitaal, 12/12/2016)	24
Plan 11: Situering van het plangebied op de quartairgeologische kaart (1:50.000, digitaal, 12/12/2016)	26
Plan 12: Situering van het plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016) ..	28
Plan 13: Situering van het plangebied op de bodemgebruikskaart van Vlaanderen (1:1, digitaal, 12/12/2016)	29
Plan 14: Plan de église et college des Jesuites à Louvain et d'une partie de la ville, ca. 1778 (schaal onbekend, analoog, ca. 1778)	36
Plan 15: Kadasterplan van Leuven met aanduiding van de gebouwen gebruikt als 'Hôpital Militaire' in het blauw (schaal onbekend, analoog, ca. 1850)	37
Plan 16: Plan van de oude Sint-Michielskerk in 1778, vlak voor haar sloop (schaal onbekend, analoog, ca. 1178)	39
Plan 17: Het onderzoeksterrein weergegeven op de kaart van Jacob van Deventer (1550-1565: Rouselberch, ter Banck, Hever, Parck) (schaal onbekend, analoog, ca. 1550-1556)	46
Plan 18: Iovanium, Brabanticarum urbium caput, unica Musarum ac praestantissimarum artium sedes, optatissimumque domicilium door Johannes Blaeu, 1583 (schaal onbekend, analoog)	46
Plan 19: weergave van het onderzoeksterrein op de Kaart van het beleg van Leuven (André Pauwels) (ca. 1635) (schaal onbekend, analoog)	47
Plan 20: Het onderzoeksterrein weergegeven op de kaart van Johannes Blaeu (1649) (schaal onbekend, analoog)	48
Plan 21: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven' (ca. 1650) (schaal onbekend, analoog)	49
Plan 22: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven van Frederick De Wit (ca.1698) (schaal onbekend, analoog)	50
Plan 23: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven van Frans Harrewijn' (ca. 1720) (schaal onbekend, analoog)	51
Plan 24: Weergave van het onderzoeksterrein op de 'Plattegrond van Leuven' (ca. 1746) (schaal onbekend, analoog)	52
Plan 25: Weergave van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart (schaal onbekend, digitaal, 1778) ..	53
Plan 26: Detailweergave van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart (schaal onbekend, digitaal, 1778)	54
Plan 27: Het onderzoeksterrein weergegeven op het primitief kadaster van 1826 (schaal onbekend, analoog)	55
Plan 28: Het onderzoeksterrein weergegeven op het plan van Jobard 1825-1826 (schaal onbekend, analoog)	56
Plan 29: Vandermaelenkaart met aanduiding van het plangebied (schaal onbekend, digitaal, 1846-1854)	57
Plan 30: Het onderzoeksterrein weergegeven op een kadasterkaart uit 1850 (schaal onbekend, analoog)	58
Plan 31: Topografische kaart, Louvain XXXII/2, Nationaal Geografisch Instituut (1864) (schaal onbekend, analoog)	58
Plan 32: Louvain XXXII/2, Nationaal Geografisch Instituut (1864, schaal onbekend, analoog)	59
Plan 33: Plan de Louvain, Joseph Meulemans 1905-1915 (schaal onbekend, analoog)	60

Plan 34: Weergave van het onderzoeksterrein op de kaart 'Transformation du centre de la Ville de Louvain, E. Frische 1915' (schaal onbekend, analoog)	61
Plan 35: 1955: 32/1 - 2 Erps-Kwerps – Leuven, Nationaal Geografisch Instituut (schaal onbekend, analoog)	62
Plan 36: 1970: 32/1 Erps-Kwerps – Leuven, Nationaal Geografisch Instituut	62
Plan 37: Plan van de eind 19 ^e -eeuwse verbouwing van het centrale kloostergebouw, met links de kapel in neogotische stijl (schaal onbekend, analoog)	64
Plan 38: opmetingsplan kelderverdiepingen zuidelijk kloostergebouw (ca. 1915) (schaal onbekend, analoog)	64
Plan 39: Opmetingsplannen percelen kloostergebouwen eind 19 ^e eeuw, voor de oprichting van de zuidelijke gebouwen (schaal onbekend, analoog)	65
Plan 40: Overzichtsplan van de kelder onder het noordelijke kloostergebouw (verbouwing 1926) (schaal onbekend, analoog)	66
Plan 41: Plan van de kelderverdieping centrale kloostergebouwen verbouwing 1970 (schaal onbekend, analoog)	67
Plan 42: Plan van de kelderverdieping zuidelijke kloostergebouwen bij de verbouwing in 1970 (schaal onbekend, analoog)	68
Plan 43: Gevelplannen van de verbouwingen aan het klooster in 1970 (schaal onbekend, analoog) .	69
Plan 44: Inrichtingsplan van de kloostertuin na de verbouwingen in 1970 (schaal onbekend, analoog)	69
Plan 45: Plannen van de verbouwingen aan de kloostergebouwen in 1970. Tijdens deze verbouwingen wordt ook de neogotische kapel (geel) afgebroken (schaal onbekend, analoog)	70
Plan 46: Kadasterplan ca. 1970 (schaal onbekend, analoog)	71
Plan 47: CAI-kaart van het plangebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving (1:1, digitaal, 12/12/2016)	81
Plan 48: Synthesekaart 1. Weergave van de geplande ingrepen op de CAI-kaart (1:1, digitaal, 12/12/2016)	85
Plan 49: Synthesekaart 2. Locatie van de toekomstige funderingen op een opmetingsplan uit de late 19 ^e eeuw (1:1, digitaal, 12/12/2016)	86

2.4 Bibliografie

- AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016a: *Geopunt Vlaanderen* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 12 september 2016).
- AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016b: *Bodembedekkingsbestand* [online], https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001 (geraadpleegd op 12 september 2016).
- AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016c: *Vandermaelenkaart – Cartes topographiques de la Belgique 1846-1854* [online], <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403> (geraadpleegd 12 september 2016).
- AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016d: *Atlas der Buurtwegen* [online], <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20> (geraadpleegd 12 september 2016).
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016a: *xxx, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/xxx> (geraadpleegd op 12 september 2016).
- BERGMANS, A. 2006: *Fundatio et memoria. Verdwenen gedenktekens van de Brabantse hertogen in de Leuvense predikherenkerk (13de eeuw)(prov. Vlaams-Brabant)*, Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen 1, 213-236.
- BERKERS M., M. DECEUNINCK, K. DE LANGHE, W. DE MAEYER, B. FATH, R. RIBBENS EN N. VANHOLME 2007: *Archeologisch onderzoek op het Barbarahof in Leuven*, Archeologie 2007. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, 10-12.
- BERKERS, M., DECEUNINCK, M., DE LANGHE, K., DE MAEYER, W., FATH, B., RIBBENS, R. & VANHOLME, N. 2008: *Archeologisch onderzoek op het Barbarahof in Leuven (23 april tot 21 september 2007)*, Archaeologia Mediaevalis Kroniek 31, 14-21.
- BEYAERT M., ANTROP M., DE MAEYER P., VANDERMOTTEN C., BILLEN C., DECROLY J.M. & WAYENS B, 2006. *België in kaart: de evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Lannoo.
- BEYEN S., DE CLERCQ L. ea. 2011: *Bouwhistorisch vooronderzoek Maria-Theresiacollege*, Leuven.
- B.O.A. (Brussels Ontwerpbureau voor Architectuur) 2004: *Bouwhistorisch onderzoek colleges Leuven - Figurenbundel*, Brussel.
- BOGEMANS F., 2007. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, kaartblad 29 Kortrijk*, Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- BOGEMANS F. 2005: *Technisch verslag bij de opmaak van de Quartairgeologische overzichtskaart van Vlaanderen*, Brussel: Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Vrije Universiteit Brussel.
- CALBRECHT J. 1974: *Het Seminarie Theologorum Veteranorum te Leuven*, Mededelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Leuven en Omgeving 14.

- CARTESIUS 2016: *Cartografische collectie van België* [online], <http://www.cartesius.be> (geraadpleegd op 12 september 2016).
- CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS 2016: *CAI Databank*, <https://cai.onroerenderfgoed.be> [online], (geraadpleegd op 12 september 2016).
- COCKX E. en HUYBENS G. (red.), 2003. 'De Leuvense prentenatlas: 17e-eeuwse tekeningen uit de Koninklijke bibliotheek van Brussel'. In: Jaarboek van de geschied- en oudheidkundige kring Leuven en omgeving, XLI.
- COOMANS, T. 2006: *De oudste dakconstructie in de Leuvense binnenstad: bouwhistorisch onderzoek in de predikherenkerk (prov. Vlaams-Brabant)*, Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen 1, 183-212.
- COUTTENIER J. 1985: Adrianus VI en het Pauscollege te Leuven, in Meer Schoonheid 32.3, 81-90.
- DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN (DOV) 2016: *Databank Ondergrond Vlaanderen, bodemkaarten, geologische kaarten* [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 6 juni 2016).
- DE GEYTER G., 2001. *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest, kaartblad 27-28-36 Proven-leper-Ploegsteert 1:50000*, Brussel: Belgische Geologische Dienst.
- DE GRUYSE, J. & OOMS, J. 2007a: *Archeologisch onderzoek op het A. Smetsplein (Leuven) (Vl.-Brab.)*, Archaeologia Mediaevalis 30, 45-49.
- DE GRUYSE J. & OOMS J. 2007b: *Archeologisch onderzoek op het A. Smetsplein in Leuven*, Archeologie 2007. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, 13-15
- DE GRUYSE J. 2007: *Verslag archeologisch onderzoek A. Smetsplein*, Leuven.
- DE MAESSCHALCK E. 1977: *Kollegestichtingen aan de universiteit te Leuven 1425-1530*, Leuven.
- DE MAEYER W., DECEUNINCK M., BERKERS M, DE LANGHE K., FATH B., RIBBENS R. VANHOLME N EN K. DE GROOTE 2008: *Leuven. Barbarahof. Archeologische opgraving*, Leuven.
- DE REN L. 1987: *De preekstoel van H.F. Verbrugghen in de Sint-Michielskathedraal te Brussel, afkomstig uit de Leuvense Jezüetenkerk (1695-1699)*, Arca Lovaniensis artes atque historiae reserans documenta - Jaarboek 1986-1987, 299-334.
- DE SEYN E., 1934. *Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten*, Turnhout: Uitgaven Brepols.
- ELSEN, J., DEREZ, M., VAN LIEROP, J. & MELLAERTS, D. 2005: *Stenen wandeling in het historische stadscentrum van Leuven*. In: Lagrou, D. & Dreesen, R. (eds.), Belgische natuursteen in historische monumenten en hun vervangproducten bij restauratie in België en Nederland. Eerste Vlaams-Nederlandse Natuursteendag 3 februari 2005 Mgr. Sencie Instituut Leuven , 1-19.
- ENGELN C. & MARX M. 1994: *150 jaar Zuster van Maria Leuven*, Leuven: Zusters van Maria.

- ENGELS R. 2015: *Bouwhistorisch onderzoek De Bériotstraat 6, 3000 Leuven (2015.01 Catte 6)*, Brussel: Origin Architecture & Engineering.
- GEOPORTAAL 2016: *Geoportaal, Onroerend Erfgoed Vlaanderen* [online], <http://geo.onroerenderfgoed.be> (geraadpleegd op 12 september 2016).
- GYSELING, M., Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland vóór 1226, Tongeren, 1960. p 271.
- HAECK A. 1996: *Middeleeuwse muntschatten gevonden in België (750 - 1433). Trésors monétaires médiévaux découverts en Belgique. Mittelalterliche Münzschatze gefunden in Belgien*, Cercle d'Etudes Numismatiques Travaux 13, 228.
- HANSSENS F. 1982: *Leuven: stadsarcheologie*, Archeologie 1, 30-31.
- KEMPENEERS P. 1983, Hydronymie van het Dijle-en Netebekken in Naamkunde, 15de Jaargang. Instituut voor Naamkunde P.J. Meertensinstituut, Amsterdam.p8.
- KONINKLIKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016a: *Kaart van Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden)* [online], http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html (geraadpleegd op 12 september 2016).
- KONINKLIKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016b: *Philippe-Christian Popp, Plan parcellaire de la ville de Bruxelles* [online] http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpPopp_nl.html (geraadpleegd op 12 september 2016).
- LAMBRECHTS J. 2002: *Het altaar buiten de kerk. De Sint-Michielskerk te Leuven*, Leuven.
- LEFEVER F.A. 1986: *Van Gildehof tot stadspark*, Facetten van Leuven, Leuven.
- LEMAIRE R. 1971: *Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen. Architectuur: Deel 1. Provincie Brabant, Arrondissement Leuven*, Luik.
- LODEWIJCKX M. & WOUTERS M. 2003: *Onderzoek in het Iers College te Leuven (Vl.-Br.)*, Archaeologia Mediaevalis 26, 117-119.
- LODEWIJCKX M., B. FRANÇOIS EN G. DE VOCHT 2004: *Leuven: archeologisch onderzoek in de Zeelstraat (Vl.-Brab.)*, Archaeologia Mediaevalis (kroniek) 27, 79-80.
- MEULEMANS A. 2004: *Huizen en straten van het oude Leuven*, Jaarboek van het Leuvens Historisch Genootschap, Leuven.
- NIJS, R. & STOOPS G. 1996: *"Bouwsteen." F. Gullentops & L. Wouters (eds) :Delfstoffen in Vlaanderen*, Ministerie Van De Vlaamse Gemeenschap – Brussel: 89-90.
- PEETERS M. 1983: *Gids voor Oud-Leuven*, Antwerpen: 153-155.
- PROVOOST A. (ED.) 1982: *Het bodemarchief van Oost-Brabant*, Leuven.
- REYGEL P. 2012: *De Keizersberg van Leuven. Een archeologisch onderzoek naar de zuidelijke toegang*, Archeologie 2012, Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, 6-9.

- REYGEL P. & WESEMAEL E. 2011: *Archeologische opgraving aan de Wolvengang te Leuven. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de stad Leuven*, ARON-Rapport 120, Sint-Truiden.
- TERMOTE D. 2009: *Materiaalstudie van lederafval van schoenlappers (1275-1325) van de site Barbarahof in Leuven (VI.-Br.)*, *Archaeologia Mediaevalis Kroniek* 32, 154-155
- UYTTENHOVE P. & CELIS J. 1991: *De wederopbouw van Leuven na 1914*, Leuven.
- UYTTERHOEVEN R. 1987: *Leuven Weleer. Langs de oude universiteit naar het Begijnhof: Grote- en Oude Markt en de Naamsestraat, deel 3*, Leuven.
- UYTTERHOEVEN R. 2000: *Nostalgia Lovaniensis*, Leuven.
- VAN BUYTEN L. ea. 1975: *Groei en stagnatie van de stad Leuven (ca. 890-ca. 1750)*, *Historica Lovaniensia* 45, Leuven.
- VANDEKERCHOVE, V. 1994: *Graafwerken in Leuven (Brab.)*, *Archaeologia Mediaevalis* 17, 73.
- VANDEKERCHOVE V. 1996: *Menselijke resten op de Grote Markt te Leuven*, Onuitgegeven Archeologische jaarkroniek Vlaanderen 1996.
- VANDEKERCHOVE V. 1997: *Meldingen in verband met de stadswallen*, Onuitgegeven Archeologische jaarkroniek Vlaanderen 1997.
- VANDEKERCHOVE V. 1998: *De archeologische zoektocht naar de middeleeuwse Leuvenaar (VI.-Brab.)*, *Archaeologia Mediaevalis* 21, 57-60.
- VAN EVEN E. 2001: *Louvain dans le passé et dans le présent*, Leuven, 1895, heruitgave Peeters, Leuven.
- VAN RANST E. & SYS C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20000)*, Gent: Laboratorium voor Bodemkunde.
- VERBEECK M. 1982: *Archeologische inventaris van Noordoost-Brabant. Kaartbladen 24/5-6 en 32/1-2. NGI op 1 : 25000*, onuitgegeven licentiaatsthesis Katholieke Universiteit Leuven.
- VERHOEVEN M.P.F., 2015 Een aanvullende archeologische evaluatie en waardering van de Kesselberg (gemeenten Leuven en Holsbeek, provincie Vlaams-Brabant), Raap rapport 2949, Weesp. p. 109-112.
- WESEMAEL E. 2011: *Bouwhistorische en archeologische werfbegeleiding naar aanleiding van de restauratieopdracht 'Burchtmuur Keizersberg'*, Aron-Rapport 11, Sint-Truiden.
- WOUTERS M. 2003: *Opgravingen in het Iers College te Leuven*, *Archeologie* 2003. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, 14-15.